

III. GÜNLÜK BASINDA 1948 TÜRKİYE İKTİSAT KONGRESİ

6 Ekim 1948

Ulus

-İktisat Kongresi

-22 Kasım'da İstanbul'da toplanacak kongrenin hazırlıkları sona erdi.

-Kongreye ticaret odaları temsilciler gönderiyor.

20 Ekim 1948

Son Posta

-Üç aylık bir fasıladan sonra Tüccar Derneği bugün toplanıyor.

Tasvir

-Büyük İktisat Kongresi 22 Kasım'da açılacak.

21 Ekim 1948

Hürriyet

-"Tüccar Derneği" dün büyük bir toplantı yaptı.

-Dış Ticaret işlerimizin teşkilatlandırılması konusu üzerinde mühim müzakereler oldu.

Son Posta

-Tüccar Derneği dün toplandı.

Tasvir

-Tüccar Derneği 12 inci toplantısını dün yaptı.

-Dış Ticaretin tanzimi hususunda bir cemiyet kurulması kararlaştırıldı.

-Hazım Atıf Kuyucak, paramız iç kıymetini de kaybetti diyor.

23 Ekim 1948

Anadolu

-Türkiye iktisat kongresi İzmir'de de büyük bir alaka uyandırdı.

24 Ekim 1948

Anadolu

-İktisat Kongresine gidecek heyetimiz.

26 Ekim 1948

Tasvir

-Türkiye iktisat kongresi için yapılan hazırlıklar.

28 Ekim 1948

Hürriyet

- İktisat konferansı Yıldız Sarayında toplanacak

- Konferans, Valinin bir nutku ile açılacak ve esaslı mevzular konuşulacak.

2 Kasım 1948

Anadolu

-İktisat kongresinde konuşulacak işler

-Memleketin en hayati konularıyla alakalı gözüküyor.

4 Kasım 1948

Son Posta

-Yakında toplanacak iktisad kongresi münasebetiyle.

-Ticari ve iktisadi ahlakın teessüsü çareleri aranmalıdır.

-Bir kilo domatese 60 kuruş isteyip 30 kuruşa inen seyyar satıcının aldatma ruhu şumulünü karaborsacılığa kadar genişletmektedir.

5 Kasım 1948

Akşam

-Türkiye İktisat Kongresi

-Yapılan hazırlıklar tamamlandı, Kongreye 1000 temsilci iştirak edecek.

Hürriyet

-İktisat Kongresi Yıldız Sarayında toplanacak.

Son Posta

-İktisat Kongresi 22 Kasım'da toplanacak

-Memleketimizin iktisadi kalkınması ile ilgili olan bu kongreye büyük alaka gösteriliyor.

Tasvir

-1948 Türkiye İktisat Kongresi

-22 Kasım'da toplanacak büyük Kongrenin bütün hazırlıkları tamamlandı.

Vatan

-1948 Türkiye İktisat Kongresi

-22 Kasım'da toplanacak olan bu büyük kongrenin, bütün hazırlıkları tamamlandı.

Yeni Sabah

-İktisat Kongresi

-İlk toplantı 22 Kasım'da Belediye gazinosunda yapılıyor.

6 Kasım 1948

Anadolu

-Türkiye İktisat Kongresi hazırlıkları

-1000'den fazla üye kongreye iştirak edecek

Yeni Asır

-İktisat Kongresi hazırlıkları bitti.

-Kongre 22 Kasım'da İstanbul'da toplanıyor.

7 Kasım 1948

Anadolu

-Türkiye İktisat Kongresi hazırlıkları

-5 gün ne suretle çalışılacağını gösteren programı neşrediyoruz.

8 Kasım 1948

Kudret

-1948 Türkiye İktisat Kongresi

-22 Kasım'da toplanacak büyük Kongrenin bütün hazırlıkları tamamlanıyor.

11 Kasım 1948

Anadolu

-İktisat Kongresine odanın (Ticaret) hazırlığı.

Tasvir

-Türkiye İktisat Kongresi gündem ve programı kat'i şeklini aldı.

Vatan

-1948 Türkiye İktisat Kongresinin çalışma programı hazırlandı.

12 Kasım 1948

Akşam

-İktisat Kongresi hazırlığı.

Son Posta

-İktisat Kongresi çalışma programında yapılan değişiklik.

16 Kasım 1948

Ulus

-Tüccar Derneği Kongresi.

Son Posta

-İktisat Kongresi

-İkinci umumî heyet toplantısı yapılmıyacak, komisyonlar umumî heyet halinde çalışacak.

18 Kasım 1948

Akşam

-Türkiye İktisat Kongresi

Cumhuriyet

-Türkiye İktisat Kongresi

-Toplantılara katılacak 1210 delegeden bir kısmı şehrimize geldiler.

Son Posta

-İktisat Kongresi münasebetile

-Sınırlarımızın gizli kapıları kapatılmalı

-Mevzuatımızın sızan zayıf taraflarını tamir etmek ve perçinlemek, millete yapılan kötülükleri ve ziyanları cezasız bırakmamak elbette bu kalkınmanın esası ve zaruri şartlarıdır.

19 Kasım 1948

Akşam

-Türkiye İktisat Kongresi

Anadolu

-İktisat Kongresi

-Kongre 6 gün sürecektir.

Son Posta

-İktisat Kongresine 1200 delege iştirak edecek

-Kongrenin iktisadi kalkınmamız ve istihsalimizin gelişmesi hususunda mühim kararlar vermesi bekleniyor.

Son Saat

-Türkiye İktisat Kongresi pazartesiye toplanıyor.

-Bu kongreye iştirak edecek murahhaslar gelmeye başladı.

Tasvir

-Büyük iktisat kongresi Pazartesiye toplanacak

-600 kadar deleğe şimdiden şehrimize geldi. Kongre etüd heyetine tetkik için 65 rapor ve etüd verildi.

Yeni Asır

-İzmir delegeleri iktisat kongresine gidiyorlar.

20 Kasım 1948

Anadolu

-İktisat Kongresi

-İzmir delegeleri gidiyorlar.

Hürriyet

-İktisat kongresi hazırlığı

-Görüşmelere Celal BAYAR da katılacak.

Son Posta

-İktisat kongresi hazırlıkları tamamlandı.

-Bayar iktidarın devletçilik anlayışını tenkit edecek.

Tasvir

-Türkiye İktisat Kongresinin hazırlıkları tamamlandı.

-Yurdun her tarafından Kongreye iştirak edecek delegeler şehrimize gelmeye başladılar.

Vatan

-Türkiye İktisat Kongresi pazartesiye toplanıyor

-Tüccar Derneği üyeleri dün toplanarak, kongrede ele alınacak mevzular etrafında konuştular.

Yeni Asır

-İktisat Kongresinde İzmir temsilcileri

-Temsilciler iş bölümü yaptılar ve bugün İstanbul'a hareket ediyorlar.

Hürriyet

1. 1948 Türkiye İktisat kongresi toplanırken.

İSMET ALKAN

MEMLEKETİMİZİN iktisadi bakımdan hayati bir önemi haiz mesele ve konularını tetkik etmek ve bu hususta muayyen kararlara varmak maksadiyle İstanbul Tüccar Derneğinin teşebbüsü ve bu teşebbüse katılan diğer iktisadi cemiyetlerin müşterek faaliyeti ile akdi düşünülen "1948 Türkiye İktisat Kongresi.." 22 Kasım pazartesi günü toplanacak ve çalışmalarına başlayacaktır. Uzun ve esaslı bir faaliyet ve hazırlık devresinden sonra toplanacak olan ve yurt için verimli ve faydalı olmasını candan dilediğimiz iktisat kongresine şimdiden engin başarılar dileriz.

Bir kongre akdinin kolay bir şey olmadığını müdrik olarak bu işte çalışan kongre tertip komitesinin mesaisini, kongrenin toplanacağı güne kadar olan kısmı itibariyle, takdirle karşıladığımızı tebarüz ettirmek isteriz. Geniş bir davetli kütlesini ve onun çok çeşitli ihtiyaçlarını en ince teferruatına kadar hesaplı bir şekilde karşılamak hususunda tedbirlerini almış olduğunu müşahade ettiğimiz tertip komitesi, bu bakımdan da tebrike şayan gayretler sarfetmiş bulunmaktadır. Ayrıca, yer meseleleri, çeşitli işler yüzünden karşılaştığı zorlukları yenmek te her halde kolay olmamıştır. 1948 Türkiye İktisat Kongresi mevzuu ile ilgili bundan evvelki bir yazımızda da belirttiğimiz gibi ( ), bizde bu şekildeki büyük kongrelerin toplanmasını temin etmek, hakikaten çok esaslı çalışmalara vabestedir.

Bütün temennimiz, iktisat kongresinin toplantı ve çalışmalarının da aynı şekilde esaslı ve verimli olmasıdır. Büyük kongrelerin idaresi ve faydalı çalışmalara sahne olması, üzerinde titiz bir itina ile durmak ve zuhur edecek her güçlüğü yenmek sayesinde mümkündür. Bilhassa, iktisat kongresi için, fikir ve seyir itibariyle, doğabilecek zorluklar daha çoktur. Henüz başı sonu belli olmıyan bir iktisadi düzen içinde bocalayan, bu bakımdan herhangi bir ananeye ve hatta tecrübeye sahip bulunmayan memleketimizde bir iktisat kongresi toplamak, herhalde oldukça mühim bir iştir. Bunu açıkça itiraf etmek mecburiyetindeyiz. Belki bu hayırlı teşebbüsten sonra ve bunun devamı olarak aktedilecek iktisat kongrelerinde, iş daha kolay olacaktır. Fakat bu, uzun yıllardan beri ilk sayılacak mahiyette bulunan 1948 Türkiye İktisat Kongresi için vaziyet hiç te böyle değildir. Bu itibarla, hakikatten dikkatli ve gayretli bir faaliyet sarfına zaruret vardır kanaatindeyiz.

Kongrenin her bakımından muvaffak olabilmesi konusunda, kongre azalarının da üzerilerine düşen vazifeler vardır. Bilhassa umumi ve tali komisyonlarda çalışacak faal üyelerin bu bakımdan oynayacakları rol çok mühimdir. Umumi heyete sunulacak komisyon raporlarının tam bir şekilde ve bitaraf bir zihniyetle hazırlanması, kongrenin düzeni ve ahengi bakımından çok önemlidir. Her karar ve takririn komisyonlardan geçmesi ve ancak bundan sonra umumi heyette oya konması esası da mevcut olduğuna göre, komisyonların çalışmaları oldukça yüklü bulunacaktır. Bu sebepledir ki, her fikrin, her görüşün, her düşüncenin ve her teklifin hakkını vermek ve onu kıymetlendirmek için esaslı gayretler sarfetmek lazım gelecektir. Aksi takdirde neticenin tam olarak istihsaline imkan bulunamayacaktır ki, bu elbette temenniye şayan bir cihet değildir.

1948 Türkiye İktisat Kongresi tertip komitesinin hazırladığı çalışma programı, umumi heyet ve komisyon toplantıları bakımından günlerin öğleden evvel ve öğleden sonraki kısımlarını dolduracak şekilde tertiplenmiştir.

Kongre umumi toplantıları, ikinci gün hariç, öğleden evvel; komisyonlar toplantıları da öğleden sonradır. İktisat kongresinin ikinci günü olan 23 Kasım salı günü umumi heyet toplantısı olmadığına göre, kongre münasebetiyle bilhassa yurdun diğer köşelerinden gelmiş azalara İstanbuldaki mühim iktisadi varlıkların milli işletmelerin gezilmesi hususunda munasip bir program tertibi her halde faydalı olurdu düşüncesindeyiz. Komisyonlara iştirak etmeyen azalar bundan her halde faydalanmak ve İstanbulun iktisadi bünyesi etrafında bir fikir edinmek imkanını bulurlardı. Bu mülahaza, kongreye gelmiş bulunan azalara, bu vesile ile mümkün olduğu kadar zengin ve faydalı bir program hazırlamak gayesinin mahsulüdür. Bu hususta başka imkanlar da mevcut olabilir. Bütün mesele, zamanı en iyi şekilde ve müspet neticeler için kullanmaktır.

Halbuki, programda bu bakımdan hiç bir kayda tesadüf edememiş bulunuyoruz. Hatta umumiyetle öğleden sonraları kongre azalarının pek çoğu için zaman (komisyon toplantılarına iştirak bahis mevzuu ise de) hemen hemen boş geçecektir. İhtiyaca göre bu hususta da programa ilaveler yapmak, her halde faydalı olur kanaatindeyiz.

1948 Türkiye İktisat Kongresi, her bakımdan örnek bir kongre olmak ve onu göreceklerin, onun içinde çalışacakların üzerinde en iyi tesirleri bırakmak, memleket iktisadi bünyesine faydalı olmak gibi özlü neticeler elde edebilirse, bundan büyük bir memnuniyet duyacağız. Aziz yurdumuz, bu gibi esaslı çalışmalara cidden muhtaç bulunmaktadır. Bu şekildeki müşterek faaliyetlerin meydana çıkardıkları hakikatlar çok kıymetlidir. Bu itibarla, onların tatbiki sayesinde, ileri hamleler yaratmağa imkan hasıl olacak, memleket bu sayede iktisaden kalkınacaktır.

( ) Hürriyet Gazetesi

Çalışmalarını adım adım takip etmekten hususi bir zevk duyacağımız "1948 Türkiye İktisat Kongresi" ne bütün mevcudiyetimizle muvaffakiyetler dilemeği bir meslek borcu sayıyor ve onun verimli çalışmalarının aziz yurdumuza faydalı olmasını temenni ediyoruz.

İSMET ALKAN (*)

21 Kasım 1948

Akşam

-İktisat kongresi

-Yarın sabah Taksim Belediye Gazinosunda toplanıyor.

Cumhuriyet

-Türkiye İktisat Kongresi yarın sabah toplanıyor.

-Kongreye 1200 delege iştirak edecek, mali ve iktisadi meselelerimiz konuşulup kararlar alınacak

-Kongreden evvel ileri sürülen büyük endişe: Hükümet, kongre kararlarını tanıyacak ve kabul edecek mi?

Son Saat

-İktisat kongresi Belediye gazinosunda toplanıyor

Tasvir

-Türkiye iktisat kongresi yarın sabah toplanıyor

-Kongreye mühim raporlar verilecek

-Tüccar derneği gelir vergisinin aleyhinde bir tez ileri sürecek, Prof. Neumark kanunu müdafaa edecek

-Hazım Atıf Kuyucak, serbest iktisat ve ticaret sistemini müdafaa ediyor.

Vakit- Yeni Gazete

-Türkiye iktisat kongresi yarın toplanıyor

-Kongrede neler görüşülecek?

-Hükümetin devletçiliğe bir hudut çizmesi istenecek

-Kongre faydalı olacak mı, olmayacak mı? Bazıları bu çalışmalardan tatminkar bir netice çıkacağına inanmıyor.

Vatan

-İktisat kongresi yarın açılıyor.

-İlk toplantı 1250 mümessilin iştirakiyle pazartesi saat 10'da Belediye Gazinosunda yapılacak

Yeni Asır

-İktisat kongresi yarın toplanıyor

-İzmir heyetinin müdafaa edeceği esaslar

-Devletçiliğe son ve Sümerbank-Etibank İşletmeleri hususi sermayeye verilmeli, dış ticaret serbest olmalı

21 Kasım 1948

Tasvir

2. Yarın Büyük İktisat Kongresi Toplanıyor

CİHAD BABAN

Tüccar Derneğinin tertip etmiş olduğu, Türkiye İktisat Kongresi, yarın saat onda Taksim Belediye Gazinosunda açılarak, memleketin içinde yüzdüğü iktisadi ve mali derdlere derman aramak yolundaki çalışmalarına başlayacaktır. Böyle bir kongreye önyak olan Tüccar Derneğini ve onun muhterem mümessillerini candan tebrik ederiz.

İyi bir tesadüf neticesi, Türkiye İktisat kongresi, Ankarada da bütçe müzakerelerine başladığı ve muhalefet ile hemen hemen aynı fikir beraberliğini güden Halk Partisi genç hizbinin, hükümetin müessir surette sıkıştırmağa koyulduğu tarihe tesadüf eder ve umulur ki bu mesud tesadüf, bütçe müzakereleri üzerinde de aydınlatıcı tesirler yapsın...

(*)NOT: Kongre tertip komitesinin, bu yazıyı hazırladıktan sonra, kongrenin ikinci günü de umumi heyet toplantısı yapılması suretiyle çalışma programında bir değişiklik yaptığını haber aldık. Buna göre 23 Kasım salı günü de kısmen doldurulmuş olmaktadır. Buna rağmen, programın gerekli ve lüzumlu ilaveler yapılmak suretiyle, en faydalı şekilde sokulması hususunda dikkatli hareket etmek lazımdır kanaatindeyiz.

Memleket yeni bir takım buhranların arifesindedir. Mali ve iktisadi durumumuzun bozukluğu ve bu bozukluğu önlemek kudretinden mahrum olan Halk Partisi Hükümetlerinin hayat pahalılığını yeniden arttırmak yolundaki teşebbüsleri önleyecek kudrette olmamaları, bizi fasid dairelerin içine doğru sürüklemektedir. Yarın bıçak kemiğe dayanıp da, zaruri ameliyatlar yapmak mecburiyeti ile karşılaşmıştığımız, fakat, çok geç kalacağımız zaman bir takım siyasi mülahazalar yüzünden bu hamleleri yapamıyacağız. İktisad Konferansı, yarınki devlet politikası üzerine bir ışık serpebilir ve yeni bir efkârı umumiye hareketi ile önümüzdeki tehlikeleri önleyecek imkanları hazırlarsa kendisinden beklenen vazifeyi görmüş olur.

Demokrasinin bize getirdiği nimetlere müteşekkik olmalıyız, bazılarının korktuklarının hürriyet havası olmasaydı, tüccarlarımız, birleşerek, dertleşerek, memleket menfaatlerini ele alarak böyle bir efkârı umumiye hareketi yapmağa teşebbüs eylemeleri mümkün olur muydu? Eğer bu konferans yarınki iktisadi hayatımızın istikametini biraz doğru yola çevirebilirse, bunu doğrudan doğruya serbest münakaşanın daha doğrusu demokrasinin memlekette yarattığı hayırlı bir eser olarak telakki etmeliyiz.

Bu mücessem misal ile görüyoruz ki, hürriyet nizamı, yurd içindeki cemiyet uzviyetlerinin gelişmesine ve memleketin yükselmesi davasında müessir olmağa başlıyor. Halbuki tek parti sistemi içinde zoraki olarak toplanan iktisad kongrelerinin verimsizliğini de hatırlıyoruz. Temennimiz bu kongrenin aynı zamanda hür fikir münakaşalarının da lüzum ve zarureti kör gözlere bir kere daha isbat etmesi, bu bedahet ve hakikati bir kere daha tesbit eylesin.

Hatırlardadır ki Türkiye'de ilk iktisad kongresi 1923 de İzmirde toplanmıştı. Bu kongrede Türkiye'nin iktisadi kalkınması için ne gibi tedbirlerin alınması lazım geleceği görüşüldü. Kongreye bugünkü gibi 1200 e yakın aza iştirak etmiş ve Atatürk de kongreyi hafızalarda kalan bir nutukla açmıştı. Kongre on beş gün kadar çalışmış ve halledilmediği için bugün bile tazeliğini muhafaza eden bir çok kararlara varılmış ve bu cümleden olmak üzere aşar vergisinin kaldırılması da o kongrenin eserlerinden biri olmuştur.

Aradan yirmi beş sene geçmiş bulunuyor, bu yirmibeş yıl esnasında, iktisadi ve mali hayatımızdaki fikir hareketleri, hep dağınık ve münferid vakalar üzerinde tekasüf etmiş olduğu için, ne vatandaş, ne de devlet külli bir görüşün sahibi olamamış ve Ampiripue bir takım hareketlerle tetkikten, rakamdan, istatistikten bir kelime ile müsbet ilimden uzak olarak kararlık içinde hala bugün de devam eden körebe oyununa devam etmişizdir. Temenni ediyoruz ki bizim de şahsen üyesi olmakla iftihar duyduğumuz Türkiye İktisad Kongresi, hususi menfaatlerin çarpıştığı bir meydan olmasın, bilakis, müsbet bilgi ve ilmin prensipleri ortaya konarak, yararlı bir neticeye ulaşabilsin.

Bu münasebetle, kongreye memleketin her tarafından şahsi fedakarlıklara katlanarak gelen, memleketsever delegelerle memleketin gitgide gelişerek kendi mevcudiyetini en müsbet sahalarda hissettiren Tüccar Derneğinin en samimi hislerimizle tebrik etmek isteriz.

CİHAD BABAN

22 Kasım 1948

Akşam

-Türkiye iktisat kongresi bu sabah törenle açıldı

-Muamele, gelir vergileri, devletçilik ve serbes ticaret konuları etrafında hararetli tartışmalar olacak

Cumhuriyet

-Bugünkü İktisad Kongresi

-Bütün hazırlıklar bitti, Kongre bu sabah açılıyor.

Hürriyet

-Türkiye İktisat Kongresi bu sabah toplanıyor

-Eski İktisat Bakanı olmak dolayısıyla kongreye iştirak edecek olan Celal Bayar'ın kongrede

D.P.nin iktisadi programını açıklaması ihtimali var.

-Kongre, başlıca devletçilik, dış ticaret ve vergi reformu mevzularını tetkik edecek

Son Posta

-İktisat Kongresi bugün toplanıyor

Son Saat

-İktisat kongresi faaliyete geçti

-Bu sabahki toplantıda İ.Akosman kongrenin gayesini izah eden mühim hitabede bulundu.

-Devletçiliğin tasfiyesi isteniyor

Tasvir

-1948 Türkiye İktisat Kongresi bugün açılıyor

-Muamele ve gelir vergileri için lehde ve aleyhde çok mühim tezler çarpışacak
-Devletçilik ve serbest ticaret mevzuları üzerinde müteaddit etüdler var. İzmirli devletçilik ve Adana delegeleri de gelir vergisi aleyhinde

Ulus

-İstanbul'da İktisat Kongresi bugün toplanıyor.

Vakit-Yeni Gazete

-İktisat Kongresi

-Bu sabah Taksim Belediye Gazinosunda törenle açıldı

Vatan

-Türkiye İktisat kongresi bugün açılıyor

-Bin ikiyüz elli mümessilin iştirak ettiği kongre altı gün devam edecek

Yeni Asır

-İktisat kongresi bugün toplanıyor

-Bütün hazırlıklar ikmal edildi.

Yeni Sabah

-Türkiye iktisad kongresi bugün merasimle açılıyor

-İç ve dış mes'elelerin görüşüleceği kongreye 1300 delege iştirak edecek

-Hükümet bu kongreye katılmağa lüzum hissetmedi.

22 Kasım 1948

Yeni Sabah

3. Bugünkü İktisad Kongresi

[Memlekette bir iktisad meclisi teşkili hakkındaki kanun projesini tekrar hatırlamak yerinde olur. Salahiyetleri kanunla tayin olunacak bir meclisin vücudu şübhesiz faydalıdır. Yalnız bir türlü kanunlaşamayan böyle bir tasarı için örnek olarak bazı demokratik memleketlerdeki, faraza Fransadaki nümuneyi ele almalıdır. Yoksa hiçbir nüfuz ve yetkisi olmayacak iktisad meclislerinden ve kongrelerinden pratik neticeler alınamaz.]

Bugün Taksimde büyük bir iktisad kongresi açılıyor. Bir hafta çalışmalarda bulunacak bu kongreye ticaret sahasından, fabrikatörlerden ve memleketimizin ilim adamlarından birçok delegeler iştirak edeceklerdir.

İlk defa yurdda böyle bir iktisad kongresi izmirde bundan yirmi küsur yıl evvel açılmış idi. Fakat ondan sonra tek parti baskısı tamamiye hakim olduğundan ne ticaret ve sanayi adamlarının ve ne de bilginlerimizin düşüncelerini ve reylerini almağa lüzum duyuldu. Rüzgarın esintileri işbaşına gelen bakanlar, kendi anlayış ve kabiliyetlerine göre, aldıkları yüksek direktiflere uyarak, sallantılı ve insicamsız bir ekonomi politikası kovaladılar. Bir gün güdümlü iktisada heveslendiler, ertesi günü liberal iktisad taraftarı oldular. Kah devletçi, kah da ferdçi edalar takındılar.

Böyle sarsak bir gidiş nisbeten sakin zamanlarda vahim mahzurlar arzetmese de buhranlı ve nazik zamanlarda böyle bir akış memleketi, şimdi içinde kıvrandığı ızdırablı ve elim çukura düşürdü. Harb zamanının ıttıradsız idaresi mahdud bazı zümreleri servet sahibi yaptıysa da geniş halk kütlelerini mahrumiyetler içinde bıraktı. Harb sonrası politika da, harb içinden daha mesud olmadı ve Maliye Bakan ile Başbakanın bütçe encümeninde anlattıkları gibi, döviz ve altın stoku azalmış, ticaret müvazenesi aleyhe dönmüş bir hale geldi. Halk Partisinin gafil idarecileri, faraza Saraçoğlu Şükrü başbakanlığı zamanında etrafa böbürlenerek, ambarlarını buğdayla dolu, kasalarını altın ve dövizle silme, sıvama; diye tefahür ediyor, hatta altınlarını ifade için sayı ve milyona da rağbet etmiyerek umumi efkarı oyalamak için ton hesabına başvuruyordu. O zamanın yanlış hesaplarını ve kırılan potları Hasan Saka ve Maliye Bakanı ödemek mevkiindedirler.

Bugün biraraya gelen iş ve ilim adamlarımızın çalışmalarından hayırlı sonuçlar alınmasını bütün memleketle beraber bizde içten dilemekteyiz. İç ve dış ticaret bahisleri, döviz ve altın durumumuz, bilhassa yeni vergiler ve gelir reforması bahsi etrafıca ve iyiden iyiye incelenecektir.

Yalnız bu kongre, kanuni bir salahiyet ve kudreti haiz değildir. Hatta hükümet böyle bir kongreyi, istişare mahiyetinde, çağırması da değildir. Bilgi ve iş adamlarımız işbirliği yaparak kendiliklerinden ve reylerine müracaat olunmaksızın sırf vatan ve yurd duygularıyla müteharrik olarak bildiklerinden ve düşündüklerinden Halk Partisi hükümetini haberdar etmek istemişlerdir.

Bundan yirmi küsur yıl evvelki ilk kongreyi Gazi Mustafa Kemal açmış idi. Bunu da bu defaki İstanbul vali vekili Nihad Pepei açacaktır. Bu defaki iktisad kongresi şübhesiz çok gayri müsaid şartlar

altında çalışacaktır. Varacağı kararlara hükümetin kulak asıp asmaması sırf Cemil Barlasların elinde olacaktır.

Bu münasebetle memlekette bir iktisad meclisi teşkili hakkındaki kanun projesini tekrar hatırlamak yerinde olur. Salahiyetleri kanunla tayin olunacak bir meclisin vücudu şüphesiz faydalıdır. Yalnız bir türlü kanunlaşamıyan böyle bir tasarı için örnek olarak bazı demokratik memleketlerdeki, faraza Fransadaki nümuneyi ele almalıdır. Yoksa hiçbir nüfuz ve yetkisi olmayacak iktisad meclislerinden ve kongrelerinden pratik neticeler alınamaz.

23 Kasım 1948

Akşam

- İktisat kongresinde devletçiliğe karşı şiddetli tenkitler
- Kongre bugün de Eminönü Halkevinde toplanarak çalışmalarına devam edecek

Anadolu

- Türkiye İktisat kongresi dün toplandı
- Devletçilik, dış ticaret ve vergi reformu komisyonları seçilerek çalışmalara başladılar

Cumhuriyet

- Türkiye iktisad kongresi, dün toplantılarına başladı
- Hatibler, iktisadi sahada da vasilik rejiminden kurtulmak zamanının artık geldiğini belirttiler
- Dünkü toplantı çok hararetle geçti, seçilen komisyonlar öğleden sonra toplanarak çalışmalarına derhal başladılar, bilhassa vergi reformu komisyonunda tartıştılar.

23 Kasım 1948

Hürriyet

- Türkiye İktisat Kongresi dün açıldı.
- Bir hatip kongrenin gayesini şöyle açıkladı.
- "Gayemiz iktisadi sahada da vasilikten kurtulmaktır"
- Başka bir hatip de vergi sistemi düzeltilirse devletin iki misli vergi elde edebileceğini söyledi.
- U.heyet bugün de toplanacak.

Kudret

- Türkiye İktisat kongresi toplandı
- Seçilen komisyonlar çalışmalarına başladılar

Son Posta

- İktisat Kongresi dün toplandı
- Kongreyi açan İzzet Akosman, bu kongrenin serbest ve hür bir fikrin mahsulü olduğunu belirtti. Bakanlıklar ve resmi daireler temsilcileri kongreye gelmediler.

Son Saat

- Hükümet mümessillerinin iştirak etmediği İktisat Kongresinin bu sabahki toplantısı
- Hatipler devletçiliği şiddetle tenkit ettiler
- Altın ve döviz stokundan azalan kısmın muhakkak yerine konulması ileri sürüldü

Tasvir

- Türkiye iktisat kongresi dün açıldı
- Devletçilik ve devlet müdahalesi, dış ticaret, vergi reformu üzerinde çalışmalara başlandı
- Vergi sistemi aleyhinde şiddetli konuşmalar yapan delegelerden biri şöyle dedi: Vergi de itimatsızlık esas tutulmuştur. Vergi sistemimizde zulüm vardır. Bugün hükümetle arasında vergi ihtilafı olmayan tek bir müessese kalmamıştır. Bundan dolayı kazanç vergisi yerini yeni bir vergiye terketmelidir.
- Devletçilik sistemi aleyhinde de şu fikirler ileri sürüldü: Devletçilik rejimini yeni bir zihniyete, yeni bir tatbikata doğru inkılap ettirmek zaruretindeyiz. Hükümetin, ticareti sevki idaresi haksız ve zararlıdır.
- Ahmet Hamdi Başarın kongreye sunduğu tez: Devletçilik ve devlet müdahalesi
- Bayar bugün şehrimize geliyor
- D.P. başkanı iktisad kongresinde bulunacak, sonra Edirneye giderek bir nutuk söyleyecek
- Genel kurulun verdiği çok mühim kararlardan bir kısmı bu nutukta açıklanacak

Ulus

- İstanbul'da
- İktisat Kongresi dün toplandı
- Komisyonlar çalışmalara başladı.

Vakit-Yeni Gazete

- İktisat kongresi bu sabah da toplandı

- Sanayi Birliği başkanı dedi ki: Bugün politika davası birinci planda gelmektedir. Halbuki iktisadi ve içtimai davalarımızı birinci plana almak zaruretindeyiz.
- Devletçiliğin bugünkü şeklinin tasfiyeye tabi tutulması isteniyor.

Vatan

- İktisat Kongresi dün törenle açıldı
- Kongrede, siyasi ideolojilerin tamamen dışında kalınması ve asla politikaya kaçılmaması noktası üzerinde duruldu
- İktisadi hayatta tepeden inme manasına gelen bugünkü Devletçiliğin tasfiyeye tabi tutulması ve yeni bir zihniyetin hakim olması isteğinde bulunuldu
- Dün, Devletçilik, dış ticaret ve vergi reformu komisyonları seçilerek çalışmalarına başladı
- İktisat Kongresi-Bir tablolu melodram
- Eşhas: Baba, anne, oğul ve kız Yazan: Sadun G.SAVCI

Yeni Asır

- İktisat kongresi dün ilk toplantısını yaptı
- Siyasi sahada olduğu gibi iktisai sahada da vasilik sisteminden kurtulmak lazımdır.

Yeni Sabah

- İktisat kongresi dün ilk Toplantısını yaptı
- Elektrikli bir münakaşa havası içinde geçen toplantıya binden fazla delege iştirak etti
- A.H.Başar: "Bugünkü devletçiliğin tasfiyeye tabi tutulmasını ve yeni bir zihniyetin cemiyetimize hakim olmasını istiyoruz" dedi

23 Kasım 1948

4. İktisat Kongresi ve CHP

BAHADIR DÜLGER

Valiliğe ve Belediye Reisliğine vekalet eden Haluk Nihad Pepeyi Kongrede toplanan ve memleketin iktisadi ve ticari efkarı umumiyesini temsil eden üyeleri istiskal edencesine bir sessizlikle Kongreye iştirak etmedi. Bu en basit insanlar arasında bile cari olması lazım gelen bir nezaket kaidesinin icabı idi.

Türkiye İktisat Kongresi, dün sabah, Türkiye'nin dört bucağından gelmiş olan bini aşkın murahhasın huzuruyla açıldı. Tüccar olarak, iktisatçı sanayici olarak, fikir adamı olarak, Türkiyede toplanabilecek en salahiyetli kimseleri kadrosu içinde bulunduran bu Kongre, hiç şüphe etmemelidir ki, 1923 de İzmirde açılmış olan birinci İktisat Kongresinden daha büyük bir mana ve ehemmiyet taşımaktadır.

Çünkü bu Kongre, bir Devlet teşebbüsü olmaktan daha çok bir halk teşebbüsüdür. Uzun zamandanberi ihmal edilmiş, fikri alınmamış ve gösterdiği aksülameller karşısında fütürsuzca omuz silkilmiş olan tüccar ve sanayici sınıfı, yani memleket kalkınmasında en ağır ve en mesuliyetli yükü yüklenmiş olan insanlar, ilk defadır ki bu Kongre ile düşünce ve kanaatlerini resmen tebarüz ettirmek teşebbüsüne geçmiş bulunuyorlar. Kongrenin tebellür edecek kanatine göre bu teşebbüs hatta Türkiyenin iktisadi hayatında çok ciddi bir merhale olmak istidadını bile gösterebilecek mahiyette telakki olunabilir.

Diğer taraftan bu teşebbüste bir nevi iktisadi hürriyet havası sezmek de mümkündür. Bunu, İstanbul sanayicileri namına açılış gününde söz alan bir zat bugün cari olan sistemin Anayasanın 70 inci maddesine muhalif olduğunu söylemek suretiyle resmen ifade etmiştir. Bundan da anlaşılıyor ki, Türkiye İktisat Kongresi bir halk teşebbüsü olmakla beraber cari sistemde bir inkılap yapmak davasında olduğunu da daha ilk celsesinde hissettirmiş bulunuyor.

Bu kadar mühim bir teşebbüs karşısında hükümetin ve Cumhuriyet Halk Partisinin alakası duygusuzluk ve körlük kelimeleriyle ancak ifade edilebilecek şekildedir. Sözüm ona hükümet bu teşebbüse kıymet vermiyor ve gözünü kapatıyor. Daha ilk anda bu hal çok manasız bir jest ile ortaya vurulmuş oldu. Hazırlanan programın ikinci maddesi, İstanbul Vali ve Belediye reisinin açış nutku idi. Valiliğe ve Belediye Reisliğine vekalet eden Haluk Nihad Pepeyi Kongrede toplanan ve memleketin iktisadi ve ticari efkarı umumiyesini temsil eden üyeleri istiskal edencesine bir sessizlikle Kongreye iştirak etmedi, açılış bu yüzden on beş dakika tehir olunduğu halde nutkunu söylemedi ve nutkunu söylememesinin sebebini bir mektupla olsun açıklamak lüzumunu hissetmedi. İstanbul Belediye Reisi olmaktan gelen vazife zaruretleri bertaraf; bu, orada toplanan bini aşkın en basit insanlar arasında bile cari olması lazım gelen bir nezaket kaidesinin icabı idi.

Kongrede, iktidar partisinin bu ana kadar tatbik edegeldiği ölçsüz Devletçilik fikrini şiddetle tenkid etmeğe matuf bir hava esmektedir. Bu havayı evvelden tahmin etmek de zaten güç bir şey değildir. Böyle olduğu halde C.H.Partisi tatbik etmekte olduğu prensiplerin müdafaasını yapacak hiç bir

kimseyi Kongreye göndermemiş bulunuyor. Bu gaflet değil de nedir? Bu tehlikeyi görmemek için devekuşları gibi kafasını kuma sokmak değil de nedir? Makul çalışan, bozgun içinde bulunmayan, ne yaptığını bilen bir parti bu şekilde hareket edemezdi. Kendi fikirlerini müdafa etmek çarelerini arar ve şimdiden son bir muharebe bile vermeden mağlubiyeti kabul etmezdi. Ne çare ki, bu ağır neticeyi sonradan izah ve telafi etmek kabil olamayacaktır.

BAHADIR DÜLGER

23 Kasım 1948

Tasvir

5. İktisad Kongresinde Hakim Olan Fikirler

CİHAD BABAN

Dün Taksim gazinosunda çalışmalarına başlayan iktisad kongresinin memleket için hayırlı kararlara varmasını evvelki günkü yazımızda canı gönülden temenni etmiştik. Bugün kongrenin açılma merasiminde bulunduktan sonra, kongrenin mükemmel bir efkarı umumiye hareketi yaratacağına dair olan kanaatimiz büsbütün arttı, ümitlendik ve sevindik. Şimdi şu satırları yazarken sevincimizin devamlı olmasını temenni ediyoruz.

Davetlilerin hemen hepsi toplantıda hazır bulunuyorlardı. Memleketin dört bir tarafından gelen azaların, kendi masraflarıyla buraya geldikleri hesaba katılacak olursa, bu kongreden müsbet; netice çıkarmak için büyük gayretlere katlanacaklarına da hükmedilebilir.

İntibalarımız şudur:

Memleketin iş hayatı meyustur. Senelerdenberi süren bir keşmekeşten memleketi kurtarmak, ve İzmir delegeşi sayın Selahattin Sanverin dediği gibi istikrarlı bir iktisadi hayata kavuşmak arzusu umumidir. Hükümetin devletçi dediği zihniyetin, tereddidi ettiği ve önüne geçilmeyen zaruretlerle Türk İktisadiyatının hükümet elinde berbat olduğu görülmüş, ve bu derde bir çare bulmak ihtiyacı her gönülde yer ettiği için memleketin her tarafından vatandaşlar kongreye büyük bir haheşle gelmişlerdir.

İkinci müşahademiz de şudur:

Kongre ne nazari kalmak istemiş, ne de yalnız tatbikatçılarından mürekkep topluluk olmak gayesini gütmüştür. Hem nazariyeciler ve hemde tatbikatçılar bir arada toplanarak, lüzümlü olan işi başarmanın çaresini aramak istemişlerdir.

Üçüncü müşahademiz:

Kongre siyasi mülahazaların üzerinde kalmak arzusunda, ve yalnız umumi menfaat ölçülerine göre hizmet etmenin ihtiyacını duymaktadır.

Dördüncü müşahade:

Bu kongrede Halk partisi, Demokrat parti kongrelerinde akislerini duyduğumuz, bazı şikayetler, umumi bir feryad halinde memlekete mal olarak yükselmiştir. Devletçiliğin fena ve aşırı tatbikatından artık herkesin bıkmış olduğu görülmektedir.

Beşinci müşahade:

Kongre, namütenahi karışık ve mu'dil davalar peşinde koşarak işi çıkmaza sokmak istememiş ve iktisadi dertlerimizin üç esaslısını ele almıştır.

- 1- Vergi mevzuu,
- 2- Devletçilik mevzuu,
- 3- Dış Ticaret mevzuu,

Şehrimizde böyle memleket şümul bir konferans toplandığı zaman, bu konferansın açılma töreninde şehir namına belediye reisinin bir kaç tatlı söz söyleyerek misafirperverliğin icabını yerine getirmesini çok istekdik, muvakkat belediye reisimiz Haluk Nihad Pepeyi, bu nezaket kaidesini ihmal edecek adam değildir. Fakat ne bilsin ki, merkezi hükümet ona bu imkanı vermemiş olmalıdır. Öyle ya, Kanuni eşkale uygun olarak, memleket dertleriyle dertlenen ve bu memleketin senelerdenberi ısıdırap mevzuu olan ekonomik işlerini mevzuu bahseden bir toplantıda hükümetin sözü olamazdı.

Hükümetin bu konuda kanaati olsaydı, her halde daha evvel tatbik ederdi, kendisi bir çare bulamadığına göre, başkasından akıl almak ta şanına yakışmazdı.

Amma belediye başkanına, bir beyanı hoş amedi ettirmemesi, fikir hürriyetine, toplanma hürriyetine, velhasıl anayasanın vatandaşlara bahsetmiş olduğu esas haklara ne kadar hürmetkar olduğunu göstermesi bakımından manidardır.

İktisad kongresinin, vereceği kararları hükümet elbet tatbik edecek değildir., edeceği varsa bile, bu islahat fikirleri kendisinden gelmediği için malûm ve meşhur olan iptidai bir gurur ve izzeti nefis kaygusile yapmayacaktır. Zarar yok... Fikirler yürüsün, demokratik hayat, müesseseleriyle, memlekette yerleşsin, efkârı umumiye hareketleri genişlesin.. Biz de o zaman, memleketin istediği işleri yapacak hükümetleri iktidara getiririz. Nasreddin Hocanın diken ekme ve yün toplama hikayesi mi?... Bizim, yazın gelmesine ve yoncanın bitmesine sabrımız olacaktır.

CİHAD BABAN

23 Kasım 1948

Vakit-Yeni Gazete

6. Türkiye İktisat Kongresi

ASIM US

Türkiye, İktisat kongresi açıldı. İyi düşünülmüş, iyi hazırlanmış bir teşebbüstür. Taksim belediye gazinosunu tamamiye dolduran kongre azasının ve davetlilerin umumi manzarası bu teşebbüsün memlekette uyandırdığı canlı alakaya en kuvvetli bir delili sayılabilir. Bu alakaya göre kongrenin çalışmalarından hayırlı neticeler bekleriz.

1948 iktisad kongresine verilen tebliğler üç bülten içerisinde toplanmış. Kongreye iştirak eden üyelere dağıtılan bu bültenlerde kıymetli tetkikler var. Bu tetkiklerin çoğunu Türkiyede devletçilik, devlet müdahalesi ile vergi reformuna ait tebliğler teşkil ediyor. Bu tebliğler 27 Kasıma kadar kongrenin komisyonlarında incelenecek, tartışmalar olacak. Neticeler kongrenin umumi toplantılarında konuşularak bir karara bağlanacaktır. Varılacak kararlar hakkında şimdiden tahminlere girmek, bu tahminlere dayanarak mütalea yürütmek yersiz olur.

Yalnız bugün kongrenin açılışında tertip komitesini teşkil eden muhtelif teşekküller adına söylenen sözler üzerinde biraz durabiliriz.

Kongrenin Sayın başkanı İzzet Akosman söz alacak olanların her türlü particilik mülahazaları dışında kalmalarını rica etti. Fakat bu temenninin nazariyatta kalıp kalmayacağını fiiliyat gösterecektir. Hakikat halde bugün iktidar mevkiinde bir Halk partisi ve hükümeti olduğu için tenkitler hep oraya tevaccüh edecektir. Dikkat edilmesi lazım gelen nokta tenkitlerin siyasi itiras şekline girmemesidir. Halk partisinden olan her vatandaş bile devlet işlerindeki her türlü aksaklıkları mantıki delillerle izah edebilir.

Anlaşıyor ki kongrede devletçilik üzerinde uzun tartışmalar olacaktır. Fakat açış demeçlerinde bizim dikkatimize çarpan cihet tertip komitesini teşkil eden teşekküller arasında bile devletçiliği anlayış noktasından bir takım farklar bulunduğudur. İstanbul Tüccar Derneği adına konuşan Ahmet Hamdi Başar dostumuz "Tepeden inme devletçilik"e karşı hücum etti. Bu tarzda bir hücum ona düşmezdi. Çünkü İstanbul liman işletmesini yirmi sene evvel tepeden inme şekilde devletleştiren dostumuzun kendisidir. İstanbul ticaret ve sanayi odası adına konuşan Hüsnü Arsanın sözleri millî hakimiyete temas etmek suretile mübhem şekilde Ahmet Hamdi Başara verilmiş bir cevaptır.

İstanbul bölge sanayi müdürü adına konuşan doktor Cüdi Birtek devletçiliğin aleyhinde olmadığını, fakat devletçiliğe bir hudut çizmek lazım geldiğini söyledi. Türk ekonomi kurumu adına konuşan profesör Muhlis Etenin devlet iktisadi teşekkülleri murakabe heyetinde vazifeli bir memur olduğuna göre "devletçilik ve devlet müdahalesi" bahsini serbest bir iş adamı gibi telakki etmeyeceği şüphesizdir.

Herhalde birbirlerinden farklı olan prensip ve meslek sahiplerinin Türkiye cumhuriyetinin bugünkü devletçiliği üzerinde bir fikir birliğine varmaları arzu edilir. Burada "Türkiye cumhuriyetinin bugünkü devletçiliği" demekten maksadımız harp senelerinin zaruretlerinden doğan ve realite olarak memlekette mevcut olan devletçilik değil, Halk partisi kurultayı tarafından geçen sene bu mevsimde kabul edilen "devletçilik prensipleri" dir. Halk partisi kurultayında da devletçilik bahsi uzun tartışmalara yol açmış ve devletin iktisadi sahadaki müdahaleleri için bir hudut çizilmiştir. Hükümetten bugün pratik bakımdan istenecek şey bu prensiplere aykırı olan fiili vaziyetleri kaldırmak, mesela ticaret ofisi ve yerli ürünler şirketi gibi iktisadi teşekküllerin tasfiyesini istemektir. Bundan ilerisini ancak B.M.Meclisinin bünyesinde vukua gelecek değişiklikler tayin edecektir.

ASIM US

23 Kasım 1948

Vatan

7. İktisadi Vasilikten Azadlık

AHMET EMİN YALMAN

Memleketin her köşesinden akıp gelen bin iki yüz elli fikir ve iş adamı, dün İstanbulda bir iktisadi kongre halinde toplandılar ve iktisadi ve mali hayatımızı felç halinde tutan amillere karşı esaslı bir taarruz açtılar. Dün konuşan hatiplerden birinin dediği gibi, bu toplantıyı yeni bir iktisadi gidişin müessisler meclisi, iktisadi hayatımızın bir Erzurum ve Sivas kongresi saymak caizdir. Yirmi dokuz yıl evvel memleketin siyasi varlığı ve istiklali hakkında endişeye düşen vatandaşlar, nasıl Erzurum ve Sivasta toplanarak milletin beka azmini ifade eylemişler ve beka gayesiyle işe sarılmışlarsa; Türkiye

İktisat kongresi de; varlığımızı tehdit edecek kadar bozuk bir manzarası olan bir iktisadi ve mali gidişe karşı milletin hep birden kanun çerçevesi içinde bayrak açması demektir.

Bin iki yüz elli seçme vatandaşın, işlerini, güçlerini bırakıp sırf kendi arzu ve rızalarıyla kongreye koşmalarını; tamamiyle olgun bir hale gelen ve kabaran bir takım ihtiyaçların ifadesi diye kabul etmek lazımdır. Politika adamları ve bir kısım memurlar tarafından noksan bilgilere ve istikrarsız usullere dayanarak idare edilen iktisadi vasılık; iş ve faaliyet imkanlarını gitgide daraltmış, inkişaf istidatlarını boğmuş, her teşebbüsün temeltaşı olan emniyeti kökünden sarsmıştır. Vatandaşlar, işte bu elim vaziyete karşı harekete geçmek lüzumunu hissettikleri gibi, memleketin karşılaştığı yeni bir takım nimet ve fırsatlar da, beliren iktisadi intibahı kuvvetlendirmiştir. Marshall planı ve Amerika ile olan işbirliği; memleketimizi bir an evvel esaslı teçhizata kavuşturmak ve inkişaf ettirmek bakımından önümüzde yeni ufuklar açmıştır. Fakat bunlardan itifade etmemiz; bünyemizdeki iktisadi felcin bir an evvel tedavi edilmesine bağlıdır. Fena bir tüccarlık ve işletmecilik şeklindeki devletçilik faaliyetleriyle vatandaşın yolunu kesen, dar bir (hazine menfaati) zihniyetle ellerini bağlayan, verimli ve şevkli çalışmalara engel olan, asıl kendisine düşen vazifeleri ihmal eden ve her iktisadi faaliyetin ana cevherlerinden biri olan zaman amilini, kısır kırtasiyeciliği yüzünden, baltalayan vasılık sistemi; karşımızdaki fırsatlardan hakkile istifade etmemize ve hariçte iktisadi itibar ve emniyet kazanmamıza doğrudan doğruya engeldir. Siyasi olgunluğu teslim edilen milletimizin iktisadi olgunluğu da kabul ve bütün sistem ona göre tadil olunmalıdır.

Türkiye iktisat kongresi, illiğimize işliyen bir takım dertleri bir hafta içinde okuyup üflিয়েcek ve tedavi edecek değildir. Fakat gidişin, verimsiz ve zararlı olduğu zaten herkes tarafın tasdik edildiği ve bizzat iktidar partisinin programı da devletçiliğin halkın menfaatine uygun bir surette tahdidine lüzum gösterdiği için, kongre; felç vaziyetini ortadan kaldırmak ve makul bir tasfiyeye girişmek için hayırlı bir hareket noktası olabilir. Bugün Halk partisinin eski tahakküm ideolojisine bağlı olanlar bile eski manada devletçiliği müdafaa etmekten vazgeçmişlerdir. Devam edip giden ısraf, zararlı ve verimsiz sistemin taraftarı yok gibidir. Devlet işletmeleri içinde bulunanlar, kırtasiyecilikten yaka silkemekte ve zaman ve enerjilerinin çoğunu vahi şeyler için israf etmektedirler. Bin iki yüz elli fikir ve iş adamının ortaya serpecekleri fikirler, tavsiyeler ve dilekler ortalıkta çok müsait ve çok müsbet bir zemin bulacaktır.

Allah bize servet kaynağı, çeşitli iklim, güzellik, tarihi hazine namına ne mümkünse vermiştir. Dünyanın en müstesna bir ülkesine sahibiz. Burası; kıtaların medeniyetlerin başlıca geçit yeri, dünya davalarının düğüm noktasıdır. Burada yaşayan çalışkan bir milletin; vasılık iddialarıyla, yolunu kesmek, iktisadi bakımdan memleketi bu kadar geri ve muvazenesiz bir halde bırakmak ve bu yüzden vatandaş bu derecede düşkün bir geçim seviyesinde yaşamaya mahkum etmek günahıdır.

Bir asır evvel, Tanzimat devrinde öyle zamanlar olmuştur ki memleketimizdeki hükümet mekanizması halkın seviyesinden çok ileride bulunmuş ve muhafazakar bir mukavemete karşı hayırlı bir şekilde vasılık etmiştir. Halbuki bugün halkın düşünce ve çalışma seviyesi, hükümet dairelerindeki zihniyet ve usullerden çok ileridedir. Bugünkü şartlar altında hala devam eden iktisadi vasılık; memleketin her türlü inkişaf imkanlarını boğmakta ve bir gerilik ve israf amili olmaktadır. Cidden en iyi garp toplantılarına benzer bir tarzda hazırlanmış ve tertip edilmiş bulunan İstanbul İktisat Kongresinin, zaten çökmeye müheyya olan iktisadi vasılık sistemine son darbeyi indireceğini ve yeni bir istikbalin başlangıcı olacağını kuvvetle ümit ediyoruz. Meslek ve iş sahalarında atılan bu birleştirici adım; politikacılığın ister istemez ayırıcı bir mahiyeti olan tesirlerine karşı bir muvazene amili olacaktır. Hususi teşebbüs ne kadar üstün bir teknikle hareket etmeye muktedir bulunduğunu, toplu olarak attığı ilk serbest adımda ispat etmiştir. Kongreyi tertip eden gayretli ve anlayışlı vatandaşları tebrik eder ve ileriye doğru atılan bu mühim adımın memleket için hayırlı olmasını dileriz.

Gelecek nesiller, belki de 22 Kasım gününü, iktisadi vasılıktan kurtulma bayramı olarak kutlayacaklardır.

AHMET EMIN YALMAN

24 Kasım 1948

Akşam

-İktisat kongresi bu sabah da toplandı

-Vergi reformu, dış ticaret ve devletçilik komisyonlarında hareketli tartışmalar oldu.

Anadolu

-Türkiye iktisat kongresi

-Umumi heyet, Selahattin Sanver'in başkanlığında toplandı, müzakereler çok hararetle oldu.

Cumhuriyet

-İktisat Kongresinde dünkü çalışmalar.

-Komisyon toplantıları çok hararetle oldu, vergi reformu komisyonunda gelir vergisi taraftarları ile kazanç vergisi taraftarları arasında çetin münakaşalar cereyan etti.

Hürriyet

- İktisat Kongresi
- Dünkü içtimada konuşan delegelerin hepsi devletçilik aleyhinde bulundular
- İktisat Şurası toplanmasını ve istihsal seferberliği yapılmasını talep edenler de oldu. Kongre bugün de devam edecek.

Son Posta

- İktisat Kongresi devam ediyor
- Dün vergi reformu, devletçilik, dış ticaret işleri tenkit edildi
- Umumi heyet toplantısında yirmi hatip söz aldı. Öğleden sonra komisyonlar toplandı, toplantılar bugün de devam edecek.

Son Saat

- İktisat Kongresi bugün de toplandı
- Delegelere garip bir sürpriz.
- Haluk Nihad'ın verdiği davetiyelerle şehir tiyatrosuna giden delegeler kapıları kapalı buldular.

Tasvir

- Türkiye iktisat kongresinin dünkü çalışmaları
- Komisyonlarda hatipler devletçilik sisteminin bir devletçilik sistemsizliği olduğunu misallerle ispat ettiler
- Gelir vergisi üzerinde mühim tezler çarpışıyor.

Ulus

- İstanbul'da iktisat kongresi
- B.Sadi Bekter, işçi, esnaf, çiftçi nihayet memur zümrelerinin ifade ettikleri topluluk ölçüsünde temsil edilmedikleri bu toplantıda varılacak kararların belli bir zümrenin menfaatlerine yarar bir netice hazırlamaktan başka manası olmayacaktır, diyor.

Vakit-Yeni Gazete

- İktisat kongresinde vergi münakaşaları
- Prof.Nöymark gelir vergisi sistemini müdafaa etti (Son sayfasında Türkiye iktisat mecmuasından bir ihtibas yer alıyor)
- İktisat kongresi münasebetile
- İzmir kongresine ait bir hatıra

Vatan

- İktisat Kongresi dün de çalışmalarına devam etti
- Dünkü umumi heyet toplantısında devletçilik ve vergi sistemleri üzerinde geniş ölçüde tenkitler yapıldı

Yeni Asır

- İktisat kongresinde dün acı hakikatlar söylendi
- Pahalılık halk üzerine afatı semaviye gibi çökerek geçim derdi neden felaket oldu?

Yeni Sabah

- İktisat kongresinin dünkü oturumunda delegeler, Devletçiliğin hudutlandırılması fikrini ehemniyetle müdafaa ettiler.

24 Kasım 1948

HÜRRİYET

8. İktisat Kongresi

Evvelki gündenberi memleketin en salahiyyetli kimseleri bir araya gelerek hepimizi alakadar eden canlı meseleleri görüşüyorlar. 1923 senesinde İzmirde toplanan ilk iktisat kongresinden beri aradan yirmi beş sene geçti. Bu geçen müddetin bir muhasebesi yapılmak icap ederse yirmi beş senedenberi bir çok meselelerin halledilmemiş olduğu görülür. O zamanki temenniler bugün de tekrar ediliyor, ve iktisadi kalkınmamızın bir laftan ibaret kaldığı anlaşılıyor.

Evvelsi gün bir çok hatipler kalktılar, ve çok güzel sözler söylediler, ve büyük yaralara dokundular. Türk milleti dün tepeden idare ediliyor ve kendisini idare edenlerin istedikleri şekiller altında hayatını tanzim etmeye mecbur oluyordu. Aradan yirmi beş sene geçtikten sonra bu idare sisteminde bir değişiklik yapılmadı. Bugün aynı sistem bütün kusurları ile devam ediyor.

İktisat kongresinin bir çok faydalı kararlar alacağına şüphe etmiyoruz. Bilhassa vergi sistemleri hakkında çok yerinde temennilerde bulunan müteahhasis delegelerin sözlerini yabana atmaya hakkımız yoktur.

Görüyoruz ki hükümet makamları bu kongreye karşı lakayt davranıyorlar. Bir araya gelip iyi temennilerde bulunan bu insanlara karşı adeta surat ediyor. Bize kalırsa bu kongreden yükselecek seslerden hükümet zarar değil, fayda görebilir. Bu kongrede fikir yürüten kimselerin bilgilerinden ve tecrübelerinden memleket istifade etmek mecburiyetindedir. Bugünkü başı boş iktisadi ve mali yürüyüşümüzün iyiye doğru gittiğini kimse iddia edemez. Memleketin faydası için fikir yürüten iyi niyetli ve bilgili insanlardan bize fayda geleceğini düşünerek sözlerine ehemmiyet vermeliyiz.

İktisat kongresinden çok faydalar beklediğimizi burada tekrarlamak istiyoruz. Yirmibeş senelik acı vakalardan sonra her tecrübeli sese kulak asmak mecburiyetindeyiz. İçinde bulunduğumuz güç durum bunu emrediyor.

HÜRRİYET

9. İktisat Kongresi ve Bir Hikaye

HİKMET FERİDUN ES

Parasız bir sanat dahisi bir gece yatağına uzanmış, gözleri kapalı hayallere dalmış iken birdenbire odaya hırsız girmiş. Dahinin eski elbiseleri de çivide asılı durmuş. Hırsız bunlara yaklaşmış ve ceplerini karıştırmaya başlamış.

Yatakta aralık gözlerle hırsızın hareketini, haldır haldır ceplerini karıştırmışını seyreden dahi, birdenbire zenberekleri boşanmış gibi en hızlı perdeden, en yüksek sesle katıla katıla gülmeğe başlamış. Neye uğradığını şaşırın hırsız evvela korkusundan kaçmağa kalkışmış... Lakin yataktaki o kadar gülüyor ki nihayet dayanamıyarak ve tehlikeyi göze alarak sormuş:

-Ne gülüyorsunuz rica ederim?

Bu söz dahinin kakhaha makaralarını büsbütün boşaltmış, hırsızın suratına bakınca kasıklarını bastırarak feryatlar ederek kakhahaları savurmağa başlayınca, hırsız kendi vaziyetini unutup hafifçe hiddetlenmiş:

-Ne var canım?.. Söylesenize !..

Diye çıkmış da..

Nihayet dahi kakhahadan fırsat buldukça ve ancak kopuk kopuk cümlelerle anlatmış:

-Senin haline gülüyorum birader... Ben o körolasica cepleri senelerce karıştırdım da metelik dahi bulamam... Hem gündüz gözüyle... Sen bu karanlıkta odada o ceplerden ne çıkaracaksın!..

Demiş ve yeniden katılmağa, gözlerinden yaşlar boşanmağa, kıvrıla kıvrıla, hırsıza bakıp bakıp gülmeğe başlamış... Hırsız da onun bu haline büsbütün öfkelenip elindeki fişleri atarak, pencereden çıkıp gitmiş...

Şimdi de görüyoruz ki İktisat Kongresi toplanıyor;

Senelerdenberi bu memleketin bütün ekonomi sahalarında, hemen hepimiz kimimiz müşteri, müstehlik, kimimiz müstahsil olarak aradık durduk.

Ümitler ve sahalar fakir dahinin ceplerinden daha boş çıktı. Yıllarca bu memlekette ekonominin "e" sini dahi göremedik.

Vergi sistemi, gıda maddelerine zam, Almanya vesaire gibi elden ebediyen kaçırılmış dış pazar müşterileri, vatandaş "kırkayak" mış gibi kaç misli alınan yol paraları, daha nice nice bu farzdaki dahiyane tedbirlerden sonra anladık ki bu memlekette "iktisat" denilen şey bir hayal mahlûkü bir zümrüt anka kuşudur.

Modern manada bir iktisat yok !...

Lakin kongresi var !..

Yataktaki dahinin vaziyeti.

Biz yıllarca ve yıllarca çarşıda, pazarda, bakkalda, kasapta, bankada, devlet dairesinde, hükümetçe verilen kararların satırları arasında arıyor da "İ" sini dahi bulamadığımız iktisat denilen "zümrüt anka" nın yuvasını şimdi mütehasşıs lar araştırıyor.. Bakalım bulabilecekler mi?

Ne çare ki vaziyet aynen dahinin cepleri !..

HİKMET FERİDUN ES

24 Kasım 1948

Son Posta

10. İktisat Kongremiz

SELİM RAGİP EMEÇ

[İktidar adına bu kongrede ne bir mümessil, ne de bir müşahit bulundu. Bana bir tek kelime öğretenin kulu kölesi olayım diyecek kadar büyüklük göstermiş maruf tarih adamının mahviyetinden, bizim iktidarda, zerre kadar nasip mevcut değildir.]

İktidarın bundan aşağı yukarı yirmi, yirmi beş yıl kadar evvel davet ederek tavsiyelerinden hiç biriyle kendini kayıtlı saymadığı son resmi kongreden sonra ilk serbest toplantı, memleket ticaret erbabıyla iktisatçılarının teşebbüsü neticesi olarak evvelki gün açılış celsesini yapmıştır.

Bin iki yüz kadar davetlisinden binden fazlasının bu toplantıya iştirake imkan arayıp bulabilmiş olması da göstermiştir ki bugün memleketimiz hakiki bir ticaret ve iktisat buhranı içindedir ve bütün bu insanlarda, kendilerine yapılan hitaba derhal şitap etmekle, buhranın şiddet ve ehemmiyetini ciddiye takdir etmektedirler. Bu bakımdan; yorulmaz faaliyetleriyle tüccar gibi çeşitli menfaatlere bağlı geniş bir zümreyi müşterek bir dernek fikri etrafında toplamaya muvaffak olanları ve bu fikre, vücut verdikten sonra, bunun faaliyetine ameli bir saha aramak maksadiyle bugünkü iktisat kongresini toplamak gibi pek büyük bir başarıya ulaşabilmiş olanları, her şeyden evvel, takdir ile anmak; en basit bir kadirşinaslık lazımesidir.

Dava şumullü ve çok büyük; bu davayı ragmına yürütmek lazım gelen iktidarın zihniyeti de malûm olmasından dolayı pazartesi günü açılan ve komisyon çalışmaları hararetle devam eden ilk umumi heyet celsesinin arzettiği manzara; topluluk kültürü en yüksek dereceyi bulmuş memleketleri dahi gıptaya düşürecek bir intizam ve bir ciddiyet arz etmekte idi. Bu güzel fikir beraberliği ve dert ortaklığını anlıyarak onunla beraber müşterek bir devanın arayıcılarından biri olmak vazifesi kendisine teveccüh eden iktidar adına, bu kongrede, ne bir mümessil, ne de tek bir müşahit bulundu. İstanbul Tüccar derneğinin tek başına ve kendi mahdut imkanlarıyla toplamaya muvaffak olduğu bu muazzam kongre, bu suretle bir defa daha ispat etmiş oldu ki; bana bir tek kelime öğretenin kulu, kölesi olayım; diyecek kadar büyüklük göstermiş olan maruf tarih adamının mahviyetinden; bizim iktidarda, zerre kadar nasip mevcut değildir.

Tüccar Derneğinin tertip eylediği kongreden bugünden yarına ameli bir netice beklenemez. Fakat zararları her gün biraz daha kendini gösteren ve "Devletçilik" umumi ismi altında bal gibi kapalı bir devlet iktisatçılığını ve istismarcılığını ifade eden bugünkü ticaret ve iktisat sistemimizden behemehal ayrılmamızın şart olduğu da görülmektedir. Nitekim, prensibinin itiraz kabul etmez isabeti karşısında hükümetin vermek istediği ağır şekilden dolayı, gelir vergisi ile birlikte mevcut vergi zam tasarılarının da elekten geçirilmesi zaruri olarak ele alınmıştır. Çünkü günün tahammülü müşkül bir davası haline gelen hayat pahalılığı, ancak bu sayededir ki, arttırılmasa bile frenlenmesi mümkün bir mahiyet alabilecektir. Tüccar derneğinin topladığı bugünkü iktisat kongresi; ne de olsa mahdut bir zümre topluluğunun fikir hududunu aşmamaktadır.

Çünkü onun ortaya attığı belli başlı mevzuların, daha ziyade umumi maliyetli bir takım temel konular olmakla beraber, memleketin iş ve amel sahasına da sirayet ettirilmesi ve bu bakımdan muhtelif sendikaları da mücadelesine katması, kanaatimizce, yerinde ve isabetli olurdu.

Bu sebeple, bugünkü serbest iktisat kongresini; onu takip edecek olan diğer benzer toplantılara, bir ilk adım telakki etmekle yanlış düşündüğümüzü sanmıyoruz.

Umuyoruz ki, bir büyük imkılup rejiminin iktisat bünyesini kurmak hedefi ile bundan evvel toplanmış bulunan kongrelerden beklediğimiz tasfiye ameliyesi istihsal edilememişse, bunun sebebi, davanın nisbeten dar ve mahdut bir çerçeve içinde mütalaa edilmek istenmesinden ileri gelmiştir.

Her türlü siyasi mülahazalardan uzak kalarak teknik bir davayı mücerret bir mefhum olmaktan çıkarıp ona günün şartları içinde memlekete mahsus müşahhas bir hüviyet vermek gayretini güden bugünkü emek hamlelerini saygı ile selamlar, kongre müteşebbislerine samimi surette muvaffakiyet dileriz.

Türkiye İktisat Kongresi, İstanbul, 22-27 Kasım 1948

SELİM RAGİP EMEÇ

24 Kasım 1948

Son Saat

11. Türkiye İktisat Kongresi

MEHMEDALİOĞLU

Yirmi beş sene evvel birincisini İzmirde yapan Türkiye İktisat Kongresi şimdi yeniden İstanbulda toplanmış bulunuyor. Tamamiyle hususi iktisadi teşebbüslerden doğan bu kongrede ileriye sürülen şikayetler ve ortaya konulan fikir ve tezler daha ziyade Türkiye Cumhuriyet idaresinin yirmi beş yıldan beri devam eden iktisadi politikasının neticeleri etrafında toplanıyor.

Kongrede hatiplerden hemen herbirinin açıklanan düşünce mahsulleri Halk Partisi hükümetlerinin iktisadi ve mali programı, bilhassa devletçiliğin bizde tatbik edilen mahiyet ve şekli karşısındaki tenkitlerin bir ifadesi şeklinden başka bir şey değildir.

Memleket çapında mali ve iktisadi muhitlerin alaka ile takip ettikleri bu kongrenin ulaşacağı kararların nelerden ibaret olacağını şimdiden tahmin edemeyiz. Fakat kongre müzakeresinin takip ettiği seyirler bu minval üzerine devam eder ve verilecek kararlar da bu safhalara uygun bir surette kararlara bağlanırsa- herhalde şikayet ve tenkit vadisinde kalan- bu kongre müzakerelerinin neticesinde devletin iktisadi ve mali politikasında esaslı değişikliklerin bir iktisadi siyasetin kabulünün istenmesi beklenebilir.

Ancak böyle bir karar vukubulduğu takdirde buna bugünkü hükümetin ne dereceye kadar iltifat edeceğini kestirmek mümkün değildir. Hatta, iktisat kongresinde ne tezler ileri sürülürse sürülsün ve bu kararlar ne kadar esaslı ve zaruri sebeplere dayanırsa dayansın hükümetin bildiğinden dönmiyeceği ihtimali de daha kuvvetlidir.

Memleketimizde-muhtelif mevzulara dair-yıllardan beri çeşitli kongreler toplanmış ve mahiyetine göre mühim kararlar verilmiştir. Lakin bu kongreler hükümet tarafından resmen tertif ve davet edilmemişse-fiiliyata intikal etmemiş, kongre zabıtlarında kalmaya mahkûm olmuştur. Hatta doğrudan doğruya hükümetçe toplatılan birçok kongrelerde dahi verilen kararlardan bir kısmı da kağıt üzerinde kalmıştır.

Geçmişteki misallerinden mülhem olarak bu kongreden de fiili ve ameli yeni hükümetten icrası kat'i bir netice istihsal edileceğini ummuyorum.

Bununla beraber serbest bir düşünce mahsulü olarak hususi mahiyette toplanan bu kabil kongreler de büsbütün faydasız değildir. Ortaya sürülen fikirler-eğer hayati bir kıymet ve değerde iseler-derhal meyva vermeseler bile fikirlerde kuvvetli izler bırakacak ve ergeç olgunlaşarak-bugünkü hükümet tarafından değilse bile-bir gün devletçe kabulü cihetine gidilecektir.

MEHMEDALİOĞLU

24 Kasım 1948

Vakit-Yeni Gazete

12. Bizde Devletçiliğin Hududu Yok mudur?

ASIM US

İktisat kongresinde devletçilik üzerinde konuşan üyelerin çoğu hudutsuz bir devletçilikten şikayet ediyorlar. Gerçekten geçen sene bu mevsime kadar Türkiye Cumhuriyetinin devletçilik telakkisi muayyen hatlar ile çizilmiş değildi. Sadece fertler tarafından yapılmıyan, fakat memleketin kalkınması noktasından gerekli olan işlerin devlet eliyle ve devlet sermayesile başarılaçağı şeklinde bir prensip vardı. Devletçe kurulan iktisadi teşekküller hep bu prensipe dayanıyordu. Fakat devletçilik prensibinin bu şekilde tatbikatından doğan şikayetler geçen seneki kurultay müzakerelerinde de kendini göstermiş ve parti programına bu noktadan esaslı kayıtlar konmuştur.

Programın 8 inci maddesinde doğrudan doğruya devletin yapacağı iktisadi işler şu suretle tahdit ediliyor:

"Büyük maden işletmeleri, büyük enerji santralleri, ağır endüstrinin kurulması, Bayındırlık işleri gibi büyük teşebbüslerle kamu hizmetlerini ilgilendiren ulaştırma ve P.T.T. gibi teşebbüsler"

Bundan sonra 9 uncu maddede şöyle deniyor:

"Partimiz, 8 inci maddede belirtilenler dışında kalan her türlü ekonomi işlerinin özel teşebbüsler eliyle kurulmasını, devletin bu teşebbüsleri teşvik etmesini, korumasını, bunlara gerekli yardımlarda bulunmasını esas tutar."

İşte bugün Halk partisine dayanan hükümetin devletçilik noktasından hareket hattı bu satırlarla tayin edilmiştir. Yani devletçilik artık hudutsuz değildir. Kanun şeklinde ifade edilmemiş olmakla beraber mesuliyet mevkinde olan iktidar partisinin programında tahdit olunmuştur. Yalnız fiili vaziyetin bu programa göre düzenlenmesi lazım gelmektedir.

İktisat kongresinin neticede devletçilik için çizilmesini lüzumlu bulduğu hududun ne olacağını henüz bilmiyoruz. Eğer kongrenin lüzum gördüğü bu hudud ile Halk partisinin programında çizilmiş olan hudud birbirine uymazsa varılacak kararlar temenni mahiyetinde kalır. Bu gibi temennilerin fiilayatta tesirini göstermesi zamana ve hadiselerin cereyanı ile memleketlerde fikirlerin aynı istikamette gelişmesine bağlıdır.

Bundan başka kongrede bir de (Ekonomi genel meclisi) kurulması lüzumundan bahsediliyor. Bu ihtiyaç da yine Halk partisinin geçen seneki toplantısında dikkate alınmış ve parti programının 14 üncü maddesinde ifade şeklini bulmuştur. 14 üncü madde: "Mili ekonomiyi bünyesi içinde ve milletlerarası ekonomi şartları karşısında devamlı surette gözönünde tutup inceliyerek milli ekonomi teşebbüs ve faaliyetlerini planlara bağlamak ve uygun göreceği tedbirlerle ve programlarla belli süreler için hükümete teklifler yapmak üzere uzmanlardan ve ilgililerden tereküp eden yetkili bir (Ekonomi genel meclisi) kurulmasını gerekli buluruz. Bu meclis hükümetçe hazırlanacak ve milli ekonomiyi ilgilendirecek olan kanun ve tüzük tasarılarını önceden incelemek ve görüş ve düşüncülerini bildirmekle de görevli kılınmalıdır."

Hasan Saka hükümeti bu (Ekonomi genel meclisi)nin kuruluşu hakkında hazırladığı kanun tasarısını Büyük Millet Meclisine getirmiştir. Parti kurultayının direktifi dairesinde yapılan bu teklifen reddedilmesine imkan yoktur. Herhalde meclisin bu çalışma yılı içinde kanun çıkacaktır. Şu halde Ekonomi Genel Meclisi teşkili lüzumunu ısbat için sarfedilen gayretler eski bir tabirle "hasılı tahsilden başka birşey değildir. Hiç şüphe yok ki particilik faaliyetleri dışında toplandığı temin edilen Türkiye iktisat kongresinde Halk Partisi programının devletçiliğe temas eden maddeleri tetkik ve münakaşa mevzuu olamaz. Ancak burada sarfedilen gayretlerden müsbet bir netice alınabilmesi için verilecek kararların tatbiki kendisinden istenecek olan hükümetin siyasi durumunu ve imkanlarını gözönüne almak da lazımdır.

ASIM US

24 Kasım 1948

Vatan

13. Türkiye İktisat Kongresi

OSMAN NURI BAYMAN

[Kongrenin tam bir beraberlik ve hürriyet havası içinde geçen ilk günü -Komisyonlar- Kazanç, gelir vergisinin birinci planda münakaşası-Vergi reformu hakkında fikirler]

Türkiyenin muhtelif köşesinden gelmiş 1200 mümessilin huzur ile Taksim Belediye gazinosunun büyük ve konforlu salonunda açılan, 1948 Türkiye İktisat Kongresi, başlıca şu üç mühim branş üzerinde toplanan iktisadi ve mali meseleleri görüşecek ve memleketin bu mevzular üzerinde şiddetle duyduğu, ıslahatı ve yapmak zorunda bulunduğu reformu tesbit ederek devlete bildirecek ve böylece iktisadi ve mali durumumuzu umumi efkarın önüne sermek gibi ehemmiyetli bir vazifeyi de yapmış olacaktır. Mevzular:

- A- Devletçilik ve devletin iktisadi ve ticari işlerdeki müdahalesi
- B- Vergi meseleleri
- C- Dış ticaretimizdir.

22 Kasım Pazartesi günü saat onda toplanan kongre, bu üç kol üzerinden komisyonlarını seçerek, daha doğrusu bütün kongre azası bu üç ana mevzuata göre üçe ayrılarak ve kendi başkan ve başkan vekillerini seçerek aynı günde öğleden sonra, üç ayrı yerde ve yukarıdaki branşlara göre müzakerelere başlamışlardır.

Kongrenin en şayanı dikkat ve övünülecek tarafı, müzakerelerin tam bir beraberlik ve hürriyet havası içinde cereyan etmesi, hiç bir baskı ve tesir altında olmayarak mevzuata alakadar meseleleri murahhasların hudutsuz bir serbest içinde ortaya dökmeleridir. Bu kongrede vatanın her ilinden koşup gelen her murahhas, kendi arzusu ile dilediği bölümlerde kendisinin üye olarak bulunmasını teklif etmiş ve bu kadarla da kalmayarak diğer şubelerde de bulunmak, söz söylemek hak ve salahiyetini muhafaza etmiştir. Başkanlarını kendileri seçmişler ve başkanlarına her murahhasın ayrıca hiç bir fazla salahiyet tevcih etmemişlerdir.

Bu toplantılarda hükümet namına, ne bir komiser, hatta ne bir müşahit bulunmamış, delegeler, diyebildikleri kadar devletin bu işlerdeki aksak taraflarını acı acı tenkit etmişler ve ne suretle olursa olsun söz hürriyetlerini dahdit edici hiç bir engelle karşılaşmamışlardır.

Bu sayın murahhasların büyük bir çoğunluğunu muhtelif vilayetlerden gelen ve kendi masraflarını kendileri gören ve uzun veya kısa yol yorgunluklarını seve seve kabul eden yurtdaşlar teşkil etmekte ve bu kısım murahhaslar, daha fazla tüccar ve sanayicilerden mürekkep seçkin bir zümreyi ihtiva etmektedir. Nazari ve ilmi bilgilerden ziyade doğrudan doğruya hayattan kıymetli tecrübe dersleriyle mücehhez olan ve memleketin ticaret ve sanayi hayat ve varlığını ellerinde tutan ve idare eden bu her bakımdan kıymetli zümre, kongrede, mevzuun nazari bilginlerle ve uzmanlarla birleşerek her bakımdan mükemmel bir heyet meydana getirmiş bulunmaktadır.

Kongrenin en büyük faydası, iktisadi bünyemizdeki noksanları ortaya atarak, milletçe yapılması gereken teşebbüsleri bir yurt davası halinde tesbit etmek ve bu tavsiye ve tedbirlerin bir an evvel fiiliyata sahasına ulaşması için hükümetten talepte bulunmak ve böylece devlet iktisadi programının noksan ve aksak taraflarını da tebarüz ettirerek halkımızın ticari ve iktisadi ihtiyaçlarını programlı ve esaslı bir şekilde ayın ve tesbit etmektir. Bu istek, hiç bir teşrii hak ve salahiyete dayanmamak ve icrai hiç bir mahiyeti haiz olmamakla beraber, memleketin ayıklanmış, samimi bir arzusu olarak telakki edilebileceğinden gerek parti çevrelerinde, gerekse hükümet muhitinde layık bulunduğu ehemmiyeti ve alakayı bulacağında şüphe edilemez.

Şimdi, sayın okuyucularımla, kongrenin vergi meselelerini görüşen ve aynı gün öğleden sonra İstanbul Ticaret Odasındaki konferans salonunda toplanan içtimaina gidelim:

Kongrenin bu kısmında kazanç-gelir vergileri muamele vergisi bahis mevzuu olmuş ve müzakerelere evvela kazanç gelir vergilerinin münakaşasından başlanarak muamele vergisi daha sonraya bırakılmıştır. Eldeki kazanç vergisi ıslah edilerek kullanmakta devam etmekte imkan ve fayda kalmadığını, iktisadi ve mali durumumuzu tahrip ederek zararlar ıka eylediğini, sistemin bozuk bulunduğunu ve vergi ödeyenlerin ahlakını bozmuş olduğunu izah eden murahhasların sözleri kongre üyeleri tarafından sempati ile karşılandı ve yine bu mahut kazanç vergisinin nisbetlerindeki yıkıcı yükseklikten acı acı şikayetler oldu. Teşebbüsü ticaret sahasından nasıl kovaladığı anlatıldı ve ortadan yukarı ve yüksek kazançlarda devletin bu kanunla yüzde 82 ye kadar yükselen bir vergi almakla tüccarın adeta soyulmakta olduğu tebarüz ettirilerek bu durum karşısında tüccarın ticareti terk ile parasını tahvilata yatıracağını şüphesiz daha karlı olacağını ve hiç bir tehlike ve zahmete katlanmadan ve hiç bir vergi ödemeksizin daha yüksek faiz temin edeceğini haklı ve yerinde olarak izah etmek suretile tenkitler yapıldı.

Bütün şikayetler, Büyük Millet Meclisince bir türlü ikmal edilemeyen ve heyeti umumiyesile bir an evvel kabul edilerek tatbik sahasına konulamayan müstakbel gelir vergisinin yerini tutmakta olan kazanç vergisi üzerinde toplanıyordu. Noksan ve sakat olan eldeki kazanç kanununun piyasada sebep olduğu muvazaalar ve tüccarın mevcudiyetini muhafaza kaygusu ile yüksek vergi nisbetlerinden kaçmak üzere yapmak mecburiyetinde kaldığı muvazaalı teşebbüs ve muameleleri açık ve samimi olarak bu tacirlerin

ağzından duymak ve bu dertlere, memleketin selameti adına çare aramak kaygularını müşahade etmek kongrenin zevkli bir manzarası olduğu kadar demokrasinin bir zümre içindeki sevimli ve iftihar verici bir örneği halinde tecelli ettiğini dün bu kongrede müşahade etmek mümkün bulunuyordu.

Bazı delegeler de emek mukabilinde kazançlarını temin eden nakliyecilerin, bugünkü beyanname usulü altındaki müşkül durumlarını anlatarak, gelir vergisinin bu meslek erbabı hakkında ıslah edici ne gibi çareler düşündüğünü, diğer bazıları da, muhasebe işinde durarak beyannamelerin tetkik işini ve gelir vergisinin tüccarlara yükleteceği defter ve muhasebe teşkilatını anlatarak bu ihtiyaçları karşılamak üzere yurt dahilinde binlerce vatandaşın muhasebecilik mesleğine intisap edeceğini ve bu mesleğin rağbet görerek bu yüzden ticaret okullarımızın yetiştirdiği elemanların da faydalı vazifeler göreceğini anlattılar ve netice itibarile, yeminli muhasipler sınıfının da diğer memleketlerde olduğu gibi bizde de tesisi işinin zaruri bulunduğunu izah ettiler.

Bir murahhas ta, vergi sistemi ıslah edildiği takdirde, serbest çalışma sahasının vatandaşla açılacağından şahsi teşebbüsün de teşvik görmesi icap edeceğinden inhisarların kalkıp kalkmayacağını sorarak, gelir vergisinin kaynaklarına temas etmiş bulundu ve bu takdirde ihracat karları tutarının iki milyar liraya baliğ olacağını anlattı. Böylece, hiç bir riske girmeden sigortalardan 200 milyon lira bir gelir temininin mümkün olduğunu ve şekerin 40 kuruşa, üç kutu kibritin de beş kuruşa düşeceğini anlattı.

Bugünkü toplantıda, (Vergi reformu ve kalkınma davamız) adlı eserile gelir vergisi hakkında 1947 yılında intişar etmiş eser sahibi Ahmet Hamdi Başar pek az konuşarak, (Ya sayı bilmiyoruz, ya dayak yemedik) atalar sözünü tekrar ile kısa süren bir konuşma yapmış ve bu suretle gelir vergisi hakkında eserinde de uzun uzadıya izah etmiş bulunduğu, görüş ve nazariyelerini başka bir toplantıda izah edeceğini anlatmıştır. Bu arada, gelir vergisinin bazı esas ve nazariyeleri de muhtasar bir surette mevzuabahs olarak, ayrı ayrı vergi almak sözleriyle ifade edilebilen (sedüler sistemle) bütün geliri bir araya toplayarak, yekünü üzerinden vergi almak sistemi olan (global sistem) hakkında fikirler dermeyan edilmiş ve münakaşalar cereyan etmiş ve yukarıdaki sözlerle, İstanbul Tüccarlar Derneği sözcüsü, Sayın Başar, gelir vergisinin getireceği mükellefiyetlerden defter tutmak ve maliye dairelerine karşı hesap vermek mecburiyetinin bugünkü güçlüklerini başarıle karşılamak mümkün değil, yarın bu mecburiyet ve mükellefiyetin gelir vergisile hasıl olacak dört beş kat kalabalık bir çoğunluk hakkında tatbiki takdirinde, tüccarın düşecekleri müşkül durumu hatırlatmak istemişlerdir. Söz sahibi, bugüne kadar fikirleri vebilhassa yukarıda bahsettiğimiz eserile, ötedenberi gelir vergisi sisteminin memleketimizde tatbik sahası bulunmayacağını müdafaa eden ve bu kanunun neşir ve tatbikine muarız olarak tanınmış ve bu görüş ve nazariyeyi güden bir grubun alemdarı olarak öne atılmış bulunduğundan, dünkü toplantıda muarızlarla bir nebzecek karşılaşmış olmalarını, bundan sonraki toplantılar için, yoklama ve deneme mahiyetinde bir mukaddeme saymak mümkündür. Nitekim, gelir vergisinin tedvin ve tesisinde mihrak noktası sayılan profesör Neumark da bu toplantının sonlarına doğru, hafifertip, mukabil taarruza geçerek, müdafaa etmek üzere, sedüler sistemin bazı aksak taraflarını izah etmiş ve müterakki nisbette yalnız kazanç vergisi olarak bilfarz yüz bin lira bir kar üzerinden vergi ödeyecek olan bir mükellefle, bu yüz bin lira karın, 40 bin lirasını kazançtan, 40 binlارını akar iratlarından ve geri kalan 20 bin lirasını da bankadaki mevduatının getirdiği faizlerden alan bir mükellef arasında mukayese yaparak, birincisinin yüz bin lira üzerinden tabi olacağı vergi nisbetiyle, ikincisinin 40 ve 20 şer bin lira üzerinden daha hafif nisbetlerle ödeyeceği vergi arasında zuhur edecek farkın adaletsizlikler yaratacağını izah etmiş ve böylece herhangi bir imtiyaz ve himayeye mazhar olması için haklı sebepleri bulunmayan bir zümrenin daha az vergi ödemesini intaç edecek bir sistemin kabulünde fayda olamayacağını ve bu sistemin mükellefiyetin nev'ine göre sırasında vatandaşla 3-4 beyanname vermek mecburiyetini yükletebileceğini de tebarüz ettirerek, sedüler sistemden o sırada tesadüfen bahsetmiş bulunan söz sahibini cevaplandırmıştır.

Bu bahiste, tezini müdafa etmesi lazım gelen sayın Başar önümüzdeki toplantılarda dinlemek fırsatını ummaktayım.

Profesör Neumark sedüler ve global sistemler vesilesile başladığı beyanatını vaktin geç olmasına rağmen biraz daha genişleterek gelir vergisinin nisbetlerde daha adil olduğunu, köylüyü mükellefiyete tabi tutmadığını, küçük esnafı himaye ettiğini ve bu reformdan gayenin:

- 1- Vergi tarifesinin mutedil olması ve
- 2- Namuskar Maliye teşkilatının mevcut bulunmasını istihdaf ettiğini belirtmiş ve

Bugünkü tasarıda, gelir vergisi tarifesinin yüzde 15 ten başladığını, kendisinin şahsi kanaati ise bu nisbetin yüzde beşle başlamasının daha doğru olacağıdır.

Vergi memurlarının ahlakı üzerinde duran profesör, vergicilikte ahlakın, geniş mikyasta müessir bulunduğunu ve yüz bin lira kazanan bir tacir noksan vergi ödemek isterken, iki yüz lira maaş alan bir memurdan fazla birşey beklemenin doğru olmadığını beyan ve vergiye olan mukavemet hakkında profesör Laufenburger tarafından geçenlerde verilen konferansta belirtilen esaslardan da muhtasaran bahsetmişlerdir.

Gelir vergisinin bu prensipleri üzerinde evvelce birçok münakaşalar yapılmış, kazanç vergisinin de bütün noksan ve kusurları ayrı ayrı didiklenerek artık bir kanun olarak vatandaşın davasını halledecek kıymet ve vasıfta olmadığı kafi derecede anlaşılmıştır. Bu itibarla (Kazanç vergisini ıslah mı edelim? Yoksa Gelir vergisini reddedelim mi?) gibi münakaşa ve fikirler üzerinde durmanın bir mahzuru olmamakla beraber, faydası da olamayacağı kanaatindeyim. Sayın Kongrenin, gelir vergisi kanununun Büyük Millet Meclisince bir an evvel kabul ve tatbiki için teşebbüslerde bulunarak, bu kanunun tatbikile beraber, onun devamı ve tamamlayıcısı olan servet ve gelir kaynaklarının temini bahsi üzerinde ehemmiyetle durması iktiza eder. Bugün, devlet elinde kar temin edemedikten başka milletin sırtına yük olarak çöken ve esasen devletin ehliyet ve vazifelerinden de uzak bulunan ticari ve sınai iş ve işletmelerin serbest teşekküllere intikali mevzuu bahistir. Bunlar, yarınki gelir kanununa verimli fakat uygun ve adil bir vergi matrahı olmakla kalmayacak, aynı zamanda bugün birçok ocakların sönük duran bacalarını servet ve kazançla yanan bir ateşin dumanile tüttürerek her sınıf halkın refah içinde mes/ut yaşadığı bir vatan haline getirecektir.

OSMAN NURI BAYMAN

25 Kasım 1948

Akşam

- İktisat Kongresi
- Devletçilik ve vergi meseleleri görüşüldü
- Öğleden sonra komisyonlar toplanarak geç vakte kadar müzakerede bulundular

Cumhuriyet

- İktisat Kongresinde devletçiliğe hücumlar
- Bir milletvekiline sorulan sual: "Zararlı sanayii neden kurdunuz?"

Halkın Sesi

- Türkiye İktisat Kongresinde dün de şiddetli tenkidler yapıldı.
- Devletin güç işleri bırakıp kolay işler ele aldığı söylendi

Hürriyet

- İktisat kongresinde dünkü çalışmalar
- Taşra delegeleri iktisadi işleri bir yana bırakıp dert yanmağa başladılar

Son Posta

- Türkiye İktisat Kongresi üçüncü toplantısını yaptı
- Devletçilik tarih boyunca memleketler iktisadiyatında menfi rol oynamıştır.
- Devlet işletmelerinin mühim bir varidat kaynağı haline gelebileceklerini düşünmek bir hayaldir.

Son Saat

- İktisat Kongresi
- Eminönü Halk evine gelen Celal Bayar müzakereleri takip ediyor.
- İktisat Kongresinin piyasadaki tesiri
- Bir çok tüccarlar, kongrenin piyasada pek cüz'i akisler yapacağını söylüyorlar.

Tasvir

- Türkiye İktisat Kongresi mesaisine devam ediyor
- Komisyon çalışmaları son derece hararetle ve tartışmalı bir şekilde cereyan ediyor.

Vakit-Yeni Gazete

- İktisat kongresi bu sabah da toplandı

Vatan

- İktisat Kongresi çalışmaları
- Devletçiliğin iktisadi sahadaki menfi rolü
- Dün bir hatip: "Bizde devlet zor işleri üzerine almıyor" dedi.
- Halk Partisi halk düşmanı mı?

Yeni Asır

- İktisat Kongresi hararetle ve münakaşalı geçti
- Zararlı sanayi kimse itiraz etmediği için mi kurulmuş? Devletçiliğin hududu ne olmalı?

Yeni Sabah

- Türkiye İktisat Kongresi
- Üçüncü toplantıda mevzuu bahsedilen mes'eleler
- Vergi Reform komisyonunda vergi sisteminin değiştirilmesi istendi.
- 3-4 çocuklu fakir ailelerin vergiden muafiyeti talep edildi.

Akşam

14. Vur Devletçiliğe:

VA-NU

Gazete haberlerinin hülasası:

"İktisat kongresinde devletçilik şiddetle tenkid edilmiştir."

Diyelim ki, iktisat kongresi, tüccarların kongresi, Mahiyet itibarile, devletçilik tüccarın işine gelmez. Fakat her yerde, her yerde devletçiliğe vurmak adet oldu.

Öyleyse

-Vur, fakat dinle...

İşler yolunda gitmeyince bir "Şeytan-ür-Racir" aranır. Bizim de iktisad işlerimiz yolunda gitmemiştir. Lakin ne türlü? Devletçilik aksamıştır; piyasa iyi kontrol edilememiştir; güdümlü iktisad devrinde iktisad güdülememiştir; ilh.. ve bu sui idareden pek çok vurguncular ummadıkları servetlere kavuşmuşlardır.

Şimdi belli başlı şikayetçi gene onlardır... Çünkü daha fazla vurmak istiyorlar.

Halkı zarara sokan, devletçilik mahiyeti değil; fena kuruluşu, hastalıklı oluşu, muhtekire fırsat verişidir. Facir vurguncular kısmen de kendilerinin sebep oldukları geçim zorluğunun kabahatlisi diye, devletçiliği gösteriyorlar. İstirap çeken kalabalıklar, devletçiliği, onların propagandasile "Şeytan-ür-Racir" sayıyorlar. Bir "Vur abalıya !" dır gidiyor.

-Vurun devletçiliğe...

Halbuki, vurulması iktiza eden abalı, devletçilik değildir. Devletçiliğin hastalığı düzeltilmeli, ihtikarı vurmali. Güdümlü iktisattan zaten vaz geçemiyoruz. Dünya da vazgeçemiyor: Gümrükleri, döviz meselelerini tamamen serbest bırakmıyan bir dünyada "Anti devletçilik" nasıl tasvir edilebilir? Marshall planı da, siyasi mahiyetine rağmen, aslı aranırsa, bir nevi devasa devletçiliktir. Trumanın galebesi, "Anti devletçilik" fikrinin mağlubiyetidir... Türk milleti, Atatürk devrile beraber başlayan ve umdeleri arasına

giren devletçilikten nasıl ferağat edebilir? İktisadda ne bulduksa, -cemiyet ve fertçe- ondan bulduk. Otuz sene evvel, Galatanın ve Beyoğlunun hali malumdu. Memleketin iktisad merkezi orasıydı ve bir de İzmir şehriydi. Merkezlerde kimlerin ne şekilde hakim olduklarını unutanlar, çok rica ederim; hatırlasınlar. Münevverlerimizin iktisad hayatıyla uğraşmaya başlaması, devletçilik müesseselerinin içinde veya etrafındadır. Etrafındadır; çünkü, bütün iddialar rağmen, devletçilik Türk ferdi iktisadiyatını korumuştur. Gerçi biraz zarara sokmuş, fakat bir çok faydalandırmıştır. Onun zuhurundan evvel ferdi teşebbüs Türkler arasında yok gibiydi. Türklerin ferdi teşebbüsleri, ancak devletin bilavasita ve bilvasita himayesinde gelişti. İnsafılı olalım.

Başka milletlerin, asırlardan beri Kürei Arz'a yayılmış ticaret cihazları var. Türkiyede iş yapmağa koyuldukları zaman bile o cihazdan faydalanıp burada parlıyorlar. (X) ailesinin orta Avrupada, cenubi Amerikada, kuzenleri, ırkdaşları mevcuttur. Bize tefevvukları da kısmen bu yüzdendir. Türk müteşebbisinin ise, dayanacağı, teşkilatı beynelmilel ve ananevi olmadığına göre, olsa olsa devletçiliktir. Böyle olageldi. Eğer devletçilik kendi ellerimizle yıkılırsa, yalnız müteşebbis değil, amele de zarar görecektir. Çünkü ferdi teşebbüsün kurduğu müesseselerde işçi sınıfına hemen hiç bir sosyal yardım yapılamamakta, sırf kar gözetilmektedir. Devletçilik müesseselerinde sosyal yardım düşüncesi bazen de maliyet fikrine tekaddüm ediyor.

Türkiyede gündemdeki işlerden biri, o ifratla bu tefriti denkleştirmektir. Yoksa, körlemesine devletçiliğe vurmak değildir.

Büyük bankalardan birinin istihbarat şefinden şu çiçeği burnunda, çamuru karnında malumatı edindim:

-Son devirde yeni tüccarlar zuhur ederek piyasamıza hakim olmuşlardır. Memleketin bütün iktisadını ellerinde tutmağa başladılar.

-Milliyetleri?

-Türk çoğunluğuna mensup değildirlir.

Buyurunuz: Devletçilik Türktü. Tedavisi mümkün hastalıklarına rağmen Türktü. Bu cihazın içine on binlerce Türk münevveri, yüz binlerce Türk işçisi ve çiftçisi yerleşmiş bulunuyordu. Faydalanıyor, rızıklanıyordu. Hala da faydalanıp rızıklanıyor. Devletçilik müesseselerinin etrafını, memur, amele evlile, yeşil sahalarile, tenis meydanlarile (tekrarlıyorum: ifratlarile), tanzim edilmiş yollarile, yemiş bahçelerile, inekhanelerile, kümeslerile mamureleşiyor. Bu mamurluk, daha yaklaşırken uzaktan farkolanıyor. Lüks diye sinire bile batıyor. Halbuki bezirgan fabrikalarının toplu olarak bulunduğu semtlerde bunlara benzer ne oluyor? Gecekonduklar doğuyor. O da sinire batsın !

Devletçilik aleyhinde bir propagandadır gidiyor... Maksat aşıkardır: Devletçiliğimizi yıkıp paraları cebellezi !... Pasaport hazır!...

Halbuki; kötü kurulmuş olsa bile, devletçiliğimiz bu memlekette kalacaktır... Onu yıkmak isteyenlerle hemfikir değiliz... Fena işliyorsa, ıslah edilsin: O cihet yerden göğe kadar doğrudur.

(VA - NU)

25 Kasım 1948

Cumhuriyet

15. Kongreye Selam

NADİR NADİ

İktisad Kongresi, çalışmalarına hararetle devam ediyor. Binden fazla aydın memleket evladının, her türlü oportünist endişelerden uzak, tamamilde demokratik bir hava içinde sona erdireceği bu çalışmalardan yurd menfaatleri hesabına faydalı gelişmeler bekliyoruz. Siyasi veya resmi vazifeler dışında sadece hakikati aramaz, ilmi realiteye yaklaşmak kaygusile aydınlarımızın bir araya toplanması bizde pek az görülür hallerdendir. İktisad Kongresinin bu bakımdan da memleketimizde hayırlı bir çığır açmasını dileriz.

Kongrenin umumi toplantılarında söz alan hatiblerden oldukça mühim bir kısmının devletçilik aleyhinde konuşması dikkatimizi çekti. Ekonomik hayatımızdan baskının kaldırılması, tüccarın vesayetten kurtarılması, devletin istihsal alanından elini çekmesi lüzumu üzerinde uzun boylu duran arkadaşlar gördük. İyi tatbik edilemiyen bir devletçiliğe karşı ruhlarda birikmiş bir hoşnudsuzluğun açığa vuruluşu olarak bu sözlerde bir realite payı bulunduğunu kabul etmek isteriz. Zaman zaman ütöpiist nazariyeler arkasından koşan, bazan kırtasiyeciliğe ve bürokrasiye boğulup kalan, siyasi rüzgarlara göre daralıp genişleyen bizim devletçiliğimiz, ne yazık ki, şekilden yana da, mana ve gayeden yana da

zayıftır; tenkid edilecek tarafları saymakla tükenemeyecek kadar çoktur. Fakat elbette sayın delegeler de bilirler ki devletçiliğin yurdumuzda istenildiği derecede başarı sağlayamaması iktisadi devletçilik mefhumunu toptan inkara varmamızı gerektirmez. İçinde yaşadığımız için belki layıkile göremiyoruzdur, şu gerçeği unutmamalıyız: Yirmi beş yıl boyunca yurdumuzda gerek istihsal vasıtalarını çoğaltmak, gerek endüstrimizi geliştirmek bakımından ne yapıldıysa hepsini o kör, topal yürütmeye çalıştığımız devletçilik politikasına borçluyuzdur. Daha anlayışlı davransaydık daha rasyonel metotlara başvurmaktan çekinmeseydik, bugün aştığımız yolun bir kaç mislini şimdi arkamızda bırakmış olabilirdik. Fakat devletçiliği düpedüz reddedip Osmanlı saltanatının liberal ve yarı sömürge zihniyetine bağlı kalsaydık, emin olalım, bugünkü beğenmediğimiz merhaleye de ulaşamazdık.

Bağımsız bir millet olarak zaten başka bir yol seçmemize imkan yoktu. Sömürgelerin birer birer istiklale kavuştuğu, milli egemenlik şuurunun her yerde milli savunma gayretlerini kamçıladığı bir dünyada biz on sekizinci yüzyılın "bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler" formülüne nasıl sarılabıldık? Bir kısım politikacılarımızın ısrarlı vaidlerine rağmen bundan sonra da iktisadi devletçilikten ayrılmamıza imkan yoktur. Dünya şartları, yarım asırdanberi artan bir hızla daha derli toplu, daha disiplinli bir cemiyet tipini hazırlıyor. İstesek de, istemesek de buna uymak bünyemizi dünya şartlarına göre ayarlamak zorundayız.

Bazı aydınlarımız nedense yanlış bir düşünceye saplanmışlardır: Planlı ve güdümlü ekonomi manasına gelen iktisadi devletçiliği hürriyetin düşmanı, totaliter ve müstebid devletçilikle bir tutuyor, bu iki sistemin bir arada yaşayabileceğini kabul etmiyorlar. Bu, mefhumları birbirine karıştırmaktan doğan, biraz da bizim sebep olduğumuz yanlış bir düşüncedir. Hürriyet düşmanı, müstebid idarelerin elinde iktisadi devletçilik gerçekten totaliter bir kılığa bürünür. Küçük bir zümrenin tek taraflı görüşüne dayanan hesabsız kararlar memlekette zorla yürürlüğe konur. Bir kısım vatandaşların zararı pahasına geniş halk kütlelerinin menfaati korunacağı ilan edilir. Neticede bütün memleketin perişan olduğu görüldüğü zaman da muhalifler "işte devletçiliğin sonu" diye feryadı basarlar (yahud da için için söylenirler).

Halbuki bu ekonomik devletçilik değil, düpedüz keyfi idaredir.

Vatandaşın söz ve rey hakkına saygı gösteren demokratik rejimlerde herhangi bir iktisadi sistemin yürüyebilmesi için, her şeyden önce bir çoğunluğa ihtiyaç vardır. Memlekette yaşayan büyük kütle hangi politikayı tutuyor, seçimler sonunda belli olur. Halka sunulan programlarda zaten daha önceden kılı kırk yararcasına hazırlanmıştır. Devlet ekonomik alanın hangi kollarına ne şekilde müdahale edecek, istihsal mekanizması umumî çizgileriyle nasıl işleyecek, vergi sisteminin düzenlenmesinde ne gibi esaslar gözönünde tutulacak? bunları herkes bilir. Partiler arasındaki tartışmalara veya uzlaşmalara göre yürürlüğe konan politika, o memleket halkının çoğunluğundan kabul oyu almış demektir. Bu şartlar altında tatbik edilen iktisadi devletçiliğin tek millet, tek parti, tek şef rejimindeki tepeden inme devletçilikle elbette ilgisi yoktur. Birincisinin halk çoğunluğunu temsil etmek ve Yurd menfaatlerini sağlamak şansı ne kadar fazla ise ikincisinin de o kadar azdır.

İleri hürriyet rejimine biz henüz yeni geçmeye çalıştığımız için bundan sonra planlaştıracağımız devletçilik politikamızın şimdiye kadarkinden daha başarılı olacağını haklı olarak tahmin edebiliriz. İktisad Kongresinde varılacak müsbet kararlardan siyasi partilerimiz de, hükümet de herhalde istifade edeceklerdir. Tanrı yurdumuza zeval vermesin.

NADİR NADİ

25 Kasım 1948

Hürriyet

16. Türkiye İktisat Kongresinde Çalışmalar

İSMET ALKAN

Uzun bir zamandanberi hazırlıklarıyla uğraşılan "1948 Türkiye İktisat Kongresi", nihayet 22 Kasım 1948 pazartesi günü İstanbul'da, yurdun her köşesinden gelen kongre azalarının ve bu meslek alanında çalışanların muhteşem bir topluluğu halinde, memleket ve iktisadi hayatımız için verimli ve faydalı faaliyetine başlamış bulunuyor.

Hemen ilave edelim ki, bu mutlu hadise, yurttan toplanan ilk iktisat kongresinin üzerinden tam 25 yıl ve hakikaten pek uzun bir intizar devresi geçtikten sonra idrak ediliyor. Bu itibarla, kongrenin kuvveden fiile çıkması, gerçekten yurdumuzun iktisadi ve ticari hayatı bakımından mesut bir olaydır.

Filhakika, siyasi ve iktisadi istiklalini kurtuluş savaşlarıyla elde eden Türkiye Cumhuriyetinde ilk iktisat kongresi 1923 senesinde toplanmıştır. Bu kongrelerin devam etmesi ve zaman zaman verimli faaliyetler sarfetmesi ümit edilirken, her nedense sonradan bu kabil olamamış ve nihayet 25 yıl gibi pek uzun bir müddet geçtikten sonra bu yıl, hususi teşebbüs sayesinde, bir iktisat kongresi akdine imkan bulunabilmiştir. Bu itibarla, 25 yıllık bir hasretin 1948 senesinde giderilmesi, elbette mutlu bir hadise ve bu meslek için memnuniyeti mucip bir hareket sayılacaktır.

Bugün, 1948 Türkiye İktisat Kongresini ( ), fikirlerimizi ve çalışma programı üzerindeki düşüncelerimizi evvelki yazılarımızda belirttiğimiz için, çalışmalara başladığı gündenberi geçirdiği seyir itibarıyla tahlile tabi tutacağız. Filhakika, kongre mutad merasimle 22 Kasım 1948 pazartesi günü, tespit edilen saatten 20 dakika geç olarak, saat onu yirmi geçe açılmıştır.

Müteşebbis komite başkanı olarak İstanbul Tüccar derneğinden Bay İzzet Akosman kongreyi açmış ve kısa bir nutuktan sonra ve bilhassa iktisat kongresine siyasi mülahazaların sokulmayacağı tebarüz ettirildikten sonra, başkanlık divanının seçimine geçilmiştir. Teklif kongreyi açan şahıs üzerinde toplanmış ve iş'arı reyle sayın İzzet Akosman kongre başkanlığına seçilmiştir. Bundan sonra başkan vekilleri seçimi yapılmış ve bu meyanda katipler de pratik usullerle ve iş'arı reylerle intihap olunmuştur.

Ayrıca, tertip komitesinde mevki alan dernekler ve teşekküller adına nutuklar verilmiştir. Burada önemli noktalara temas edilmiştir. (Teffruatı günlük gazetelerde intişar eden bu nutuklara temas etmiyeceğiz). Bunu takiben bazı dernekler adına konuşulmuş ve iktisat kongresine başarılar temenni edilmiştir.

Ruzname gereğince, mühim olan komisyon seçimlerine sıra gelince, vaktin gecikmesi ve komisyon seçimlerinin uzun sürebileceği mülahazasıyla bu seçimlerin öğleden sonraki komisyon toplantılarında yapılması ileri atılınca, kongrenin o zamana kadar ahenkli giden havası birdenbire değişmiştir. Bunu doğru bulmayanlar ve doğru bulanlar arasında münakaşa başlamıştır.

Bu suretle devamlı tartışmalar, 12 den 13 buçuğa kadar sürmüş ve kongre bu suretle lüzumsuz bir vakit israfına maruz bırakılmıştır. Halbuki, seçimler, daha evvelkiler gibi yapıp işe devam edilseydi, muhakkak surette daha kısa bir zamanda bu mühim iş de nihayete ermiş olacaktı. Kaldiki, zaman gecikmesi de bahis mevzuu değildi. Zaman gecikmiş olsaydı da ne olurdu? 35 yıldır toplanamayan bir kongrede zaman gecikmesi düşünülmemeliydi. Nihayet bir gün veya altı gün fedakar ve feragatkar olmak nümunei misalini göstermek, her halde kongre için daha isabetli olurdu.

Komisyon seçimlerinin bu suretle bir türlü yapılamaması nihayet kongre azalarının da alakasını dağıttı ve seçimler yapılamadan, münakaşalar devam ederken kongre ilk toplantısına nihayet verdi. Fakat umumiyetle manzara muhteşem idi.

Aynı günde öğleden sonra ayrı ayrı yerlerde komisyonlara iştirak edecek azalar toplandı. Faal azalığa girmek ve çalışmak isteyenler kendilerini bildirerek komisyonlar teşkil edildi. Komisyon başkanlık ve raportörlüğü intihapları yapıldı. Usul görüşmelerinden sonra vergi reformu, Devletçilik ve dış ticaret mevzuları esasları içinde münakaşalar açıldı.

Bu umumi seyir, artık muayyen konuların görüşülmesi suretiyle hususiliğe doğru gittiğinden ve şahsen biz, gelir vergisi komisyonunda yer almamız dolayısıyla, kongre intibalarımızı bu komisyon çalışmalarına doğru yönetlemeğe mecbur kalıyoruz. Bununla beraber, öğleden evvelki umumi heyet toplantılarına da temas etmek imkanına malik bulunuyoruz.

Fakat, tabiatıyla asıl mühim ve esaslı çalışmalar komisyonlarda yapıldığından, günlerin en önemli münakaşaları da, muhtelif komisyonlarda olmaktadır. Vergi reformu komisyonu bu bakımdan çok hararetili ve heyecanlı tartışmalara sahne olmaktadır. Malum olduğu üzere, İstanbul Tüccar Derneğinin kazanç vergisi dahilinde bir ıslah görüşü ile, daha ileri bir vergi sistemi olan gelir vergisi taraftarlarının görüşleri çarpışmaktadır. Komisyon çalışmalarından bu bakımdan netice alınmadan fikrimizi beyan etmeği elbette doğru bulmuyoruz. Kendi görüş ve kanaatlerimizi ve bir fikir birliğine ulaşılması imkanlarını müdafaa etmek üzere çalışıyoruz. Biz yalnız burada komisyonun çalışma tarzı etrafında ve bir iktisadi pazar sifatiyle müşahedelerimize yer vermek istiyoruz.

Vergi reformu komisyonunda verimli çalışmalar yapıldığı muhakkaktır. Fikirlerin müdafaası da elbette mukaddes bir haktır. Bu bakımdan kongre mutlu bir vesile teşkil etmiştir. Yurdun muhtelif köşelerinden gelen bu meslek mensupları düşündüklerini, gördüklerini, tecrübe ve bilgilerini birbirlerine anlatmakta ve söylemektedirler. Bundan hiç bir zaman zarar doğamaz; bilakis daima büyük faydalar sağlanır. Bu itibarla çok kıymetli addedilmeğe layıktır. Ufak tefek bazı şahsiyete kaçma temayülleri de elbette bu ilk kongrede normal sayılabilir.

Mucibi memnuniyet olan taraf, görüşmelerde asıl mevzu üzerinde durulup, siyasi hususlara yer verilmemesidir. Halbuki konular siyasetle de yakından ilgilidir. Bu bakımdan vergi reformu komisyonu (diğer komisyonlarda bulunamadığımızdan mütalaa beyan edemiyoruz) hakikaten yolunda yürümektedir.

Yalnız, İstanbul Tüccar Derneğinin görüşünün muhtelif hareketlerle ağır basması temayülü, Tüccar Derneğinin gelir vergisi raporu toplantısında hissedildiği gibi, burada da kendini göstermektedir. Bu tarafın görüşünü temsil eden sayın Ahmet Hamdi Başar, daha 23 Kasım salı günü toplantıda, kendi yanında bulunan ve oturan bu satırlar yazarına, bu hissi verecek mahiyette arzular göstermiştir. Evvela

( ) Hürriyet gazetesi muhtelif nüshalarında bu kongre hakkındaki yazılara bakınız.

profesör Nöymark ile konuşalım şeklinde fikir beyan etmesi, diğer bu mevzuda çalışıp komisyona iştirak etmiş olanları rencide etmiştir. Daha sonraları, fikirler tavazzuh eti, kafi derecede konuşuldu gibi, mütalaalarını bizzat yanında cevaplandırmağa zaruret duymuş bulunuyorum: Siz konuştuğunuz, söylediniz, bizim de hakkımız mahfuzdur, daha konuşacaklar da var diye cevap vermiş bulunuyoruz.

Gönül arzu eder ki, fikirlerin mübarezesinden memlekete en hayırlı hakikat meydana çıksın. Daha ikinci günde ve daha kongrenin umumi çalışma programı mucibince 3 gün müddet varken, ne için fikirlerin tavazzuh etmesinden bahis açılmıştır? Bilakis, daha çalışmalar yeni başlamış bulunuyordu.

İstanbul Tüccar Derneği, bu kongrenin ilk müteşebbisi sıfatıyla elbette takdire şayandır. Bunu bu konudaki muhtelif yazılarımızda belirtmiş bulunuyoruz. Esasen kongre başkanlığına, bu Dernek başkanının seçilmesiyle, kongre bunu takdir etmiş ve hakkını da vermiştir. Fakat, artık, kongreye veya komisyonda kendi görüş ve kanaatlerini kabul ettirme hususunda bir temayül hissini duyurmamaları, vermemeleri şarttır ve müdafaa ettikleri demokratik ruh da bunu amirdir.

Biz, yine her bakımdan iyi organize edilmiş olduğunu müşahade ettiğimiz İktisat kongresine, çalışmalarındaki selamet ve dürüstlük bakımından da engin başarılar dileriz.

İSMET ALKAN

25 Kasım 1948

Tasvir

17. İktisad Kongresinde İki Fikir Çarpışıyor

BAHADIR DÜLGER

Üç gündenberi bütün safhalarında takip etmeğe çalıştığım iktisad kongresi dün devletçilik ve devlet müdahalesi mevzularındaki kanaatlerini tesbit için bir umumi toplantı yaptı. Gerek bu umumi toplantıda, gerek devletçilik ve devlet müdahalesi komisyonunda söz alan salahiyyətli zatlar, şayanı dikkat denecek bir şekilde iki gruba ayrılmış bulunuyorlar. Büyük, pek büyük bir ekseriyet devletçiliğe şiddetle hücum ediyor. Devletçiliğin bir sistem değil bir iktisadi systemsizlik olduğunu ileri sürüyor. Bir İzmir delegesinin izah ettiği gibi devletin iktisadi sahadan tamamıyla elini çekmesini, bütün faaliyetini ferdi teşebbüse bırakmasını istiyor. bunun yanında ufak bir ekalliyet halinde devletçiliği müdafaa edenler de vardır. Bunlar da bugün mevcut olan sistemin memleket bünyesi itibariyle mahzurlu olmadığını ileri sürüyor ve hatta başarılı olan işlerin bütün dünyada emsaline tesadüf olunamayacağını iddia edecek kadar mubalağaya bile kaçıyorlar.

İktisad kongresinin havasında bu iki cephe çok bariz ve birbirleriyle bağdaşmaz bir şekilde meydana çıkmış görünüyor. Yirmi beş sene ferman dinlemeyen burnunun dikine giden bir iktidarın bu bağdaşamazlıktaki büyük ve menfi rolünü hesaba katmakla beraber, yine bu neticeden memleket hesabına üzüntü duymamak elden gelmiyor.

Kongredeki bu çarpışma gösteriyor ki, ne iktidar partisinin devletçilik politikasını milli bünyemize uygun görenler, ne de, liberalizmin müdafaasını yapanlar ve iktisadi işlere karışmadan devleti tamamıyla menetmek isteyenler Türkiyeyi çıplak ve acı hakikatleriyle gözönüne getirmemiş bulunuyorlar. Yoksa bu kadar kati cepheler halinde birbirlerinden ayrılmaz ve birbirlerine el uzatıp yardım etmek imkan ve vesilelerinden bu derece tecahül etmek istemezlerdi.

Türkiyenin içinde bulunduğu hakikatleri hesap ederek biz makul bir devletçilikle liberalizmi bağdaştırın adeta mütevassıt bir hal çaresi üzerinde durmak isteriz. Türkiye her bakımdan kalkınmaya ve süratle kalkınmaya ihtiyacı olan bir memlekettir. Bu ihtiyaç, içinde yaşadığımız asrın zaruretlerini gözönüne gitermek şartıyla yapılacak tek şey, elde bulunan bütün imkan, vasıta ve kuvvetlerden aynı derecede istifade etmekten başka ne olabilir? Vaziyet böyle olunca, devletçiliği ele alarak ferdi teşebbüsleri ihmal etmek, liberalizmi ele alarak devletin yapıcı ve tevzin edici kuvvetlerinden istifadeyi düşünmemek gayeye ihanet etmekten başka hangi sıfatla tavsif olunabilir?

Demek ki, biz, içinde bulunduğumuz zaruretlerin en tabii bir icabı halinde hem makul ve mutedil bir devletçiliği, hem de ferde geniş teşebbüs imkanları veren liberalizmi, muayyen ölçüler dahilinde, beraberce tatbik etmek ve bağdaştırmak mecburiyetinde bulunuyoruz. Devlet ilk ve büyük teşebbüsleri yapacaktır. Bu teşebbüsler tekemmül ederek kar getirir bir hale geldikten sonra onu, sermaye birikmelerini önlemeği de düşünerek ferdlere intikal ettirecektir ve ferdi teşebbüse geniş bir imkan vererek daimi bir ricat halinde bulunacaktır.

Kuruluşunda, Halk partisinin devletçiliği bu hüviyette idi. Fakat zamanla bu hüviyetini kaybetti. Bugün tatbik edilen şekliyle Halk partisinin devletçiliği siyasi iktidarın devamını sağlayan esaslı illetlerden biri de hükümet için gayri tabii bir varidat menbaıdır. Devlet sanayii, zararları ve tehlikeli teşebbüsleriyle vergi mükellefinin sırtına yüklenmiştir. Bunun acıları, memleketin bünyesinde derin

yaralar, sefaletler ve yoksulluklar halinde kanayıp duruyor. Bu merhalenin bir dönüşü olmak lazım gelecektir ve ikinci Türkiye İktisat Kongresi, bu dönüşün başlangıcıdır.

Bu başlangıçta mubalağa vardır. Fakat yirmi beş senelik iktisadi baskının bundan başka bir netice vereceği de umulamazdı. Devletçiliği domates suyu ile kolonya imal edecek kadar ferdi teşebbüsler aleyhine inkişaf ettirmiş olanlar şimdi devletin bütün iktisadi sahalardan çekilmesini teklif edenler karşısından hayrete düşmemelidirler. Çünkü bu tam manasiyle tabii sayılması lazım gelen bir aksülameldir. Ve bütün benzerleri gibi zamana ve içinde yaşanan maddi ve manevi şartlara göre şekil alacağı muhakkaktır.

BAHADIR DÜLGER

25 Kasım 1948

Ulus

18. Ticaret Derneği ve İktisat Kongresi

PEYAMİ SAFA

İstanbul Ticaret Derneğinin topladığı iktisat kongresine 1300 delege çağırılmış.

Türkiye'de 1300 iktisatçı var mıdır?

Kongreye gelenlerin pek çoğu tüccardır ve bu kalabalık içinde iktisatçılar acınacak bir azınlık halinde kalmaktadır. Bir kere daha, ameli ticaretin nazari ekonomi ile karıştırıldığına ve bu garip fikir çorbasının terkiibinde ilmiyetlerinin bir damla halinde bırakıldığına şahit oluyoruz.

Ekonomi, iktisadi olayları inceliyen, istihsale, istihlale ve servetlerin dağıtılmasına ait kanunları tayin eden ilimdir. Alış veriş, iktisadi hayatın ancak bir bölümü ve ameli bir bölümü olduğuna göre, ticaret, bütün iktisadi olaylar arasındaki münasebetleri inceliyen ve bunların kanunlarına giden ekonomi adına konuşamaz: Elektrik aleti satanlara fizik alimi hatta sadece fizikçi demek mümkün olmadığı gibi, çoğunu bunların teşkil ettiği bir toplantıya da fizik kongresi adı verilemez. Elektrikçiler kendi aralarında teknik ve ticari bir kongre toplayabilirler; fakat bunu bir fizik kongresi gibi kabul etmemiz imkansızdır.

Milli ekonomi davalarımıza sanayici veya tüccar göziyle baktığımız zaman en büyük hata uçurumuna yuvarlanırsınız. Ben bunun canlı misallerinden birine, on beş sene evvel Bursa'da koza davamızı incelerken şahit oldum. O tarihte Türk köylüsü iki milyon koza istihsal ediyordu. İhtiyacımız altı milyondur. İtalya'dan koza ithal etmemiz lazımdır. İtalyan kozası daha iyi kaliteli ve daha ucuzdu. İthal serbest bırakılsa Türk köylüsü mahvolacaktı; serbest bırakılmazsa ipek sanayicisi mahvolacak, birçok tezgahlar kapanacaktı. Bursa'da sanayicilerimizle, tüccarlarımızla, ticaret odası erkaniyle konuştum. Hepsisi koza ithalinin serbest bırakılmasını istiyorlardı. Onların göziyle bakılınca başka çare de yoktu. Köylüyü feda etmek lazım geliyordu. Fakat milli ekonomi açısından bakılınca oynak bir gümrük himayesiyle yerli mahsulü ezecek bir rekabete meydan bırakmadan, ihtiyaca ve istihlake göre ayarlanan bir ithal politikası gütmek lazım geliyordu. Yanılmıyorsam Hükümet de böyle yaptı ve buhran önleni. İnkılabımızın kısa ekonomi tarihinde bu misaller sayısızdır.

İktisatçıyı azınlıkta bırakan ve neticesiz konuşturan bir iktisat kongresinden hayır umulamaz. Ticaret kongresi başka şey iktisat kongresi bütütün

PEYAMİ SAFA

25 Kasım 1948

Yeni Asır

19. İktisat Kongresi

M.TUNCER

Türkiye İktisat Kongresi İstanbul'da çalışmalarına devam ediyor. Bu kongre İstanbul Tüccar Derneği ana nizamnamesinin dördüncü maddesinin (b) fıkrası mucibinde toplantıya çağırıldığı için "kanuni ve idari mesuliyetin İstanbul Tüccar Derneğine ait" olacağı yönetmeliğinde tesbit edilmiştir. Hususi bir teşekkülün resmi alaka ve müdahale dışında böyle bir toplantı tertip ve iktisadi mevzular üzerinde serbest bir münakaşa tahrik etmiş olması takdire değer. Bilhassa itisadi ve mali meselelerin basma kalıp resmi görüşler dışında tam bir serbestlik içinde müzakeresi, ihtiyaçların ve bunları karşılayabilecek pratik çarelerin belirmesi için zaruri bulunmaktadır. Bu bakımdan İstanbul'da toplanan kongrenin faydalı ve belkide tesirli olacağı haklı olarak düşünülebilir.

Bununla beraber (Türkiye İktisat Kongresi) adı üzerinde bir lahza durmak isteriz. İstanbul Tüccar Derneği memleket iktisadının temeli olan iş ve ziraat ekonomisini bu toplantılarda selahiyetli olarak temsil ettirmeği ihmal etmiş gibi görünüyor. Kongre yönetmeliğine göre orada temsil edilenler ticaret ve sanayi odaları, borsalar, sanayi birlikleri, ihracatçı birlikleri, tütüncüler birliği, kumaş ve manifatura tüccarları birliği, armatörler birliği, bankalar, sigorta şirketleri gibi tamamen ticari müesseseler ve teşkilatlar. İşçi sendikalarının "temsili" iştirakini işçi yığınlarının temsili şeklinde mütalaaaya imkan olmadığı gibi beş kooperatif birliğinin "temsili" iştirakiyle de çiftçi yığınlarının temsil edilmiş olduklarını kabul edemiyoruz. Dolayısıyla (Türkiye İktisat Kongresi) hakikatte (Türkiye Tüccar Kongresi) mahiyetindedir. Bu onun gerçek değerini asla azaltmaz. Fakat söylenmiş olması lazımdır.

Esasen, bir memleketin bütün iktisat unsurlarını temsil edebilecek bir kongre pek düşünülemez. İktisadi meselelerde tüccar görüşü ile çiftçi görüşünün ve patron görüşüyle işçi görüşünün büyük farklar göstermesi her vakit için mukadderdir. İstanbul kongresinin bize Türkiye ticaretinin iktisadi ve mali meselelere verilmesini temenni ettikleri istikameti belirtmesi büyük bir hizmet olur. Bunun yanında memleket halkının yüzde sekseni olan çiftçilerin ihtiyaçlarını ve fikirlerini bir sistem halinde ifade edebilecek bir Türkiye Çiftçiler Kongresi çok temenniye şayan ise de çiftçilerimizin teşkilatsız durumu buna ciddi olarak imkan verememektedir. Malları satan veya şekillerini değiştirenler ticaret ve sanayi odaları, ihracatçı birlikleri, grup grup meslek birlikleri mevcut olduğu halde Türkiye çiftçilerinin ne mahalli, ne de umumi teşekkülleri yok sayılabilir. Bunun için değildir ki, en kuvvetli olmak gerekirken, onların sesi en az duyulmaktadır. İşçiler, için de durum aşağı yukarı budur.

Müstahsil vatandaşların mühim bir kısmının teşkilatlı topluluğu olan kooperatiflere gelince, kendilerini sadece işlerin ticari veya mali cereyanına kaptırmışlar, halkın ihtiyaçlarına makes olmak, görüşlerini belirtmek ve cesaretle müdafaa etmek yolunda üzerlerine düşen vazifeyi ihmal etmekte bulunmuşlardır. Kooperatif camiası içinde toplanmış en az yarım milyon vatandaş o kadar hükümetin müdahalesi ve vesayeti altındadırlar ki merkezi kooperatif teşkilatında bu yarım milyon insan adına konuşmağa selahiyetli bir kooperatif şurasından hala mahrumdurlar ve bu durumda olan tek memleket - bütün dünyada- yalnız Türkiyedir. Bizim kooperatiflerimiz halkı hükümetin emriyle vazife gören memurlar tarafından temsil edildiği için teşkilatlı sanılan kooperatifçi çiftçilerimizin bile -hakikatte- temsili heyetleri, selahiyetli sözcüleri yoktur. Bu şartlar içinde İstanbul tüccar derneğinin Türkiye iktisadını yalnız tüccarlar ve patronlar tarafından temsil edilecek durumda görmesi bir dereceye kadar mazur görülebilecek bir hatadır.

Bununla beraber İstanbul kongresinin yalnız tüccarın istek ve görüşlerini ifade etse bile, çok büyük ehemmiyeti vardır. Tüccar, yani sermaye ve teşebbüs sahipleri bir memleketin gelişmesinde en esaslı bir rol oynayan vatandaşlardır. Asıl müstahsil vatandaşlar olan ve en büyük sayıyı teşkil eden çiftçiler ve işçiler kadar bunlarda milli refahın amilleridir. Hayalden ziyade fiil neticeleri göz önünde tuttıkları ve nazariyeden ziyade tecrübeye kıymet verdikleri için mütalaaalarında gerçek ve pratik bir değer vardır. İktisadi davanın işçiye ve çiftçiye akseden neticeleri üzerinde, kendi menfaatlerini ön planda tutmaları ve müstahsil haklarını bir dereceye kadar ihmal etmeleri maslahat icabı olmakla beraber, bütün kazançlarının ilk ve gür kaynağının müstahsil olduğunu bildikleri cihetle, kendi menfaatlerini korurken bunlara da az çok hizmet etmekten geri kalmazlar. Şu halde, iktisadi meseleler üzerindeki tüccar görüşü -çiftçi ve işçi hak ve menfaatleri bakımından yapılması zaruri tadilat kayıt ve şartıyla- memleket ekonomisine daima faydalı bir yer açacak mahiyettedir.

İstanbul kongresinde ele alınan devletçilik, vergi sistemi ve dış ticaret meseleleri muhakkak ki bugünün üç temel davasıdır. Türk ekonomisini köstekliyen sebepler bunların içinde aranıp bulunabilir. İstanbuldaki kongrenin bu bakımdan ortaya yeni bir şey koyacağını pek zannetmiyoruz. Devletçiliğin bizdeki şeklinde göze çarpan isabetsizlikler ve bunların sermaye ve teşebbüs sahiplerine olduğu kadar çiftçi ve işçi gibi istihsal erbabına da ulaşan makus neticeleri, vergi sistemimizdeki adaletsizlik ve mantıksızlık, nihayet dış ticaretimizin bugünkü haliyle memleket servetini sömürücü şekli üzerinde belkide her şey söylenmiştir. Fakat hiç bir şey dinlenmemiştir. Çünkü dinlemek ehliyetinde ve iyi niyetinde olmaları lazım gelen idareciler, sabit fikirlerin ve kolay çarelerin serabı içinde yaşamağı adet edinmişlerdir. Eğer -her şeye rağmen- Türkiyede de büyük bir kuvvet olan sermayenin sesi İstanbulda daha büyük bir otorite ile kendini duyurabilirse iktisadi nizamsızlıktan kurtulmamız için hükümet de - belki !- bu davalara dikkatli ve objektif bir bakış çevirecektir. Belki diyoruz, çünkü pek ümidimiz yoktur.

C.H.P. idaresi şimdiye kadar devletçiliği devlete gelir temini manasında, yani mümkün ve mütasavver olabilecek en kötü ve en zararlı şekliyle anlamıştır. Türk vatandaşını siyaseten olduğu gibi iktisaden de devletin vesayetinden, kurtarmak fikri -pek haklı olarak- kongrede daha ilk anda ortaya atılmış ise de, vatandaş siyasi hak ve hürriyetlerinden mahrum eden zihniyetin -aynı sebeplerle- iktisadi hak ve hürriyetinden de mahrum tutmağa devam edeceği aşıkardır. Biz bir yanlış karşısında değil, hakikate karşı inat ve tereddüt karşısındayız. Türkiyenin -netice itibarıyla- bütün dertlerinin kaynağı birdir. Bir zümrenin bir millet üzerindeki hakimiyet iddiasıdır.

Bunu, İstanbulda konuşanlar biliyorlar ve kendilerini hülyaya kaptırmıyorlar. Burada "dibekte su döveceğiz" diyorlar. Halkın görüşlerini, ihtiyaçlarını göstermek, iktisadi sistemdeki hataları belirtmek, bunların zararlarını ortaya koymak ve daha iyi, daha yaşatıcı bir sisteme ait telkinlerde bulunmak "dibekte su dövmek" sayılmaz. Bu çalkantıdan çıkan ve çıkacak bazı şeyler, önemli ve kıymetli şeyler

vardır. Bunlar objektif müşahedeler ve bunlara dayanan basit hakikatlerdir. Ancak, bunları görmeleri lazım gelenler görmez, anlamaları icap edenler anlamazsa netice boşuboşuna çene yormaktan pek farklı olmaz. Cumhurun sözüne kıymet vermiyen yığınların ihtiyaçlarına göz yuman ve mütalaalarına kulaklarını tıkayan bir idarede bu gibi kongreler için "Verakı mihrü vefayı kim okur, kim dinler?" suail yerinde bile olsa okuyan ve dinliyen bir millet mevcut olduğunu unutmamak lazımdır. Elbet bir gün dinliyecek bir hükümet de olur !

M.TUNCER

26 Kasım 1948

Akşam

- Ticaret Kongresinin toplantısı
- Vergi komisyonu muamele vergisin münakaşa etti
- Dış ticaret için bir teşkilat kurulması fikri ileri sürülüyor. (İç sayfada ayrı haber)
- İktisat Kongresi
- Dün dış ticaret mevzuu hakkında hararetli görüşmeler oldu.

Anadolu

- İktisat Kongresi
- Dünkü toplantıda Celal Bayar da bulundu.

Cumhuriyet

- İktisat Kongresinde bir usul meselesi fırtına kopardı.
- Vergi reformu komisyonunda Prof.Neumark ve bazı üyeler salonu terkettiler.

Halkın Sesi

- Celal Bayar dün İktisat Kongresinde hazır bulundu.
- Bayar kongre neticelerinden hükümetin istifade etmesini temenni etti.

Hürriyet

- İktisat kongresi
- 7 Eylül kararları yine şikayetlere mevzu teşkil etti. (Bayar 25-26 Kasım Toplantısına katılıyor)

Son Posta

- İktisat Kongresi 4 üncü toplantısını yaptı
- İthal malları ne köylüye yarıyor ne ortahallilere
- Kongreye iştirak eden Bayar gazetecilere: "İktisat kongresindeki fikir galip gelecektir. Teşebbüs elbette takdir uyandırmaktadır" dedi.

Tasvir

- Türkiye İktisat Kongresi
- Komisyonlar dün çalışmalarını bitirdi. Neticeler Cumartesi günü umumi heyete arzedilecek
- Dün şehrimize gelen Celal Bayarın kongre heyetine beyanatı

Ulus

- İktisat Kongresinde
- Gelir Vergisi tezi çürütülemedi
- Laf olsun diye yapılan tenkidler tarafsız maliyeciler tarafından ıskat edildi.

Vakit-Yeni Gazete

- İktisat Kongresinde şiddetli münakaşalar
- Vergi reformu komisyonunda Prof.Neumark toplantıyı terketti

Vatan

- İktisat kongresinin dünkü toplantısı
- Dün müzakereler dış ticaret mevzuu üzerinde cereyan etti
- Dün toplantıda Celal Bayar da bulundu.

Yeni Asır

- C.Bayar Türkiye iktisat kongresinde
- Celal Bayar: "Temenni ediyorum ki bu kongrenin neticelerinden hükümet istifade etsin" dedi

Yeni Sabah

- İktisat Kongresi dün de devam etti
- Bir muharirimize Bayar: "D.P. kongresinde iktisadi mes'eleleri kül halinde inceliyeceğiz" dedi.

26 Kasım 1948

Akşam

20. İktisat Kongresinde Devletçiliğin Tenkidi

ŞEVKET RADO

Devletçilik iktisat kongresinde en şiddetli hücumlara maruz kalıyor. Çünkü tatbikatı fenadır. Daha başlangıçta hatalar olmuştur. Devlet hazinesinden para sarfedilerek kurulan fabrikaların çoğu en münasip yerlerde kurulmamıştır. İptidai madde memleketin bir ucunda, fabrika öbür ucundadır. Münasip yerde kurulan fabrikanın yolları yapılmamıştır. Biz önce fabrikaları memlekete serpmişiz. Şimdi yolları onlara göre yapmaya çalışıyoruz. Halbuki önce yolları yapacak, sonra fabrikaları onlara uyduracaktık. Memlekette yetişmiyen iptidai maddeyi işliyecek fabrika kurmamız, gümrükleri kapayarak onu yaşatmaya çalışmamız da caba.

İktisat kongresinde yapılan şiddetli tenkitlerden anlaşılıyor ki devletçilikte hatamız bu kadarcık da değildir. Devlet iktisadi teşekküllerini iktisadi zihniyetle değil, memur zihniyetiyle idare etmeğe çalışıyoruz. Türkiye şeker fabrikalarını örnek birer müessese halinde kurmuş ve onların başında bulunduğu müddetçe devletçilikte gütmek istediğimiz zihniyetin devlet iktisad teşekküllerini nerelerinden kösteklediğini yakından görmüş bir tatbikatçı sıfatıyla B.Kazım Taşkent'in kongre komisyonlarında söylediği şu sözler muhakkak ki büyük derdimizin can noktasına işaret ediyor:

"İktisadi meseleler inisiyatifir ve inisiyatifin neticeleri de kar veya zarardır. Devlette inisiyatif olmadı için iktisadi meselelerle uğraşamaz. Devlete inisiyatif yaratmak lazımdır. Barem, münakaşa kanunu ve memur zihniyeti bizim devletçiliğimizde inisiyatife engel olan hususlardır..."

Hususi teşebbüsün kurduğu müesseseyi onun başında bulunan adam tam selahiyetle idare eder. Yeni bir teşebbüse girişeceği zaman bunun kar ve zarar ihtimallerini hesap edecek, kar ihtimali üstün ise zararı göze alarak o işe girişecektir. Zarar ederse batır ve yanlış hesabının arcısını kendi nefsinde çeker. Kar ederse bu nimetten faydalanır. Devletin iktisadi müessesesini idare eden adam ise hareketlerinde serbest değildir. Her teşebbüs için yukarıdan emir bekler. İş arkadaşlarını seçemez. Ağır işliyen kırtasiyecilik şartlarına kendini kaptırmak zorundadır. İnisiyatifini kullanır da bunlardan dışarı çıkarsa, muvaffak olduğu takdirde bile, mesela sırf münakaşa kanununa aykırı hareket ettiği için sorguya çekilmesi, mahkemede hesap vermesi, hatta hapse girmesi ihtimali vardır. Zarar olmuşsa onu ödemeye davet edilmesi muhakkaktır. Fakat yukarıdan gelen emri tatbik eder, formaliteyi harfi harfine yerine getirir ve sırf bunları yaptığı için fırsatlar kaçır da müessese büyük zararlara uğrarsa kimse ondan hesap sormaz. Mesul yoktur. Zarar başka yollardan kapatılır. Devlet iktisadi teşekkülünde herkes memurdur. Canla başla çalışanla yan gelen, işten anlıyanla anlamıyan, müesseseye zarar verenle kar getiren aynı seviyededir. Hatta bazan anlamıyanı işin başında görmek de mümkündür. Harb içinde birçok iktisadi teşekküllerin mühim uzuvları sırf bu yüzden devleti bırakıp serbest teşebbüse kaymış, pek çok kıymetli eleman devlet işletmeleri için kaybedilmiştir.

Fertler tarafından birleştirilmesi kabil en büyük sermayenin dahi başaramıyacağı, fakat yapılması acele ve zaruri olan işleri devletin yapmasına, onu da iktisadi bir anlayışla yapmasına kimsenin itiraz ettiği yoktur. İktisat kongresinde devletçiliğin gazoz ve domates suyu imaline kadar gittiği sık sık tekrarlanıyor. Yollarımız tamamen yapılmış mı idi? Limanlarımız baştan başa tanzim edilmiş mi idi? Ucuz enerji veren santrallerimiz kurulmuş mu idi? Sulama işlerimiz yoluna konmuş, bataklıklarımız kurtulmuş mu idi? diye sık sık soruluyor. Şark vilayetlerimiz iktisadi bakımdan henüz kalkınmamıştır. Kongrede Diyarbakır delegesi cenup hudutlarında halkın kaçakçılık gibi tehlikeli bir işe fazla rağbet etmesinin sebebini, bir zaman dünyanın buğday ambarı olan Mezopotamyanın bir kısmını ihtiva eden bu bölgede geçim imkanının daralmış olmasıyla izah etmiştir.

Kongrede devletçiliğe kolaylıkla hücum ediliyor, çünkü tatbikat fenadır.

ŞEVKET RADO

26 Kasım 1948

Ulus

21. Liberal Maskeli Bir Devletçi

PEYAMİ SAFA

İstanbul Tüccar Derneğinin kongresinde, Hamdi Başar "siyasi sahada olduğu gibi iktisadi sahada da vasilik rejiminden kurtulmamız" lazımgeldiğini söyledikten sonra ilave etmiş,

"-Bugüne kadar tarihi zaruretle ve bir olgunluk devresini vesayet altında yaşamak ihtiyacıyla milleti idare mesuliyetini üzerine alanların iktisadi hayata müdahaleleri belki lazımgelmıştır. Fakat artık bu zaruret geniş ölçüde ortadan kalkmıştır."

Bütün kitapları ve makaleleriyle iktisadi devletçiliği ve müdahaleciliği şiddetle müdafa eden Hamdi Başar'ın devletçilik ve müdahalecilik aleyhinde birdenbire cephe alışı, dostumun eserleri ve sohbet halindeki fikirleriyle pek sık temas edenlerin hepsini hayrete ve şüpheyne düşürmüş olmalıdır. Bu şüphe ağırdır: Acaba Hamdi Başar, tüccarın devletçilik aleyhindeki temayyüllerini okşamak ve politikada Celal Bayar'a muadil olarak ekonomide liberalizmin kahramanı olmak sevdasında mıdır? Bütün fikir hayatını dolduran iddialarını topyekün inkar edip dünkü şahsiyetinin kadarvrası üstünde yükselmek mi istiyor? Bu arkadaş son kitaplarında, demokrasiyi ancak sükun ve refah devirlerine has bir rejim gibi görmüş, içinde yaşadığımız buhran devirlerinde ferdiyetçi ve hürriyetçi idarelere yer olmadığını iddia etmişti. Geçirdiği istihalenin sebebi, günün hakim cereyanlarına ve başına geçmek istediği ticaret dünyamıza yaranmak mıdır?

Evet ve Hayır.

Evet, çünkü dostumun kongrede olduğu gibi, Tüccar Derneği tarafından çıkarılan Güzel İktisat Mecmuasındaki yazılarında keskin bir liberal tonla konuştuğu görülüyor.

Hayır, çünkü Hamdi'nin bu liberal sus perdesi altında saklanan ve arada bir tüccarlarımızın farkına varamayacakları bir ustalıkla başını çıkaran fikir, bugünkü devletçiliğimizden daha şiddetli bir devletçiliktir. Aynı mecmuanın son nüshasında, arkadaşımızın, yazık ki çok bozuk bir Fransızca ile yayınlanan makaleleri, ki iktisat kongresine verdiği raporun özetidir, bu nokta şüpheyi bırakmıyor. Teklif ettiği prensiplerin birinci maddesi (aynen tercüme ediyorum) şudur:

"Devletçilik ve devlet müdahalesi, Türkiye'nin iktisadi kalkınması ve istihsalin gelişmesi için elzem olan amiller gibi kabul edilmelidir. Bu prensipte şüphemiz varsa, buna ait münakaşalarla, o şüpheyi gidermeğe çalışmak zorundayız."

Hamdi Başar devletçiliği değil, devletçiliğimizin bugünkü idari ve bürokratik şeklini istemiyor. Yazılarına dikkatle bakılırsa, onun istihsal vasıtalarını bile devletleştirmeye doğru giden, kollektivist, komünizan ve daha şiddetli bir devletçilik yolunda olduğu görülür. Fakat iki senedenberi Ticaret Derneği mensupları bunun farkına varamamışlarsa, sebebi, dünkü yazımda da belirttiğim gibi, ameli ticaretle nazari ekonominin ayrı ayrı ihtisas konuları oluşudur.

PEYAMI SEFA

26 Kasım 1948

Vatan

22. Devletçilik Bahsi

SADUN G.SAVCI

İktisat Kongresi vesilesile Devletçilik aleyhinde bulunanlara ve Devletçiliği müdafaa edenlere rastlıyoruz.

Devletçiliğin, yani güdümlü bir ekonomik sistemin bize lüzumu aleyhinde bulunmak ne kadar hatalı ise, Devletçiliğimizin bugünkü yanlış ve zararlı tatbik tarzını körü körüne müdafaa etmek de o kadar yanlıştır.

Bu itibarla, Devletçilik mevzuu etrafında yürütülen akademik münakaşalarda yegane haklı olanlar; makul bir devletçiliğin bünyemize uygun olduğunu kabul, fakat iktidar partisinin tatbik etmekte bulunduğu devletçiliği tenkid edenlerdir.

Bizde bugüne kadar tatbik edilmekte olan Devletçiliğin, ilk anda hatıra gelebilen başlıca aksak tarafları şunlardır:

Devletçilik, olur olmaz her şeye el atarak ferdi teşebbüs sahasını gücü yettiği kadar daraltmıştır. Halbuki, iktidar partisinin nazariyatta kalan ilk Devletçilik düşüncesi, ancak fertlerin başaramıyacağı büyük ölçüdeki işleri eline almak ve ötekileri şahsi teşebbüslere bırakmaktır.

İktidar partisi, Devletçiliği böyle zararlı bir şekle dökerken, fazla olarak, Devletçiliğe ayırdığı ve ferdi teşebbüslere bıraktığı sahaları da kesin çizgilerle ayırmamış, bu çizgilerin ileri geri kaymasını zemin ve zamana göre değişen kendi keyif ve mizacına tabi tutmuştur. Bu hal tabiatile sermayeye bağlı bütün iş sahalarında son derece "istikrarlı" bir istikrarsızlık yaratmıştır. Bunun büyük zararları da, tabiatile memlekete dokunmuş ve ekonomik bünyemizi sarsmıştır.

Eski devirlerdeki gibi kemirici ve müstemlekeci ecnebi sermayeye değil, fakat sırf ticari ve iyi niyetli ecnebi sermayeye, -bilhassa endüstri ve bayındırlık sahalarında- muhtaç bulunduğumuz inkar edilemez bir keyfiyettir. Fakat Devletçiliğimizin yarattığını yukarıda işaret ettiğimiz istikrarsızlık, en hayırlı ecnebi sermayedarları dahi ürkütmüştür.

Başka bir kusur da, Devletçiliğin el attığı sahalardaki bir kısım işlere -pek ala mümkün olduğu halde- şahsi teşebbüsü ve ferdi sermayeyi teşriki düşünmemiş olmasıdır.

Nihayet, Halk Partisi Devletçiliği, hemen her eline aldığı işte şatafatı ön plana geçirmiş, bu yüzden maliyet fiyatlarını normalden çok yükseğe çıkardığı gibi hemen her işi de bir vergi vasıtası olarak kullanma yolunu tercih etmiştir.

Devletçiliği yıkmak değil, tatbik tarzını, bütün bu ve hemencecik akla gelmiyen daha bir sürü aksaklıklardan kurtarmak lazımdır.

Memleketin hayli sarsılmış olan ekonomik bünyesini kuvvetlendirecek olan bu vazife de, yine herkesten evvel, Halk Partisine düşmektedir.

SADUN G.SAVCI

26 Kasım 1948

Vatan

23. Hakikat Şimşegi

AHMET EMİN YALMAN

Dört gündür Türkiye İktisat Kongresinde, fikirler çarpışıyor, ameli ölçü ile bu çarpışmalardan ne kadar hakikat şimşegi çıkacağını henüz kat'i surette bilmiyoruz. Bununla beraber böyle bir iktisat kongresinin, iktisadi davalarla alakalı fikir ve iş adamlarını bir araya getirmesinin hayırlı birşey olduğuna, cereyan eden münakaşaların ve verilecek kararların iktisadi bünyemizde herhalde şifa istidatları yaratacağına, dertlerin bu şekilde ortaya konulmasının memlekette rahatlık uyandıracağına, Türkiye'de varlığı kongre sayesinde belli edilen şuurlu ve toplu iktisadi ruhun, hariçteki itibarımızı kuvvetlendireceğine şimdiden inanıyoruz.

Çarşamba sabahki umumi toplantıda konuşan hatiplerden biri, menfi bir yola sapmış ve şu sözleri söylemiştir: "Burada tecanüs yok. İlim adamları iş adamları ayrı ayrı toplanmalı." Halbuki hakikatte kongrenin en büyük kıymeti; umumi ve hususi menfaat ölçüsüyle iktisadi hayata bakan iş adamlarile iktisat alimlerimiz arasındaki umumi görüş beraberliğini belirtmiş olmasıdır. İki zümre arasında tecanüs vardır ve tam bir dereceye yakındır. Ameli hayatta bulunan ve kendi hususi menfaatine ait zaviyelerden tamamilen kurtulamayan iş adamı; ilmi usullerle araştırmalar yapan ilim adamının rehberliğindeki büyük kıymeti inkar edemez. Buna mukabil iş adamının ameli hayattan getirip oraya döktüğü hakikatler; ilim adamı için çok faydalı bir ham malzeme kaynağı teşkil eder. Yani temas ve ittifak imkanı, her iki taraf için hayırlı olmuş, memlekette bir iktisadi şuurlu ve vicdan uyanmasını kolaylaştırmıştır.

Esaslı bir ilim sermayesile teçhiz edilmiş olduğu halde iktisadi ve mali hayatımızı tetkik altında tutan ilim adamlarımız arasında ne kadar kıymetli unsurlar bulunduğunu, bunların devrin modasını teşkil eden sabit akide ve taassuplardan ne kadar uzak kalabildiklerini ve fikirlerini ne kadar cesaretle ortaya koyduklarını kongre sayesinde hep beraber gördük. İstikbal hakkında ümit uyandıran en mühim amillerden biri; İktisat kongresinde beliren bu manzaradır. Bu kongre, bir manevi hazinemizi tam kıymetile keşfetmemize yol açmıştır.

Dün de gazetemizin diğer bir sütununda söylediğimiz gibi, hükümetin Türkiye İktisat Kongresine karşı gösterdiği alakasızlık, ağlanacak kadar feci birşeydir. Tabii gaye; sabit bir fikri körükörüne ve zorla yürütmek değil en doğru yolu arayıp hatalardan süratle dönmek olduğuna göre mes'uliyet mevkiindeki insanlar kongreye dört elle sarılmalıdırlar. Partideki geniş ekseriyete rağmen bir türlü yürütemedikleri mali ve iktisadi meseleleri bu mecradan halka mal ederek umumi bir alaka ve intibah uyandırmaya ve bugünkü elim hareketsizliği süratli bir harekete çevirmeğe kıymet vermeliydiler. Başbakan eski bir iktisat profesörü olduğunu hatırlayarak, bir gün için olsun, iktisat kongresine koşmalı ve hareketli bir siyaset için kongrenin sinesinde yardımlar ve destekler teminine çalışmalıydı.

Halbuki dün de anlattığımız gibi, buna zıt ve tamamilen menfi bir yol tutulmuştur. Şahsen esaslı bir intibah geçirmekte olan Ticaret Bakanı Cemil Barlas'ın tebrik telgrafı hariç, resmi muhitler, iktisat kongresini yadırgamışlardır. Kongrede bu muhitlerin görüşlerini temsil eden kimseler; ilim adamlarını umumi celsede konuşmak imkanından mahrum etmişler, bu konuşmaların temin edeceği intibahı baltalamak istemişler, ve bu suretle açılan zamanı gelişigüzel konuşan hatiplerin tekrerrü mahiyetinde olan sözleriyle öldürmüşlerdir.

Bu neden böyle oluyor? Çünkü bugün siyasi sahalarımızda da, iktisadi sahada da iki esaslı gidiş çarpışma halinde bulunmaktadır. Bunlardan biri devleti esas tutan, vatandaş vasilikle idare edilmeğe muhtaç, kendi haline kalırsa kötülük işlemeğe meyyal bir kul diye telakki eden mutlakiyet gidişidir. Diğer de ferdi esas sayan, onun hak ve haysiyetine saygı gösteren, devleti ancak vatandaşın hizmetinde bir mekanizma ve bir temsil heyeti diye kabul eden hürriyet ve demokrasi yoludur.

Mutlakiyet ve vasilik idaresi, nazari olarak, en mükemmel ve en verimli bir idare tarzıdır. Adil ve bilgili bir şef, geminin dümenini elinde tutar, takip edilecek istikamet hakkında planlar yaptırır, herşeyi hesaplı surette yürütür, hiç bir vaziyeti tesadüfe terketmez, Vatandaşlara vazifeler tevzi eder, kimseyi işsiz bırakmaz, her ferdin çalışma kabiliyetinden azami verim alır, herkese sağlık, refah ve içtimai emniyeten azami derecede hisse verir. Hür rekabet sistemindeki mahzurları, ısrıfları, suiistimalleri, inhisarları, tröstleri önler.

Feragatlı meleklerden mürekkep bir cemiyet içinde belki de böyle bir sevk ve idareli vasilik sistemi azami verim temin eder. Halbuki fani insanlar arasında verdiği neticeler buna zıttır. Vasiliğin kurduğu cemiyet; hakikatte kötü ve verimsiz bir kırtasiyeciliğin kurbanı olur. En zararlı inhisarları kendi eliyle kurar. Vatandaşların iktisadi istiklalleri kalmadığı için hürriyetleri ve insanca haysiyetleri de kalmaz. Rekabet sayesinde temin edilen terakki imkanları ve çalışma hazzı durur. Şahsiyet yetiştiren içtimai fabrikalar muattal bir hale düşer. Ruhlarında müşterek bir akidenin üniformalarını taşıyan küçük insanlar arasında ancak sadakat ve huluskarlık revaç bulabilir. Vicdanının emrine sadık kalmak iddiasında olan adam, silindir altında kalır ve ezilir. Meziyet ve hizmete göre olan serbest bir istifanın ve açık rekabet ve teşebbüsün yaratacağı nimetlerden bütün cemiyet mahrum kalır. Milyonlarca ferdin teşebbüs ve rekabeti sayesinde cemiyet; Amerikada gördüğümüz gibi, hudutsuz enerji kaynakları yaratabildiği halde; müstebit devlet idaresinde ve sosyalist cemiyette bütün teşebbüs ve hareket; siyasi mecralardan sivrilen mahdut kimselerin kabiliyet ve kudretine, zekasına ve insafına muhtaç kalır.

Vasilik gidişinin garip bir gelişme tarzının mahsulü olarak, memleketimizde devletçilik sistemi ile hususi teşebbüs gidişinin hükümetin politika yardımına güvenen veya acemi müdahaleler karşısında rüşvet vasıtasıyla kendine yol açan ve namuslu hususi teşebbüs sahibini ezen berbat ve tufeyli şekli aynı zamanda laboratuvar tecrübesinden geçmiştir. Her iki nevi tecrübeye dayanarak, her türlü taassuplardan ve sabit akidelerden kaçarak, ancak umumi menfaat ve verim persipleriyle yolunu arayacak bir ilmi gidiş için yolumuz açık durmaktadır. Öyle umarız ki İktisat Kongresi, hertürlü engellere rağmen, vazifesini sonuna getirecek ve iktisadi hayatımızda en keyfi ve istikrarsız bir vasilik yerine ilim, tecrübe ve ihtisas pusulalarıyla mücehhez, salim, emin ve istikrarlı bir gidişin hareket noktası olacaktır.

27 Kasım 1948

Akşam

- İktisat Kongresi bugün bitiyor
- Gelir vergisi etrafında şiddetli tartışmalar
- İktisatçılar gelir vergisini müdafaa ettiler, tacirler şiddetle aleyhinde bulundular.

Cumhuriyet

- İktisat kongresi, bugün sona eriyor
- Dünkü umumi toplantıda gelir vergisi etrafında şiddetli tartışmalar oldu.

Hürriyet

- Dün çok gürültülü geçen iktisat kongresinde söz alan hatiplerden birisi şöyle haykırdı: Muamele vergisi sanayie konan aşardan başka bir şey değildir.
- Kongre sonuncu toplantısına bugün yapacak

Son Posta

- İktisat Kongresi çalışmaları
- Vergi reformu uzun boylu münakaşa edildi
- Komisyonda tasvip edilen gelir vergisi lehindeki Neumark tezi, umumi heyetin reyine konacak

Son Saat

- İktisat kongresi bugün kapandı
- Komisyonlar raporlarını bu sabah umumi meclise verdiler

Tasvir

- İktisat kongresinde vergi münakaşaları
- Prof.Neumark'ın görüşleriyle Tüccar Derneğinin fikirleri çarpıştı.
- Çalışmalar bugün sona eriyor.

Vakit-Yeni Gazete

- İktisat kongresi bugün kapanıyor
- Dün vergi reformu üzerinde hararetili müzakereler oldu.

Vatan

-İktisat kongresi bugün kapanıyor

-Dünkü toplantıda vergi reformu üzerinde hararetli müzakereler oldu.

Yeni Sabah

-İktisat Kongresinin dünkü toplantısı

-Sinirli bir hava içinde geçen toplantıda delegeler iki kısma ayrıldı, sert münakaşalar oldu.

27 Kasım 1948

Son Posta

24. İktisat Kongresinden İlhamlar

SELİM RAGİP EMEÇ

Bir devletin, muamelat ve tebaasıyla münasebet bakımından bir fertten hiç bir farkı yoktur. Bir fert için işinde dürüstlük göstermek ve sözüne sadık davranmak yine kendi menfaati bakımından ne derece isabetli ise, devletin de ahdinde vefakar olması, gerek iç ve gerek milletlerarası durum bakımından o nisbette mühimdir. Çünkü böyle bir devletin her sözü nakit kadar kuvvetli bir senet, her işareti saygı değer bir mütekabiliyet hareketi sayılır. Osmanlı devletinin milletlerarası mevzuda ilk itibarını kaybettiği tarih; bu gerçeği unutarak ihmalkarlığa sapmasıyla başlamıştır ve bunun ilk belirtileri de, bir zamanlar, toplu bir sermaye halinde işletilmekte bulunan memurlara ait tekaüt sandığı sermayesine el uzatacak kadar fert hakkını unutmamasıyla kendini göstermiştir. Hatıram beni aldatmıyorsa bu tarih, Osmanlı Devletinin yapmak mecburiyetinde kaldığı 93 harbi sıralarına rastlar. İdarenin bozuk; hudutların geniş ve memleket dizginlerini elinde tutan saray ve itbainın da millet ve memleketten başka her şeyi düşündüğü sıralardadır ki, hazine, büyük bir sıkıntıya düşmüş, bu sıkıntıdan kurtulmanın çaresi de, topluca bir parayı ele geçirmekte görülmüştü. O zaman, bu buhranın giderilebilmesi için ilk akla gelen; memurlara ait tekaüt sandığı sermayesi olmuştur. Bir nevi emanet ve istikraz şeklinde devletçe alınan bu paranın ilk fırsatta yerine konulması mukarrerken ihtiyaçlar birbirini kovalamış ve bu para, bir daha, asli sahibine iade olunmuyarak memur tekaüdiyeleri, her senenin bütçesinde ayrı bir fasıl teşkil etmek suretiyle devletin yükünü arttırıp durmuştur. O gün bugün; garp dediğimiz alemin bize karşı devam edegelen kem bakışları da, huşunetini arttırarak her hareketimizden bir illet sezmek bahanesini aramakta devam etmiştir. Osmanlı devletinin vaktiyle işlemiş olduğu bu büyük hatayı, Cumhuriyet Türkiye'si; yeni bir inkılap rejimine intikal ettiği sıralarda, eskiye ait borçların ve "Düyunu Umumiye" dediğiniz geçmiş zaman israfının tediyesini üzerine almak suretiyle tasfiye etmeye ve tashihe çalışmıştır. Fakat ne çare ki bir zamanlar Alinin külâhını Veliye, Velininkini de Aliye giydirmeyi hükümet hikmeti saymaya alışmış bulunan bir cemiyeti, dünden bugüne, idarei maslahatçılıktan alıkoymak elbette ki kolay kolay mümkün olamazdı. Nitekim, bu zihniyetin tabii bir neticesi olarak Tekel İdaresi; eski rejimin sigara ve tütün paketleri üzerine bir zamanlar yazmakla mükellef tutulduğu muhteva ağırlığını, bir kalemde ortadan kaldırdı; onun yerine sigara adetlerini yazmakla iktifa etti. Bunu yaparken de halkın zalim olan fark ve temiz hassasının bu hareket karşısında gerekli olan hükmü verebileceğini asla aklına getirmedi.

Bu cümleden olarak, bir bakıma bir lüks ve keyif maddesi sayabileceğimiz çayın, sözde büyük görülen paketlerinin, vatandaşça kolay mübayaa edilebilmesi için fiatı ile beraber yarı yarıya küçültmek istenmesi de aynı manevranın bir devamı sayılabilir. Vatandaş çay bulamazsa kahve içebilir. Kahve bulamazsa sabahleyin bir kase çorba ile midesini ısıtabilir; amma kırk beş lira tutan bir ton kömür parasını senenin belli gününde tedarik edip yatıramazsa, zemherinin en soğuk günlerinde soğuktan titrer ve peşin verilmiş parası devletin kasasında yatarken, kendisi de; istihkakını almak için önümüzdeki haziran ayını bekler.

Devletle ferdin bu karşılıklı münasebet durumuna bakarak yeni vergi reformu üzerinde mütalaa yürütmekte bulunan zevata ben bilvesile şunu söylemek isterim:

Siz şekle bakmayınız ve ismi bir tarafa bırakınız. Amma ehemmiyet vermeniz lazım gelen şey zihniyet olmalıdır. Öyle bir zihniyet ki, mahiyeti itibarıyla umumi inanç yaratabilsin. Bilinmesi ve halledilmesi lazım gelen budur. Çünkü eşit adalet fikri kafalarda ve vicdanlarda yerleşmeden, bir cemiyetin yüreğine güven duygusunun yuva yapıp yerleşmesine asla imkan yoktur.

SELİM RAGİP EMEÇ

27 Kasım 1948

Ulus

Vur Devletçiliğe Va-Nü (°)

25. Devletin Karşısında Türk İş Adanı

AHMET EMİN YALMAN

Türkiye İktisat Kongresini çok ümitli ve ferahlı bir alem buldum. Umumi celselerini ve encümen toplantılarını başından sonuna kadar takip edemediğim için bir mahrumluk hissi duyuyorum. Fakat günlük işlerimin müsaadesi dairesinde takip ettiğim kadarı da bendeki şu kanaati teyit etti ki Türk iş adanı, ekmeğini taştan çıkarmağa hazır, çalışkan, dürüst bir insandır. Eğer devlet kendi vazifelerini yolunda yaparsa, vazifesi olmayan sahalarda gölge etmezse, iktisadi hayatta emniyet ve istikrar kurulmasına göz göre engel olmazsa, memlekette az zamanda, umumi bir refah ve inkişaf uyanır, her vatandaşın karına ortak olan Hazinesin kasaları da dolar.

Siyasi ve iktisadi mutlakiyet taraftarlarının bütün hatası devleti gökten nazil olmuş bir takım haklara sahip saymaları ve vatandaşlara vasiye muhtaç, aciz, başıboş kalırsa mutlaka kötülük işlemeye meyyleder bir takım kullar göziyle bakmalarıdır. Kendi telakkilerine göre; tesadüflerin yoluyla iktidara konan bir avuç imtiyazlı politikacı ve yüksek memur, memlekete bir çiftlik gibi tasarruf etmek hakkına maliktir. Onlar ne yapsa doğrudur, her düşündüklerinde vatandaşların aklı ermeyen bir keramet vardır. Bazan vatandaşlara da rey sorarlar, fakat tavsiye ve dileklerin icabını yapmaya tenezzül etmek için değil, kararı bizzat verdikten sonra biraz gösteriş, biraz da gönül yapmak için... Yoksa normal gidiş, ne halkla, ne de mütehassısla danışmadan karanlıkta adın atmak, yol eğer bir çıkmazsa bir yenisini tecrübe etmektir.

Halbuki hakikatte vatandaş; bu yurdun hakiki sahibidir. Siyasi idareler gelir, geçer, memurlar değişir, fakat halk kalır. Hükümet, bütün vatandaşlar için müşterek olan işleri kanun, usul ve mürakabe altında tanzim edecek bir mekanizmadır. Devlet reisinden başlayarak her unsur ve memuru, vatandaşların bir eciridir. Devletin yalnız vazifeleri vardır, hakları ve imtiyazları olamaz. Bu vaziyete göre devleti ve halkı iki rakip düşman diye tasavvur etmek, incak istibdat ve vasilik telakkilerinin cevaz verebileceği birşeydir. Hakikatte devlet ve vatandaş; iyi tanzim edilen ve her iki tarafa emniyet ve istikrar temin eden bir sistem içinde birbirini her adımda tamamlamaları lazımdır. Bu ruhu kavrayacak feragatli memurlarımız çoktur. Fakat mevcut gidiş kendilerine hakkiyle vazife görmek fırsatı vermiyor.

Memleketin menfaati; her Türk vatandaşının hür, iktisadi istiklaline sahip, haysiyetli, mes'uliyet taşımağa kudretli bir insan mevkiinde bulunmasında ve teşebbüs kudretinin memleket hesabına azami verimi temin etmesindedir. Meziyet ve hizmet yarışına dürüst kaideler dairesinde devam etmekte her vatandaş müsavî fırsat ve imkana malik olmalıdır. Yarışta birinci derecede başarı gösterenler arasında bulunmayanlar da; iş bölümü sistemi içinde ne gibi bir emek sahası ile meşgul olursa olsunlar, muhterem sayılmalı aynı hakka, haysiyet bakımından aynı sayıya layık görülmelidir.

Türk vatandaşları, modern tahsil ve terbiyeden, teknik terakkilerden, tecrübeden geçmiş ileri iş görme usullerinden tam surette nasip alamamışlardır. Fakat buna mukabil; asırlardan beri fena idarelerin cefasına tahammül ede ede, arkası kesilmeyen harici ve dahili buhranlar karşısında bekalarını temin etmeğe mecbur ola ola öyle mukavemetler, öyle mücadele kudretleri elde etmişlerdir ki bunlar, diğer noksanları kısmen olsun karşılıyor. Zaten vatandaş, bilgi ve tecrübesini genişletmeğe ve en iyi ve ileri usullere uymağa veya hiç olmazsa evladını öylece hazırlamağa hasret duymakta ve bu istikamette süratle yol almaktadır.

Türk vatandaşının esas mayasında dürüstlük vardır. Nesillerce müddet kötü idareler; vicdanlarının sesine kulağını tıkayanları, fazileti, tezyif edenleri, herşeye kapalı gözle peki diyenleri makbul saymışlardır. Hayat zorlukları, ferdin tahammülünün üstünde olan kasırgalar; her faziletin nihayet dayanmak zorunda olduğu maddi beka imkanını kökünden sarsmıştır. Buna rağmen esas mayanın baki kaldığını ve Türk vatandaşının helali harama tercih etmek meylini muhafaza ettiğini her emare belirtmektedir.

Her cemiyette, bilhassa iktisadi ve içtimai gidişleri istikrarlı bir şekilde istemeyen geri bir cemiyette; kanun haricinde yaşamağa meyyal bir takım kötü istidatlı fertlere ve tufeyli ruhlulara tesadüf edilir. Bunlar, ticarete ve iş hayatına da sokulup hile ve vurgun fırsatları kollarlar. Fakat iktisadi mücadeleye atılan her normal ferdin tabii menfaati, namuslu kalmakta ve münasebette bulunduğu insanlar arasında emniyet ve sevgi kazanmaktadır. Hayatı iyi tanzim edilen memleketlerde namustan bir meziyet diye bahsedilmez. Namuslu olmak herkesin kendi menfaati iktizasıdır, çünkü vurgun bir defa yapılır, fakat hayat uzun yıllar devam eder.

Bu tabii istidat nerede ve nasıl bozulur? Hükümetin anlayışsız ve hakkaniyetsiz usullerle müdahalelerde bulunduğu, iktisadi faaliyeti kolaylaştıracak yerde fuzuli engeller yarattığı, iyi seçilmemiş, yarı tok, ihtiyaçtan en az beş misli kalabalık bir memur ordusuna iş yürütmek için mahdud,

(°) Ulus Gazetesinde yer alan bu yazı, 25 Kasım 1948 günlü Akşam Gazetesinde daha önce aynen yayınlandığından ayrıca buraya alınmamıştır.

iş bozmak için hudutsuz salahiyetler verdiği mes'uliyeti boş bir laf haline indirdiği yerlerde... O zaman vatandaş bir taraftan beka zaruretile, ister istemez yolsuzluğa meyleder, hatta dürüst yolların yüzüne karşı kapalı olduğunu da görür.

Halbuki devlet; kendi vazifelerini dürüst bir şekilde gördüğü, karnı tok, iktidarlı, haysiyetli, vicdan ve salahiyet sahibi memurlar kullandığı, dar politikacılığı iktisadi hayata sokmadığı, kendi politika adamlarına yağlı kuyruklar tevzi etmediği takdirde iktisadi hayat; istisnalar ve suçlular hariç dürüst ve temiz bir şekilde akar ve her teşebbüsten memlekete yüksek verim ve bol feyiz ve bereket gelir.

Bizzat serbestçe seçtiği adamlar vasıtasile meslek teşekkülleri kuran ve yürüten iş adamları; kendi aralarındaki en dürüstleri seçmeğe meylederler. Kötülere müşterek menfaatleri emanet etmezler. Bu şekilde teşkilatlanan meslek birlikleri; dürüstlük hudutlarına bekçilik etmek ve hususi menfaatleri ancak umumi menfaat çerçevesinde aramak yolunda; hükümet memurlarının hiç bir zaman temin edemeyecekleri başarılarla erebilirler. Çünkü hükümet memuru ne kadar uğraşsa kaçamak yerlerini bilemez, bu itibarla müdahaleleri hem maksadı temin etmez, hem de Hazinesin en iyi ortakları olan namuslu adamları kırtasiyecilik yükü altında ezer. Açık gözler ise kapalı kapıları altın anahtarla açmanın yollarını birer surette bulurlar. Halbuki normal şartlar altında bir tüccar zümresi içinde bir tek namuslu adamın bulunması; rekabet esaslarının namusa göre ayarlanmasına kafi gelir.

Memleketimizde; dürüstlük kontrolüyle gene meslek adamlarının vazifelendirilmesi usulü devamlı ve esaslı bir tecrübeden geçmemiştir. Yakın zamanlara kadar tek parti kendi imtiyaz ve salahiyetleri bakımından o kadar kıskançtı ki bir meslek teşekkülü kurulacağı zaman idare edecek azayı elaltından bizzat seçer, sonra onu da kafi görmiyerek, bu heyetin kararlarını kendi tayin ettiği bir memurun vetosuna tabi kıları. Ticaret Odalarında da, Ticaret Birliklerinde de, Kooperatiflerde de hep bu çirkin ve boğucu usule başvurulmuş, meslek teşekküllerinin bütün idare azası hükümet nüfuzıyla seçilmiştir. Bunların arasından bir takımı politikacılığa arkalarını dayayarak iktisadi hayatı bir bataklığa çevirmişlerdir. Birşeyler yapmak isteyen namuslu adamları da başlarındaki veto sahibi vasiler kösteklemiş, buna rağmen vakit vakit makul tavsiyeler yapılmışsa bile bunlara kulak vermeğe tenezzül eden olmamıştır.

İşte Türkiye İktisat Kongresi, devletten makul yardım görecekt ve emniyet ve istikrara kavuşacak yerde elleri bağlanan ve emeklerinin kırtasi muameleler, keyfi ve istikrarsız usuller karşısında heba edildiğini, ellerinin fuzuli yere bağlandığını, müşterek ve verimli meslek hareketinden menolunduklarını vasiliğe, hem de çok kötü ve anlayışsız bir vasiliğe esir kaldıklarını gören Türk iş adamlarının ilk müşterek protestosudur. Memleketin her köşesinden gelen ve bundan evvel birbirlerinin yüzünü görmeyen bir iki yüz elli vatandaş arasında beliren samimi ve hazlı işbirliği ruhu, vekarlı münakaşa tarzı ve kongrenin cidden mükemmel işleyen teşkilat mekanizması; serbest teşebbüsün verimli mahiyetine başlıbaşına bir canlı delil teşkil eder.

Hükümet kongreye ne kadar kulak verdi bilmem, fakat ben bir gazeteci sıfatile kendi hesabıma çok şeyler öğrendim. Kongre intibalarından bahse devam edeceğim.

AHMET EMİN YALMAN

28 Kasım 1948

Akşam

- İktisat kongresinde şiddetli tartışmalar
- Kongre müzakeresini bitirdi, 1950'de İzmir'de toplanmağa karar verdi.

Cumhuriyet

- İktisad Kongresi dün gürültü içinde kapandı
- Gelir vergisine dair raporun müzakeresi sırasında delegeler ikiye ayrıldılar, reis içtimai tatil etti, bir kısım üyeler salondan çıktılar, yeni bir reis seçildi ve toplantı neticelendirildi.

Hürriyet

- İktisat Kongresi gürültü içinde kapandı
- Vergi reformu hakkındaki komisyon raporu büyük itirazlara ve çetin münakaşalara yol açtı.
- Tüccar derneği grubu içtimai terketti, reis celseyi kapadı
- Raporu muvafık bulanlar ekseriyette oldukları için yeni bir reis seçip içtimaa devam ettiler; sonunda rapor kabul edildi.
- Gelecek İktisat Kongresi 1950'de İzmir'de yapılacak

Son Posta

- Türkiye İktisat Kongresi dün dağıldı
- Vergi reformunda çıkan ihtilaf şiddetli münakaşa ve gürültülere yol açtı
- Bir kısım delegeler salonu terketti
- Devletçilik ve dış ticaret raporları kabul edildi

-Vergi reformunda herkesin maksudu bir olmakla beraber muhtelif rivayetler yüzünden raporun kabulünde bir çoğunluk bulunmadı.

Tasvir

-1948 Türkiye İktisat Kongresi dün kapandı

-Vergi reformu komisyonun raporu büyük gürültülere sebep oldu

-Neticede Kongre tertip Komitesi ve vergi reformu komisyonu ayrı birer tebliğ neşrettiler. Üçüncü Türkiye İktisat Kongresi 1950'de İzmir'de toplanacak

Ulus

-Tüccar Derneği Kongresi dün işlerini bitirdi.

Vakit-Yeni Gazete

-İktisat Kongresi gürültü içinde kapandı.

-Celseyi kapayan reis azledildi ve komisyon raporu kabul edildi.

Vatan

-İktisat Kongresi dün kapandı

-Dünkü toplantı, çok sinirli bir hava içinde cereyan etti

-Kongreye iştirak edenler ikiye ayrıldılar, Başkan, Kongreyi tatil ettiğini söyleyerek çekildikten sonra yeni bir Reis seçilerek müzakerelere devam edildi

-İktisat Kongresinde son saniyede çıkan tatsızlık

Yeni Asır

-İktisat Kongresi dün bitti ve gürültülü geçti

-Dünkü toplantıda Celal BAYAR'da bulundu. Gelecek kongre İzmir'de toplanacak

Yeni Sabah

-İktisat Kongresi kapandı

-Prof. Neumark, dünkü kongrede Tüccar Derneğini itham etti.

28 Kasım 1948

Son Posta

26. İktisat Kongresinin Kapanışı...

SELİM RAGİP EMEÇ

Tüccar Derneği tarafından tertip olunan iktisat kongresi dün son celsesini Eminönü Halkevinde akdetmiş ve kapanmıştır. Fakat bu kapanış normal bir kapanış olmamıştır. Vergi reformu komisyonunun umumi heyete getirdiği teklif raporunun okunmasını takip eden izah ve istizah safhasında, kongre reisi İzzet Akosmanla bazı azanın münakaşaya tutuşması, mesainin devamına imkan vermemiş ve devletçilik ve ihracat maddeleri komisyonlarına ait raporlar okunduktan sonra riyaset makamı, vazifesinin ifasına imkan verilmediği beyaniyle kongre; nihayetlerdirilmiştir. Buna, hayıflanmamak elden gelmez.

Üçüncü iktisat kongresi olmakla vasıflandırılan memleket ölçüsündeki bu son toplantının dünkü celseye ait bütün tafsilatı hususi kısmımızdadır. Kendi müşahade ve tefehassus imkanlarımıza göre, mesainin, vergi reformuna ait raporun okunma safhası geldiği zaman düğümlenmesi hadisesine gelince; kanaatimce bunun sebebi, bu toplantıya tahsis etmiş olduğum ilk yazımda da bir ihtimal olarak belirtmek istediğim gibi kongrenin, çok dağınık, mütehavvil ve mütemezziç bir takım menfaatleri telif gibi büyük bir davayı birkaç günlük ve hatta birkaç saatlik mesai hududu içine sıkıştırabileceğini sanması noktası üzerinde toplanmaktadır. Bu arada, kongre tertip heyeti ile sanayiciler ve bir kısım serbest meslek erbabı arasına giren şüphe havası; bu gibi topluluklarda vücudu elzem olan geniş müsamaha ve tahammülün son kırıntılarını da ortadan kaldırınca, geriye; menfaatleri şeklen birbirine zıt görünen ve hakikatte bir olmak lazım gelen birkaç zümrenin tezatlı durumu ile karşı karşıya gelmek zarureti hadis olmuştur.

Bir ara işaret etmiş olduğum gibi inkıta; vergi reform komisyonunun raporu okunduktan sonra vuku bulmuştur. Zaman darlığından dolayı pek acele tertip edilen ve fakat umumi heyeti ile geniş bir anlayışın ifadesi bulunan bu vesika okununca bazı aza söz almışlar; söz alışlar birbirini takip etmiş ve vaziyet öyle bir duruma girmiştir ki, ortaya, bir ara, mevcut aza nisbetinde fikir çıkmaya başlamıştır. Bu şartlar altında müzakereleri idare etmek güçleştiği için, başkanlık tarafından sık sık müdahaleler vuku bulmuş; bu müdahaleler, başkanın ve onunla birlikte belli bir zümrenin kongreye tahakkümü gibi telakki edilir, olmuştur. İş bu safhaya düküldükten ve zihinlere böyle bir sihirli hava girdikten sonra, bazı ihtiraslı hareketleri önlemek ve bu arada, aza saflarına dahil olmuş bulunmaları tabii olan bulanık suda balık avlayıcıların bir takım manevralarını önlemek mümkün olamamıştır. Bu arada topluluğun intizamını ve

konuşma nizamını idare edememek mevkiinde kalan başkan; birkaç ihtardan ve içtimaa son vermek mecburiyetinde kalacağını beyan ettikten sonra kongreyi kapamış, mevkiinden ayrılmıştır.

Üçüncü iktisat kongresinin bilhassa vergi reformu gibi memleketin bugün titizlikle üzerinde durduğu bir mevzuun dehlizinde yolunu şaşırması teessür uyandıran bir hadisedir. Bu mevzua ait raporun muhtevası; umumi heyetile, bütün zümreleri, az çok hoşnut edebilecek birzemine dayanırken, her biri aydın kimseler olan kongre azasının zaman zaman tereddüdü ile karşılaşılması; bu gibi davaların toplu bir halde alınmıyarak teferuata kadar inilmesine verilmek lazım gelir.

Çünkü bu, böyle olmasaydı, tüccar sanayiciye, sanayici tüccara yan gözle bakmaz; bu arada doktor ve eczacıların vaziyeti raportör tarafından bahis mevzuu edilince; dinleyicilerden maruf bir eczacının "onlar kendi işlerini kendileri görüyorlar" gibi hangi manaya hamletmek mümkün olmıyan anlaşılma bir cevap ile bu söze mukabelede bulunulmaz ve bütün bu hareketlerle, bu zümrelerin hepsini birden aynı cenderenin içine almayı hedef tutan iktidarın ekmeğine bol miktarda tereyağı sürülmezdi. Bütün bu gayri tabiiiklere rağmen, üçüncü iktisat kongresini, biz, yine, bir merhale olarak kabul ediyor ve onun ektiği tohumlardan çok şeyler bekliyoruz.

SELİM RAGİP EMEÇ

28 Kasım 1948

Vakit-Yeni Gazete

27. İstanbul İktisat Kongresi ve Hükümet

ASIM US

İstanbul'da memleketin iktisadi işlerini ilgilendiren bir kaç mühim madde üzerinde kararlar almak üzere bir kongre toplandı. Bu kongreyi organize eden İstanbul Tüccar Derneğidir. Fakat bu derneğin daveti üzerine memleketin hemen her tarafından iş hayatında mevki sahibi bir çok vatandaşlar gelmiştir. Diğer taraftan iş hayatı ile doğrudan doğruya alakaları olmamakla beraber iktisadi sahada ihtisasları olan ilim adamları da bulunmuştur. Kongre açılırken müzakerelere particilik karışmaması bilhassa temenni edildi. Kongrede muhalefet partileri için olduğu gibi Halk partisi adına söz söylemek yolu da kapanmıştır. Bu sebeple Halk partisinin kongre ile alakadar olmadığı yolundaki tenkidler yersizdir. Ancak hükümetin vaziyeti böyle değildir.

Kongreye hükümet adına Ekonomi bakanı, Maliye bakanı ve Ticaret bakanı, gelebilirdi. Müzakerelerde ileriye sürülen dilekler üzerine hükümet adına verilecek cevaplar vardır. Hiç olmazsa kongrenin müzakereleri sona erdikten ve gündemi teşkil eden üç madde üzerine bütün sözler söylendikten sonra hükümetin noktai nazarı salahiyyetli ağızlardan izah olunabilirdi. Bu türlü bir izah kongre kararlarına iştirak edenlerin fikirlerini aydınlatmak bakımından çok faydalı olurdu. Maaalesef bu fırsat kaçırılmıştır.

Gelir vergisi üzerinde hükümetle bir kısım kongre azasının anlaşması kolay değildi. Nitekim kongrede sadece bir ilim adamı sıfatile bulunan profesör Meumark bu vergi bahsinde verilecek karara iştirak etmediğini anlamak için müzakereleri terkedip gitmiştir.

Fakat öyle sanıyoruz ki dış ticaret meseleleri ile devletçilik bahsi üzerinde hükümetin noktai nazarı kongrenin çoğunluğunu kazanabilirdi. Zira her iki meselede devlet menfaatleri ile hususi teşebbüs sahiplerinin menfaatleri arasında tezat teşkil edebilecek mühim engeller yoktur.

Kongrede devletçilik aleyhinde bulunanlardan hiçbiri devlet sermayesile kurulmuş olan bütün iktisadi müesseselerin tasfiyesini istemedi. Hakim olan fikir devletçilik ile hususi sermaye sahiplerinin hangi sahalarda serbestçe çalışacaklarını bilmeleri merkezindedir. Halk partisi programı ise son şeklide bu tahdidi ana hatları ile yapmıştır? Yalnız programda kabul edilen esaslara göre mevcut olan vaziyetin ayarlanması programa göre devletin meşgul olmaması lazım gelen işlerin tasfiyesi kalmıştır. Böyle bir tasfiye işinin ise birkaç gün içinde yapılamıyacağı açık bir hakikattir.

Umumi olarak iktisadi sahada hükümetçe alınacak kararların isabetli olabilmesini temin için bir (Yüksek ekonomi meclisi) nin kurulması isteniyor.

Halbuki bu yolda bir meclisin kurulması geçen sene Halk partisi kurultayında kabul edilmiş ve hükümetçe hazırlanan bir kanun tasarısı da meclise getirilmiştir. Hem de hükümet tarafından kanun tasarısı meclise verilmezden evvel diğer iktisadi teşekküller arasında İstanbul Tüccar Derneğinin mütaleası da alınmıştır.

Demek ki bu bahislerde büyük bir ihtilaf noktası yoktur. Yalnız kurulacak olan (Yüksek ekonomi meclisi) nin müstakil olmasından bahsedenler vardır. Bu istiklalin manası Büyük Millet Meclisinin iktisadi

işleri düzenlemek bakımından haiz olduğu yasama yetkisinin yeni teşkil edilecek (Yüksek ekonomi meclisi) ne devredilmesi demekse bunun imkansızlığını anlatmağa hacet yoktur.

ASIM US

29 Kasım 1948

Cumhuriyet

-İktisad Kongresi kararlarının akibeti

-Delegeler, Hükümetin bunlardan bir kısmını tatbik edeceğini umarken C.H.P.liler, partinin iktisadi politikasının ancak Kurultayda değişebileceğini söylüyorlar.

Ulus

-Gürültü ile sona eren kongre

-Tüccar Derneği üyelerinin toplantıyı terketmelerine rağmen kongre gelir vergisi halindeki raporu kabul etti.

-Mahdut bir tüccar zümresi tarafından girişilen gayretler neticesiz kaldı.

29 Kasım 1948

Kudret

28. İktisat Kongresi ve C.H.Partisi

HİKMET BAYUR

Bu kongre tüccar ve fabrikatör gibi iş adamlarıyla bir takım bilgilerin toplanıp düşüncelerini karşılaştırmak, işlerin bozuk gitmesine tesir eden amilleri incelemek ve bazı sonuçlara varmak için giriştikleri bir teşebbüstür. Bu, her halde faydalı bir şey olmuştur.

Devlet sermayeciliğinin tahribatını durdurmak, özel teşebbüse güven içinde çalışmak imkanını vermek, en çok hayatın durmadan pahalılaşması yüzünden bütçenin kabarması karşısında yeni vergi usulleriyle ortalığın büsbütün karışması tehlikesini önlemek için kongrede söylenen sözler, gerek kendi düşüncelerimize, gerek partimizin programına uyduklarından onları ancak tasvip edebiliriz.

C.H. Partili çevre ve gazeteler ise bu Kongreye son derece kızmışlardır; bu yön onların bütün davranışlarından anlaşılıyor.

İktidar Partisi kendisinin hazırlayıp idare etmediği ve tahakkümü altında tutamadığı her harekete düşmandır. Hele böyle bir teşebbüs ekonomi bakımından çok önemli olan bazı toplulukların bir araya gelip birlikte faaliyet göstermeleri sonucuna götürürse C.H. Partisi olağanüstü telaşa düşer, çünkü onun tahakkümü ve bu sayede bir takım ileri gelenlerinin sağladıkları menfaatler tehdit edilmiş olur.

Bir C.H.Partili milletvekili, 24 Kasım tarihli Ulus gazetesinde çıkan demecinde, kongrede memur, işçi, müstahsil çiftçi ve esnaf gibi varlıkların az temsil edildiklerini belirtmeyi unutmamıştır. İktidar Partisinde acaip düşünce ve iddialar hiç eksik olmuyor. Hayatın alabildiğine pahalılaşıp memurların son derece güç ve bazen perişan bir duruma düşmesinde başlıca amil kimlerdir? Bu hale düşürülen memurlar gidip her hangi bir Kongrede içlerini tam olarak dökseler başlarına neler geleceğini bilmiyen var mıdır? Bu gibilerin işten çıkarılacağından veya başka suretle zarara sokulacağından veya başka suretle zarara sokulacağından kim şüphe eder?

İşçilerin durumuna geçelim. C.H. Partisinin İşçi Sendikalarına pek geniş ölçüde sokulmuş olduğunu ve onları mürakabesi altında tutmak için elinden geleni yaptığını bilmiyen var mıdır? Bu sendikalar adına İktisat Kongresinde konuşacak olanların sözleri hoş gitmeyecek olursa kendilerine ne gibi damgalar yapıştırılacağı meydanda değil midir? Buna göre işçilerin Kongrede gerçekten temsil edilmelerine tabii imkan yoktu.

Esnaf da bir sürü baskının tehdidi altındadır.

Bütün bu durum ve işler C.H.Partisindeki tahakküm hırsının sonucudur. Fakat yine bu partinin bir milletvekili, İktisat Kongresini önemsiz ve eksik göstermek için Kongrede memur, işçi ve esnafın gerektiği gibi temsil edilmeyişlerini bir silah gibi kullanmaktan çekinmemiştir.

Müstahsillerin istenildiği kadar temsil edilmeyişleri yönüne gelince, bu C.H. Partili hükümetlerin eski bir göreğidir.

İktisat Kongresi nihayet birtakım düşünceleri ortaya dökmek için yapılmış bir toplantıdır; onun kararlarında tatbiki mecburi olan bir yön yoktur. Halbuki Manisa milletvekili olarak, üzüm, tütün ve türlü maddelerin alım satımını ilgilendiren bir çok resmi ve yarı resmi toplantılarda bulunduk ve daima gördük ki bakanlıklar müstahsili hem az temsil ettirmekte, hem de bazan türlü bahanelerle, mesela işleme ve

ihracat fiyatlarının sadece tüccarı ilgilendirdiği bahanesiyle, bazan son ve en önemli toplantılara yalnız onları almaktadırlar. Kendisi böyle davranan ve müstahsilin menfaatlerini daima ikinci safta tutan bir parti hükümeti adına yazan gazeteler ise beğenmedikleri bir kongreyi tenkit için orada müstahsillerin az temsil edildiklerini bir türlü silah gibi kullanıyorlar. Bütün bu yönler birer samimiyet örneği olmasa gerek.

Kongrede konuşanlara geçelim. Bunlar arasında İktidar Partisine dayanarak büyük işler gören ünlü tüccarlara pek tesadüf edilmemektedir; memur denilebilecek kimseler ise işlerinden çıkarılması hükümetin elinde olmıyan profesör ve üniversite öğretim üyeleridir, yani genel olarak serbest konuşukları için cezalandırılmaları ve zarara sokulmaları güç olan kimselerdir.

Esasen bizim bugünkü demokratik denilen idaremizde hürriyetten, o da bir sürü tehdit ve bağ altında olmak üzere, ancak bu gibi kimseler faydalanabilmektedir. C.H.Partisinin istediği bunların sayılarının mümkün mertebe az kalması ve azalmasıdır. Yurdu sevenlerin görevi ise bu sayının elden geldiği kadar çoğaltmasına ve hatta bütün yurtdaşları içine almasına çalışmaktır.

İşin en parlağı, C.H. Partili gazeteler ihtikar konusuna hiç dokunmazken ve başkalarının dokunmalarından da hoşlanmazken bu Kongre dolayısıyla tüccarlara "işler kötü gidiyorsa sizlerin ihtikarından ve aşırı kazanç hırsındandır" demeğe kalkmaları ve onları adeta nankörlükle suçlandırmağa cüret etmeleridir.

Her halde Kongrede sert tenkit yapanlar arasında muhtekirler bulunmasa gerek, çünkü onlar bir karşı taarruza uğramak korkusuyla ağızlarını pek açamazlardı.

Genel olarak Kongreden edindiğimiz intiba, şuurlu ve dürüst iş adamlarının bizdeki gayri tabii durumun sona erdirilmesini, bu hal devam ederken yeni vergi usulleriyle ortalığı bir kat daha karıştırmaktan sakınılmasını, bundan böyle iş alemine daha doğru ve tabii bir yol tutmak imkanının verilmesini istemiş olmalarıdır. İktidar Partisi ise buna tamamiyle muhaliftir, o son yıllardaki gidişin devamını istemektedir ve kongrede olan bitenlere çok kızmıştır.

HİKMET BAYUR

29 Kasım 1948

Tasvir

29. İktisat Kongresi Kapandı.

BAHADIR DÜLGER

İstanbul Tüccar Derneğini takdire şayan bulduğumuz teşebbüsle toplanmış olan ikinci Türkiye İktisat Kongresi Cumartesi günü son celsesinde kongre reisi İzzet AKOSMAN'ın haksız bir müdühaletle az kalsın çığırından çıkıyor ve nakıs bir teşebbüs halinde perişan olmak tehlikesiyle karşı karşıya geliyordu.

Bir halk hareketi olarak Türkiyede ferdi teşebbüsün bir zaferi ve Türk iktisadi hayatı için hakiki bir merhale olarak telakki ettiğimiz ve alkışladığımız bu kongrenin manevi kıymetini, mağlup olmuş bir fikri muzaffer kılmak azmille yapılmış olan haksız müdahale hakikaten rencide etmiştir.

Demokrasi ekseriyetin fikrine hürmetkar olmak demektir, bu fikir muhtelif bakışlara göre haksız ve zayıf olsa dahi... Kongredeki hadise göstermiştir ki, bu büyük halk hareketinin müteşebbisi olarak alkışlanan ve bu sıfatla kongre reisliğine getirilmiş olan zat henüz bu hakikati idrak etmemiştir. Ve şahsi fikrini müdahale ile, cerbeze ile, fırsatlardan ve işgal ettiği mevkiin verdiği imkanlardan istifade ile kongreye adeta zorla kabul ettirmek istemiştir. Fakat bu yakışıksız ve muallel teşebbüsü kongreye hakim olan akliselim tamamiyle bertaraf etmiş ve umumi heyet gerekli kararları olarak faaliyetine son vermiştir.

Böylece gelir vergisinin tek kaynaktan alınması fikri kongre tarafından kabul edilmiş oluyor. Bu sayede herkes bütün varlıklarıyla tek beyannameye tabi olacak ve bu usul varlıklı vatandaşların içtimai adalete uygun bir şekil ve nisbette vergiye bağlanmalarını kolaylaştıracaktır. Eğer İzzet Akosmanın müdafaa ve kongreye zorla kabul ettirmek istediği muhtelif kaynaklardan vergi alınması usulü kabul edilmiş olsaydı, servetin muhtelif gelir kaynaklarına dağıtılmış olmasına göre vergi nisbeti azalacak ve tek kaynaklı ve az gelirli vatandaşın daha ağır nisbette bir vergi mükellefiyetine bağlanması makul görülmüş olacaktı.

Son karar kongrenin milli bir halk teşebbüsüne yaraşan bir şekilde ve içtimai adalet fikrinin ilhamlarıyla hareket etmiş olduğunu bir kere daha isbat etmiştir. Toplantının insicamını bozmuş olan hadiseye teessüs etmekle beraber bu neticeyi hakki bir mavaffakiyet olarak kabul etmeğe mecburuz.

BAHADIR DÜLGER

29 Kasım 1948

Vakit-Yeni Gazete

30. Kargaşalık İçinde Biten Bir Kongre

ASIM US

İstanbul iktisat kongresi sona erdi; fakat başarılı bir netice vermemiştir. Devletçilik ve dış ticaret meseleleri hakkındaki komisyon kararları kabul edildikten sonra vergi reformu maddesi üzerinde fikirler ikiye ayrılmıştır ve kongreye başkanlık eden İzzet Akosman fikirler arasındaki ihtilafın şiddetine bakarak bu madde üzerinde karar almaksızın kongreyi tatil etmiş ve salonu terketmiştir. Onunla beraber kongre azasından bir kısmı da çekilmiştir. Geriye kalanlar kongre reisinin gündeme dahil olan maddeler hakkında tamamiyle karar alınmadan toplantıyı dağıtmaya hakkı olmadığı naktai nazarına iştirak ederek yeniden Mümtaz Bağcıoğlu'nu reis yapmışlar ve vergi reformu hakkındaki komisyon kararını tasvip etmişlerdir. Fakat kongrenin bu şekilde kargaşalık içinde sona ermiş olması burada alınmış olan kararların tabii olarak kuvvetini de kırmıştır.

Esasen iktisat kongresi memleket ölçüsünde temsili yetkisi olan bir heyet değildi. Ancak iş hayatında doğrudan doğruya mevki sahibi olan vatandaşların ve iktisadi teşekküllerin devletçilik, dış ticaret ve vergi reformu maddeleri üzerinde görüşlerini toplu olarak hükümete ve Büyük Millet Meclisine karşı ifadeye hizmet edecek bir vasıta idi. Bu bakımdan kararlarında icrai değil, hatta istişari bir mahiyet mevcut değildi. Fakat gerek halk efkarını ve gerek resmi çevreleri aydınlatmak noktasından faydalı olacaktı.

Kasımın yirmi ikisinden yirmi yedisine kadar umumi toplantılarda ve komisyonlarda yapılan müzakerelerde ve tartışmalarda birçok sözler söylenmiştir. Kongrenin tutanakları toplandığı zaman bunlar arasında şüphesiz istifade edilecek birçok mütalealar bulunacaktır. Bu itibar ile iktisat kongresinin bütün bütün faydasız toplandığı söylenemez. Yalnız dediğimiz gibi kongrenin son toplantısında vergi reformu hakkında karar alınacağı sırada galiba fikir ihtilaflarının şiddetinden salim bir karar alınamayacağını anlayan İzzet Akosmanın kongreyi tatil etmesi ve onunla beraber bir kısım kongre azasının salondan çekilip gitmesi kararların neticesi üzerine tesirsiz kalamaz.

İzzet Akosmanın böyle kongreyi tatile hakkı var mıdır yok mudur? Kongreyi teşkil eden azanın bir kısmı dağıldıktan sonra geri kalanların kongre başkanı İzzet Akosmanı azlederek yerine başka bir başkan seçmeleri doğru mudur? Bunlar münakaşa edilecek noktalar olsa bile kongreni perstiji kurtarılamaz.

İzzet Akosman kongreyi dağıttıktan sonra kongre azasından salonu terkedenler kaç kişidir? Kesin olarak belli değildir. Sonradan devam eden müzakerede İzzet Akosman ile beraber reis vekillerinden Kazım Taşkenden ve İzmir delegesi Salahattin Sanverin de bulunmadıkları anlaşılıyor. Başkanlık divanını teşkil eden altı kişiden yalnız üç kişi kalmış; Mümtaz Bağcıoğlu, Hüseyin Hüsnü Arsan, profesör Refii Şükrü Suvla...

İktisat kongresi İstanbul Tüccar derneğinin teşebbüsü ile toplanmış bir heyet olarak biliniyordu. Kongrenin sonunda verilen kararlar arasında bu nokta da tashih edilmek istenmiş, iktisat kongresinin tertip heyeti olarak şu teşekküller gösterilmiştir: İstanbul Sanayi birliği, İstanbul Ticaret odası, Türkiye iktisatçıları derneği, İstanbul Tüccar Derneği, acaba bu tarzda bir karar verilmesinin sebebi nedir? Sonra İstanbul Tüccar derneği başkanı olan İzzet Akosmanın son defa verilen kararlara iştirak etmemesi temsil ettiği Tüccar derneğinin kongre içindeki vaziyeti üzerine tesiri var mıdır?

Dikkate çarpan bir vaziyet şudur: İzzet Akosman İstanbul Tüccar derneği başkanı olduğu gibi Ahmet Hamdi Başar da bu derneğin genel sekreteridir. Halbuki kongrenin son toplantısında bu iki zatı birbirlerinden ayrılmış ve birbirlerine tamamiyle zıd iki cephede vaziyet almış olarak görüyoruz! İstanbul Tüccar derneğinin başkanı ile sekreteri arasında bu derecelerde ihtilafa sebep olan kararlarda isabet bulunacağına nasıl hükmedebiliriz?

ASIM US

30 Kasım 1948

Akşam

-İktisat Kongresi

-Son celsede hadisenin sebep ve mahiyeti nedir?

-Kongrenin vergi reformu komisyonu başkanı Hüsnü Himmetoğlu, Bölge Sanayi Birliği Başkanı, Dr.Cudi Birtek, Ticaret ve Sanayi Odası idare heyeti üyelerinden Hüseyin Hüsnü Arsan'ın demeçleri

Anadolu

-İktisat kongresine giden murahhaslarımız

Cumhuriyet

- "C.H.P." İstanbul İktisat Kongresine karşı hücumla geçti
- İktidar partisi basını: "Kongrenin sebebi, bir kısım zengin tacirlerin gelir vergisini önlemek istemeleridir" diyor.
- İzzet Akosman ile bir görüşme.

Hürriyet

- İktisat kongresi nasıl torpillendi?
- Kongre Başkanı ve Tüccar Derneği Reisi İzzet Akosman'ın mühim ifşaatı
- Akosman diyor ki; "Olmaması için çok çekindiğimiz çukura bir ayağımız kaydı. Buna rağmen kongremizin daha fena bir hava içinde sona ermemiş olmasından müteselliyim..."

Son Posta

- İzzet Akosman'ın beyanatı: Türkiye İktisat Kongresi muvaffak olmuş bir eserdir.
- Bu muvaffak eserin yalnız son sayfalarını teşkil eden fihristi yırtılmıştır.
- Açık cephe harbini kabul edemiyenler, sivil elbise giydirdikleri mücahitlerini cephe arkasında çalıştırdılar; 5 inci kolun mevcudiyetini Kongrenin idarecileri ilk açılış günü fark edebildi.

Tasvir

- İktisat Kongresindeki hadiseler münasebetile
- "İçimizdeki beşinci kol faaliyetini geç anladık"
- İzzet Akosman'ın beyanatı

Vatan

- İktisat Kongresi Başkanlık Divan (ı) bugün toplanıyor
- Kongredeki kapanış hadisesi üzerinde İzzet Akosman'ın beyanatı

Yeni Asır

- İstanbul İktisat Kongresi ve İzmir yüksek tahsil gençliği
- Yüksek Ticaret okulumuzdan kongreye gidenler döndüler, İzmir için konferanslar ve maçlar da temin ettiler"

30 Kasım 1948

Ulus

31. Kongre mi, miting mi?

SADİ BEKTER

İstanbul'da bazı teşekküllerin teşebbüsüyle bir toplantı yapıldı. Tertipliyenler buna Türkiye İktisat Kongresi adı verdiler. Hakikaten bu isme bakarak bu toplantıya alaka gösterenler daha ilk günde irkildiler. Çünkü ilmi mahiyet taşıması icabeden bir iktisat kongresinde hislerin bir tarafa bırakılması ve memleket realiteleriyle dünya realitelerinin ilim ışığı altında incelenerek faydalı neticelere ulaşılması icabederken açış merasiminde bu milletin siyasi vesayetten nasıl kurtulmuşsa iktisadi vesayetten kurtulması gerektiği ve bu kurtuluşu kongrenin sağlayacağı ifade edildi. Demek oluyor ki kongrenin çalışma istikametini daha başlangıçta münakaşasız ve hisse dayanan bir kalbi hükme istinat ettirmek isteği hakimdi. Bununla kongreye katılanlara anlatılmak istendi ki dış ve iç icaplar nazara alınmadan memlekette mevcut ekonomi bünyesini her tarafından didikliyerek ekonomik vesayetten kurtulmak mümkündür.

Bana öyle geliyorki, tertipleyciler arasında vasayet kabul eden tereddütlü bir mazinin vebalinden kurtulmak ihtiyacını hissedenler vardır.

Bu memlekette yaşayan bütün bir kütleye şahsi bir iç yarasını avutmak için vesayet altında yaşadığı töhmetini yüklemek büyük bir insafsızlık değil midir?

Şimdi buraya bir mim koyduktan sonra kongrenin çalışma metodlarına geçelim:

İhtisas komisyonlarının ayrılması keyfiyeti pek garip oldu. Delegelerin istedikleri komisyonda vazife almaları kabul edildi. Böylece ihtisas komisyonları faal üyelerinin sayısı baştan belli edilmediği için her mevcuda ihtisasa bakılmadan delegelere komisyonlar ekseriyetinde rey hakkı tanındı.

Komisyonların çalışmaları sırasında seçilen üç mevzu üzerinde umumi heyette serbest konuşmalar yapıldı ve pek tabii olarak devletçilikten şikayet edilirken hususi teşebbüsün köylüye sattığı lastik ayakkabıların çürüklüğünden bahsedildi.

Nihayet komisyonlar çalışmalarını bitirdi. Bu arada umumi heyet, başkanlık divanının garip bir kararıyla karşılaştı. Bunda komisyon raporlarının ekseriyet kararıyla birlikte muhalefette kalanların fikir ve

tekliflerini de içine alması kararlaştırılmış bulunuyordu. Haklı olarak itirazı davet eden bu sakat görüş reddedildi.

Bu hava içinde hazırlanan komisyon raporları heyeti umumiyeeye geldi. Fakat azalar komisyon kararlarına ancak umumi heyette muttali oldular. Esasen karar alma yolunda kabul edilen usul de gene sakattı. Çünkü komisyon raporu izah edildikten sonra kabul veya reddi kararlaştırılacaktı. Tadil teklifinde bulunmak caiz değildi. Komisyon raporları reddedilseydi ne olacaktı. Kongre bir karara varamıyacak mıydı?

Vergi reformuna ait raporun karara bağlanması sırasında bilinemez nasıl bir anlayışla heyeti umumiye yeni bir teklifle karşılaştı. Raporda ekseriyet ve muhalefet görüşlerinin ayrı ayrı reye konması yoluna gidildi. İşte Bu durum umumi sinirliliği arttırdı. Başkan vazifeden uzaklaştırılarak yeni bir başkanla bu rapor da kabul edildi ve böylece disiplinsiz ve tertipsiz gürültülü bir çalışma sona erdi.

Şimdi buna kongre mi, miting mi? demek daha doğru olacağı düşünülebilir. Fakat bu çalışmalara katılan ilim adamlarımızın iyi niyetlerine hürmet etmek arzusu bizi buna bir miting adı vermekten alıkoymuyor. O halde tezlere ve kararlara ait tahlillerimizi bir başka yazıya bırakarak buna isterseniz miting maksatlı kongre diyelim.

30 Kasım 1948

Ulus

32. Biten Bir Kongre ve Devletçilik

T.İ.

İstanbul'da toplanan İktisat Kongresi, Muallimler Birliğinin Dil Kongresi gibi, yarıda kalmadı. 1950 yılında İzmir'de toplanmak kararıyla toplantılarını bitirdi.

Bütün tutanaklarını görmedim amma, tahmin ederim ki yetkili adamlar faydalı sözler söylemişler, memleketin ekonomik durumunu incelemişlerdir.

Bunlardan hemen bir fayda hasıl olacak mı, olmayacak mı? Bu ayrı bir meseledir. İktisadi meseleler, oldum olasıya sade bizde değil, bütün memleketlerde karışık ve çapraşık meselelerdir.

Hitler'den önceki Almanya'da iktisadi durumu düzeltmek için tam üç bin tane rapor verildiğini, fakat gene de hiçbir şeyin düzelmemiş olduğunu hatırlarım. Birbiriyle taban tabana zıd fikir ve kanaatlerin nazariyeler halinde birbiriyle çarpıştığı, birbirinden büsbütün ayrı menfaatlerin çatıştığı yerlerde esaslı sonuçlara varmanın güç olduğu görülmüştür.

Kaldı ki bu toplantılarını tamamlayan kongre, sade ameli, tatbiki meselelerle değil, bir de bir ideolojinin dördüncü umdesi olan devletçiliği ele aldı. Sade ele aldı değil, yere sermek istedi.

İktisat kongresi adını taşıyan bir toplantının bir parti umdesi aleyhinde bir karara varması, bilmem, ne kadar yerinde, ne kadar doğru olabilir. Bunu, amiyane tabiriyle, "dışarıdan gazel okumağa" benzetemez miyiz?

Bayrağında altıok bulunmayan İngiliz iktidarı, İngiltere Bankasından maden ocaklarına kadar birçok yerleri devletleştirirken, bizim Ereğli Kömür Havzasının devlete geçtikten sonra eskisine nispetle ne kadar geliştiği gözönünde -amma insaflı gözlerin önünde- dururken bir kongrenin platonik kararıyle devletçiliği pardesü değiştirir gibi nasıl bırakabiliriz?

Parti çevrelerinde bu karar veyahut temenninin uyandırdığı yankı da, tabii elverişli olamazdı.

Partililer bir gazeteciye demişler ki;

-Halk Partisi, kendi programından sorumlu olduğu için, politika kaygılarının dışında kalarak her objektif mütalaadan faydalanır. Ancak, icraatta Kurultayın kabul ettiği program esastır. Bu programın değişmesi, Kurultay üyelerinin başka kanaatlere varmalarıyla mümkündür."

Evet şu kongrenin, bu toplantının gösterdiği lüzum üzerine dördüncü oku orta yerinden kırıp Babıali Caddesine atamayız.

Nihayet, yükselecek ses şu olabilirdi:

-Devletçiliği, devletin ve milletin müşterek menfaatine daha uygun bir halde tetbik ediniz!

Tenkidden, hatta muhalefetten büyük bir tolerans ile hoşlanan Halk Partisi, Onun Hükümeti de böyle bir dilek nereden gelirse gelsin, onu gerçekleştirmeyi, her halde, boynuna borç bilecektir.

T.İ.

1 Aralık 1948

Akşam

- İktisat Kongresi
- Ekseriyet gleir vergisinin lüzumunu kabul etti
- Prof.Neumark, Celal Sarç, Alfred İsaac ile Ticaret Odasından selahiyetli bir zatın beyanatları

Anadolu

- İktisat kongresi 1950 de İzmir'de toplanacak

Cumhuriyet

- İktisat Kongresinin akisleri devam ediyor
- İzzet Akosmanın bir iddiası kendi arkadışları tarafından da reddolundu

Hürriyet

- İktisat Kongresi ihtilafı
- Anlaşmazlığın halli için dün toplantılar yapıldı

Son Posta

- İktisat Kongresi hakkında Neumarkın demeci
- Sayın profesörün tezada düştüğünü sanıyoruz

Tasvir

- İktisat Kongresinin alınan kararlar
- Kararların tatbiki ve gelecek kongreye ait hazırlıklar için iki komite kuruldu. Son hadise yüzünden hasil olan anlaşmazlık bertaraf edildi.

Ulus

- Kazdıkları çukura kendileri düşmüş!
- Bir kongrenin hazin hikayesi
- Hüsnü Himmetoğlu işin içyüzünü anlatıyor.

Vatan

- İktisat kongresi kapanış hadisesi
- Vergi Reformu Komisyonu azasından Prof.Neumark'ın gazetemize beyanatu
- Kongre Riyaset Divanı dün Mintaka Ticaret Müdürlüğünde toplandı.

Yeni Sabah

- İktisat Kongresi üyeleri Gelir Vergisi reformu yüzünden ikiye ayrıldı.

1 Aralık 1948

Vakit-Yeni Gazete

33. İktisat Kongresinden Ders

AZİZİM HAMDİ BAŞAR

İktisat kongresi de Tüccar Derneği gibi, senin eserinde; böyle dediğim için ne İzzet Akosman gücenmelidir, ne birliğin veya kongrenin öteki üyeleri... Bir fikir, bir arzu bir çok kimselerin gönlünde veya kafasında belirebilir; fakat bunlardan biri teşebbüs ve şuhud alemine doğmakta elbette önde gelecektir. Bu işlerde tevarüd hemen görülmemiş denebilir. Birliği kurmada takaddüm şerefine sende olduğunu bilirim. Kongrenin hazırlanışında da belli ki bir usta eli var. O el, ötekilerin kıskanmasına mahal yok, senin becerikli ve başarılı elindir.

Kongrenin kapanış sahnesi bir komedi dram manzarası aldı diye keyfine halel gelmiş sanmam. Ben onun başarılı olduğuna inanmışımdır. Ziyafetinizde söylediklerim bir acı kahvenin hatırı için değildi: Böyle toplanışların hiçbir bahis mevzuu neticesi olmasa bile, sadece konuşma usulüne bir mektep olması, bir çok kıymetleri veya kıymetsizleri ortaya dökmesi bakımından zaten faydalıdır.

İktisat kongresi Halk partisinin devletçiliğini kuvvetlendirdi. Dış ticaret işlerinde yer etmekte neler sağlayacak, onu bilmem; gelir vergisi ile kazanç vergisi rejimi arasında bir ortalama yol tutulmuş dediler. bu ne kadar isabetli olursa olsun ben şu hizmet erbabı vergisi kaldıkça onu bu cepheden bozuk sayacağını, pek iyi bilirsin; Bu hizmet erbabından alınan vergilerin yüzde seksenini hükümet memurları veya müstahdemleri verirler. Bir eliyle verip öteki eliyle almak bahsi boş bir nazariye uğruna sürüp gidecek demek. Hususi müesseselere bağlı olan müstahdemlerin vergileri de görünüşe rağmen hep iş verenlerin kesesinden çıkar.Küçük bazı kayıtlarla kaçamakları kapayarak ötekinin buradan aldığını

öteden alması pek basit, pek faydalı bir şey... Ben vergi komisyonuna katılsaydım, bunu istiyecektim; ama iyi ki gelmemişim! Nömark nazariyeleri ile beyhude sinirlenecekmişim. Yalnız son toplantıda bulunamadığıma üzüldüyorum. Orada baş kaldıran egemenlik kongrenindir havasına acaba bir muhakeme unsuru arzedebilir miydim?

Sevgili Hamdi, görüyorsun ya, insanın her yeni bir tecrübesi kendisine bir eksik tarafını öğretiyor. İktisat kongresinin son karışıklığı ilk günden belliydi. Kongre sizin Tüccar Birliğinin hareket halinde bir (anket)'i idi. Siz onu 25 yıl evvel devlet başkanı ve iktisat bakanının topladığı bir kongrenin ikincisi yerine koymakla ölçüyü aştınız. Toplananlar Tüccar Derneğinin bir davetlisi olduğunu unuttular; hep bir ağızdan devlete nizama verecek, toplantı olduğu zehabı yaratarak teşebbüsü şişirdiniz. Bak, doktor Cudi bile hala bu memleketin malıdır deyip duruyor. Halbuki bu kongre sizin derneğin resmi bir kongresi bile değildi. Tertip heyetinin tesbit ettiği müzakere usulünü daha başında bozulmuş gördük. O usulsüzlüğün eseri olarak da işte bir başkanın kapattığı kongreyi bir başka başkan açtı! Hala da sanki ayrı bir tüzel kişi imiş gibi sizin dernek dışında, bittabi hukukça hiç bir yeri olmadan kararlar, beyanlar okuyoruz!

Biz bir olalım, iktisat kongresinden şu dersi almış olalım: Müzakerelerde usul!

BUGÜN

1 Aralık 1948

Yeni Sabah

34. İktisad Kongresi ve Devletçilik

Eski Milletvekillerinden Ekrem Rize'den aldığımız şayanı dikkat bir makaleyi neşrediyoruz.

17 sene evvel 932 haziranında yazarak memlekete dağıttığımız bir broşürü bugün tekrar gözden geçirdik.

İsmi "İktisadi buhrana aid düşünceler" olan ve evkafın elindeki emlaki dahi halka devretmeği teklif eden ve o zaman matbuata, hükümet erkanına, Meclis azalarına ve bütün vilayet Ticaret Odalarına, bazı ticari müesseselere gönderdiğimiz bu broşürün 23 üncü sahifesi şöyle yazılı idi:

"Şübhesizdir ki memlekette eğer toprak münbit değil, iklim toprak mahsulü yetiştirmiyorsa veyahud bu memleket nüfusuna nazaran çok dar bulunuyorsa o zaman kuvveti yalnız sanayi vermek icab ediyor, çünkü ancak bu suretle haricden almağa mecbur olduğumuz mala mukabil ecnebilere satacak mal tedarik edebiliriz, fakat aksi takdirde bizim kendi memleketimiz gibi iklim mükemmel her tarafın münbit kılınması mümkün olan vasi bir araziden ibaret olursa, bu takdirde zannederim kuvveti araziye vermek lazım gelecektir. Kuvveti dersem kuvvetin ve sermayenin merkez sıklığı demek istiyorum... Devleti teşkil eden insanlardır, insanları da toprak besler, hayatta beslenmek her türlü ihtiyacdan evvel gelir. Toprak mahsulünün yaptığı ticaret servet yapar, bu servetin neticesi hususi ellerde sanayi başlar ve o zamana kadar memlekette kozmopolit sermayenin vücuda getirdiği ve ihracat dahi yapacak olan sanayii bunlar eline geçirir, zaten görülüyor ki sanayide müterakki olan milletler her bu safhayı geçirmişlerdir ilah... İngiltere Başvekili Smith 1791 nutkunda: "belki bu ticareti ve sanayi inkişafı durur ve hatta sukuta bile başlayabilir. Fakat bu memlekette sermaye sönmez ve memlekette ekilecek bir karış toprak bulundukça her güçlük karşılanır."

Gerek bu 1932 haziranında yazdığımız broşür ve gerek 1942 haziranında Yeni Sabah ve Tasvir gazetelerinde devletçiliğin aleyhinde yazdığımız makalelere karşı o zaman Ebedi Şefle Milli Şefin yarattığı ve desteklediği, anayasaya da koydurdukları bir devletçiliğe karşı cephe almaktan dolayı Ankara da bir muaheze davası görülmüş ve umumi efkar ise sessiz kalmıştı.

O tarihten beri bilhassa San Fransisko dünya anayasasından sonra devletçiliğin aleyhinde matbuat sütunlarında başlayan ve bugün toplanan iktisad kongresinde hemen müttefikan tezahür eden devletçilik aleyhdarlığından anladığımızı göre memlekette bu fikir o kadar umumileşmişti ki bizim 1932 ve 1942 yazılarımızı bugün tekrar yazmak lazım gelse onlar artık pek basit hakikatlerden ibaret kalır.

Maamafih 1942 de Yeni Sabah ve Tasvirin o zamana göre iyi bir cesaretle koydukları bu makalelerinde Türk milletini geri bırakan amilleri izaha çalışırken Ankara hükümetinin kurmak istediği sanayiinin bir sabun köpüğünden ibaret olduğunu, Habeşistanda isterse, bütçesinden bir süs olmak için fabrikalar kurabileceğini binaenaleyh hükümetin fabrika kurmak istemesile sanayi kurulumıyacağını, bilakis bu sanayiinin ferdlerin elinde sanayi kurulmasına mani olduğu ve hükümetin ticaret ve inhisarları eline almasının Türk milletini fakir ve geri bırakan başlıca amil olarak gösteriyor ve bu dünyada yalnız şahsi menfaate dayanarak yürüyen ticaretin, hükümetin eline geçmesiyle onun muazzam kayıpları, onların başlarında bulunan, idare makamatını evlerinde kırılan bir tabak kadar alakadar edemeyeceğini çünkü bunun şahsi menfaatlerine dokunmadığını ve yine maaşlarını tam aldıklarını hatta bugünkü tabirle becerikli iseler bu muazzara devlet ziyanlarına mukabil aksine kendilerinin büyük servetler

yaptıkları, maamafih esasen hükümetin elindeki ticari müesseselerde ekseriya zararın pekte kolay anlaşılacağı, zira müessese ziyan ettikçe, rekabette olmadığından, fiatlara zam suretile bu ziyanın kapatıldığı yani halktan alınan vergilerle bu ziyanın tazmin edildiği, halbuki serbest piyasada bir tüccar iflas ederse piyasadın çekileceği, neticede Hazinesin iki suretle mütemadiyen ziyana uğradığı, biri bu sanayi ferdlerin elinde, isterse bu kozmopolit bir sermaye olsun, onlardan alacağı vergiyi alamaması, saniyen hükümet elindeki bütün bu sanayi ve işletmelerin uğradığı zararları yine halkın ödemesi bir kelime ile Türkiye'deki devletçiliğin; dibi delik bir havuzu senelerce bir milletin doldurmağa çalışması demek olduğu diğer taraftan hükümetin elinde bulunan siyasi kuvvetten başka birde ekmek menbalarını eline geçirmesile millet hakimiyetinin kolayca tehlikeye düşmesi, bu devletçiliğin vatandaşları, bilhassa münevverleri Hazineye bağlamak suretile köle ve dalkavuk yaptığı hatta serbest piyasadaki tüccarların dahi her işleri hükümete bağlı olduğundan hükümete yaranmak için onlar da hülûl ve tabasbus göstermeğe mecbur kaldıkları ve hükümet ticari müesseselerinde memur ancak menfaatini, terakkisini mefevkine bende olmakta ararken serbest hayatta ticaretin dalkavukluğa hiçbir kıymet vermemesinden vatandaş ancak bir menfaat koparmak için karşısındakine bir menfaat temin etmeğe mecbur olduğunu ve işte bunun vatandaşı müteşebbis, enerji yaptığı ve rekabet karşısında gözünü dört açtığını ve 80 yaşına kadar çalışarak hazineye para ilave ettiğini ve ekonomi yaparak kendisine emlak temin ettiğini söylüyordu..(1 Aralık 1948)

Böylece serbest ticarete vatandaş müteşebbis ve 80 yaşına kadar enerji ile çalışır iken öte tarafta memur ise genç yaşında tekaüd işsiz, teşebbüs kabiliyetini kaybetmiş hazineden bir şey kopartmak için çoğalan kitleye katılan bir ferd yettiğini, aynı zatın serbest ticarete yetişse hayatını zorla kazanan bir kahraman kesileceğini ve nihayet serbest hayatta bir tüccar ve müessese, yerine göre adam tayin ederek en ufak bir memuru ceza ve mükafat karşısında en iyi çalıştırırken, milyonluk bir siparişi bir telefonla yaparken, hükümet müesseselerinde akraba ve ahıbbaya bir iş bulmak gayesi takib edildiği ve kadro ne kadar şişerse kırtasiye muamelesi ne kadar uzarsa, bir mübaya ne kadar gecikirse ve bundan ne kadar zarar görürse bu kimsenin cebini alakadar etmediğini bu 1942 Haziranındaki makalelerde belirtiyor ve bir tarafta hazineden birşey kopartmak için koşan bir kitlede bomboş otururken diğer tarafta büyük bir iş sahasının bomboş durduğunu ve tabiatın verdiği bu muazzam nimetten istifade edilmemesinin sebeplerini söylüyor ve şimdiye kadar devletlerin niçin bizzat tüccar olmaktan ve sanayi işletmekten ateşe dokunmaktan kaçır gibi ictinab etmek istediklerini anlatıyor ve Türk milletinin bugünkü fakirlik ve geriliğinin sebeplerini bunda buluyorduk. Nitekim hududsuz tabii zenginlikleri olan Rusyada geri kalan sanayide bir ihracat bahis mevzuu olmadığı gibi hükümetin işlettiği ziraatin Çarlık zamanındakinden daha geri olduğuna malumdur.

Hükümetin elinde bir ticaretin bir memleketi fakirliğe ve geriliğe sevketmesine mukabil, halkın elinde, ticaret ve sanayi o memleketi nasıl terakki ve refaha götürdüğünü daha iyi anlamak için 150 senelik 20 milyon nüfuslu bir ibtidai bir sanayie malik olan Amerikanın bugünkü sanayi ve refah kudretine hangi yoldan geldiğini sonra 150 sene evvel 7 milyon nüfuslu İngilterenin bilahare malik olduğu ticaret ve sanayi kudretini hangi yoldan elde ettiğini ve 70 sene evvel 26 milyon nüfuslu Japonyanın o zaman bir toplu iğne yapamazken bu harbin başında 120 milyon nüfuslu ve Amerika sanayile rekabet edecek hale hangi yoldan geldiğini hülasaten izah ediyor ve bu memleketlerin hiç birinde hükümetin en ufak bir sanayiden en büyük dritnavut yapan müesseselere ve diğer taraftan orman işletmeleri, madenlere kadar halkın elinde olduğunu gösteriyor (yalnız Japonyada bu harbin 2 nci senesinde hükümet gemi tezgahlarına elkoymuştu) ancak 60 sene evvel Almanyada olduğu gibi hükümetin demiryollarını satın almasının sebepleri ki bu harbin başına kadar cenub şimendifer hatları halkın elinde idi, veyahud Fransada çok evvel barut inhisarı yapılmasının sebepleri yalnız askeri düşüncelerle olup ticaret için olmadığı ve Amerikada bir Ford ve bir General Motör neyse Almanyada da bir Krup, Siemens aynı şey olduğunu ve Almanyada kırtasiye muamelesi nisbeten bir saat gibi işlerken ve Hitlerin dahi 30 Kanunusani 1937 nutkunda; "Yeni devlet zaten bunu kendisi de istemediği vechile asla tüccar olmayacak ve iktisadi hayata kırtasiyeciliği sokmağı düşünmiyecektir" sözünü ve bu sözü destekliyen (Şahtin) liberal fikirlerini Mussolini İtalyasının da, Birinci Dünya harbinden sonra ham maddelerini muntazaman elde edememesi sebebiyle, aksayan sanayiini çalıştırabilmek için korporasyon sistemini ele aldığını ve sanayii konfederasyon gruplarına ayırarak ham maddeleri taksim edebildiğini yoksa İtalyada da hükümetin tüccarlık yapmadığını ve bu hususta Mussolininin sözünü anlatıyor ve Ankarada bu esnada devletçi olarak gösterilmeğe çalışılan Almanya ve İtalya için sanayilerde bulunmağa mecburiyet hissediyorduk.

O zaman Fransada 936 da halk cebhesi, sosyalistlerin seçimi kazanması üzerine Blum zamanında hükümetin bazı demiryollarını ve silah fabrikalarını satın alması ve İngilterede de işçi partisinin programlarına koydukları gibi madenleri, bankaları, ormanları, büyük sanayii hükümetin işletmesi fikirleri ve (İngiltere 43 milyon 100 sterlinden fazla bir şeye malik değildir ve bütün servet menbaları dört milyon elindedir.) diye şikayet etmeleri Fransada ise "Fransayı soyan 200 ailedir." feryadları, bazı memleketlerin bize benzeyecekleri fikrini uyandırdığını..

Maamafih bunun yeni birşey olmayıp geçen asra hatta 150 sene evvel Fransız konvansiyonel meclisinde bu arzuların belirdiğini o zaman dahi madenleri, ormanları hükümet mi işletmeli, ferdler mi münakaşası, fakat Fransada Blum kabinesinin satın aldığı şimendiferlerin nasıl ziyan ettiğini, ertesi sene parlamentoda nafia encümeni raportörünün okuduğunu anlatıyor. Ve bu memleketleri bugünkü

terakki ve zenginliğe kavuşturan bir yolu terk ederek nasıl bir netice vereceği bugün belli olmayan başka bir yola gitmeğe kalkışmaları Türkiye gibi sanayi kurmak için değil büsbütün başka sosyal davalar için yaptıklarını izah ediyor, bundan başka devletin ticarette nazım rolü oynamak veya liman yol yapmak gibi normal vazifeleri haricinde bir memleketin kıtlık ve buhran devirlerinde zaruri olan devlet müdahalelerine devletçilik denemeyeceği, ve bu gibi müdahalelerde bu harbin içinde olduğu gibi yeni bir şey olmayıp 220 sene evvel, Romalıların Aniballe olan muharebelerinde kadınları lüksüne varıncaya kadar olan kanuni müdahalelerinden başlayarak 150 sene evvel Fransa inkılabı esnasında Fransızların müttefiklerle olan harblerinde buğday ve şeker kıtlığında hükümetin buğday satın almak ve yiyecek, giyecek, yakacaklarına kadar fiat tesbit ettiklerini ve İngilterenin Amerika istiklal harbinde mağluben çıktığı zaman nasıl prim ve himaye usullerine baş vurduğunu, Almanyanın 30 sene harbinden sonra bütün zenginliğini kaybederek tamamilen mahvolduğu zaman Almanyada tekrar iktisadi hareketin devlet müdahalesi ve himayesile başladığı, Saksonyada ilk pamuk sanayiinin himayesi, Prusyada vücuda getirilen ipek fabrikaları, Silezya ve ecnebi devletlerine karşı himaye edilen demir sanayii fakat bütün anlattığımız bu buhran devirleri geçip normal vaziyet avdet edince tam serbest bir ticaret serbestisiyle bugünkü kuddünyayı işgal eden medeni devletlerin ticaret ve sanayilerinin inkişafettiğini ve ancak bu ticaret serbestisi bugünkü kudretlerine vasil olduklarını yazıyorduk. Ancak Osmanlı İmparatorluğunda devletçilik olmadığı halde niçin sanayiinin terakki etmediği sualine cevaben de:

Fransada 14,15,16 ncı Lui istibdad zamanlarında ticaret ve sanayiinin fevkalade inkişaf etmesine sebep kanaatimizce evvela bu müstebid kralların devletçiliği yani ticaret, ve sanayii ellerine almadığı hatırlarına getirememeleri olduğu, saniyen devlet kapısı yalnız aristokrasi sınıfına açık bulunarak halk sınıfının mecburen hayatını kazanmak için kendisini ticaret ve sanayie atmış olduğu sabur muktesid bir gün sermaye denilen kuvveti eline geçirerek yalnız aristokrasinin emlakini değil siyasi kuvvetini de eline geçirdiğini halbuki Türkiye herkeşe devlet kapısı açık olduğunu ve bütün servetlerin konakların, yalıların, debdebenin hep memurlara aid bulunduğunu ve bu sebeble herkesin kendilerine açık olan devlet kapısına koşarak ticaret sanayii ihmal ettikleri diğer tarafta Osmanlı İmparatorluğunda kendilerine devlet kapısı kapalı olan gayri müslimlerin ekmeklerini ticaret ve sanayide aramağa mecbur kaldıklarını ve bu suretle Boğaziçinde baş ağası yüksek Türk memurlarına ait büyük yalıların içinde tüccar olarak gayrimüslümlere aid yalıların bulunduğunu, maamafih Osmanlı İmparatorluğunda sanayi inkişaf etmemekle beraber memleketin refahı yerinde olduğu, 70,80 sene evvel Londra, Paris sergilerinde ihracat mallarının bugün tam aksine madalya ve takdimnameler aldıkları, 1908 inkılabından sonra da on sene harbler içerisinde geçmesine rağmen beş sene süren Birinci Dünya Harbinden sonra bile Anadolu da Milli Mücadele senelerinde buğday kıtlığı değil (evvelce yapılan geniş ihracata mukabil geniş idhalat neticesi) şeker kahve kıtlığı bile görülmeyişini izah ediyorduk. (2 Aralık 1948) ( )

Bu suretle devletçilik aleyhinde yazılmış olan 932 ve 942 tarihlerinde yazılarımızı dün ve evvelki makalelerde hulasa ettikten sonra, şimdi bir hakikat olduğunu söyleyebiliriz ki bu 25 sene zarfında, bütün enerji ve bütçe geliri, yalnız zirai istihsalatı vücuda getiren vasıtalar; sulama işlerine, yollara, limanlara, silolara eğer sarfedilmiş olsaydı, diğer tarafta da hernevi sanayii memleketimizde kurmak için, nice yapılan ecnebi teşebbüslerine karşı müşkülât çıkartarak reddedilmeseydi, bilakis onları teşvik edici kolaylıklar gösterilseydi, bugünkü Türkiye 25 seneyi sulh içerisinde geçirdikten sonra 30 sene evvelki Birinci Dünya Harbini geçiren Anadolu'nun bolluğa tam bir tezaat vaziyetinde kıtlığa düşmeyecek bilakis tam bir ziraat memleketi olacak ve hatta ihracat yapabilen, hakiki bir sanayi işte o zaman kurulmuş olacak ve bu harb içinde rakı ve şarab şişelerini kısmen Rumanya ve Bulgaristandaki hususi fabrikalardan almak için uğraşmıyacak halk zengin refaha kavuşacak, "60.000 ton müttefiklerimizin hububat vermelerine rağmen biz yine açlıkla karşı karşıya kaldık" diye bir başvekil feryad etmeyecek, ve yahud aynı Başvekil: "Amerikadan buğday istedik vapurunuzu gönderin dediler vapur, tek vapur yok" demeyecek, 70 sene evvel kurulan ve düne kadar devam eden Şirketi Hayriye gibi vapur şirketleri kurulacak memleket buğdaysız, zeytinyağısız, kömürsüz, şekersiz kalmıyacak, muhakkak bugünkü bahallılık olmiyacak ve ucuzluğu sebebiyle ihracat malları bu ikinci Dünya harbi boyunca kapışarak alınacak ve o zaman çok muhtemeldi ki biz de İsviçre, Portekiz gibi dövize ihtiyacımız yok diyecektik ve bu gün bir takım nahoş kayıplar ve şartlar dahilinde döviz tedariki peşinde koşmıyacdık ve bugün boğaza kadar borç ve büyük bir bütçe açığı karşısında bulunmıyacdık. Yollarımızı çoktan yaptırmış olacdık, sonra da memleketin bu günkü sefalet ve perişanlığı hakkında bütün ecnebilere hakkımızda düşünüşünü temsil eden Amerikalı mütehassıs Thorburgun söylediği sözler karşısında müteessir bir vaziyete düşmiyecektir. Thorburg'un 947 yazısında hazırladığı bu rapordan aşağıya satırlar alıyorum:

1- Bu memlekette öyle sahalar vardır ki suya kavuşsa çok zengin bir ziraat memleketi haline gelir, garabet şuradadır. Bu gibi sahalardan çoğunda tabii sular vardır. Fakat çiftçinin elini uzatacağı yere kadar vardırılmamıştır.

2- Türkiye'de devletin sanayi kurması, Türkiye'de sanayi hareketini arttırmak değil, Türkiye'de sanayi hareketini muayyen bir seviyeye göre, umumi bir surette inkişafına mani olmuştur.

3- Öküzle cer olunan ve bütün Türkiye'yi beslemeğe çalışan karasapanla Karabük çelik tesisatı arasında fark çok büyüktür.

( ) Dünkü yazıda geçen Smith ismi Pitt olacaktır. İngiliz Başvekilli Pitt, bu nutkunu 17 Şubat 1752'de Avam Kamarasında vermiştir.

4- Karabük çelik fabrikaları iktisadi bakımdan bundan acı bir iflas tasavvur edilemez, fabrika demir kaynaklarından 600 mil uzakta, gerek kömür madenlerinden ve gerek deniz sahilinden epeyce mesafe ile ayrılır, en mükemmel işletmeye malik bir çelik teşekkülü bile bunların hakkından gelemez hiç bir zaman haricden gelen çelik ile rekabet edemez. Zaten haddinden fazla noksanı bulunan tek hatlı bir şimendiferle kömür ve demirin ancak küçük bir kısmının nakliyatı temin edileceği aşikardır. Bu kadar aşikar bir hakikati görmemek kadar muazzam bir hata, ancak hazinenin parasile işliyen bir devlet işletmesinde müsamaha görür ve cezasız kalır, bunu hususi bir sermaye yaparsa sadece iflas eder.

5- Toprağın altında ibtidai bir takım techizatla pek fena bir halde çalışan senelik istihsalatı 9 milyon tondan ibaret kömür o kadar bahalıya mal olur ki hükümet açığı ödemesi (yani halk verdiği vergilerle bu ziyayı tazmin etmese) bugün hiç bir sinai müessesede ve hiç bir ev işinde kullanılamaz.

6- Zonguldakta toprağın üstünde tesadüf edilen her türlü garaj binaları ve parklarla bizzat kömür ocaklarında mevcut ibtidai masraflı, ve kazalı işletme şekli birbirine çok tezaddır.

7- Türkiyeye kıyas edilebilecek hiçbir memleket yoktur ki umumiyetle en asgari seviyede kabul olunacak mahiyette sıhhi icabları Türkiye kadar ihmal etmiş olsun? Türkiye'de vasatı derecede dahi temiz abdesthane ve hamamlara sahip şehir ve köylere tesadüf edilemez. Türk şehirlerinde pisliğin, mezbeleliğin birikmesine baş çeviren olmaz, bütün bu yurdun esaslı bir surette temizlenmesi ve dezenfekte edilmesi şarttır.

"Thorburg" un söylemiş olduğu gibi Türkiye'nin bu vaziyete düşmesinden ve İstanbul'un susuz kalmasından çöpleri nakledememesinden, pisliğinden tatalım hastahanelerde bir yatakta iki hastanın yatmasına, binlerce verem ve hastaların sokaklarda kalmasına tramvaylarda, trenlerde, vapurlarda vatandaşların medeni memleketlerdekinden farklı halde nakledilmesine tren vapur kazalarına, bir zelzele afeti olunca köylülere yardım değil hayat mematlarının haftalarca haber alınamamasına, bir millet için en mühim bir dava, olan nüfusun senelere göre artmamasına, ve Suriyede hududumuz yanında 25 sene evvel bir köy olan Kamışlı bugün zengin ve asfalt şoseli otuz bin nüfuslu bir sanayi şehri yaratılırken Anadolunun muhtaç hale gelmesine hulasa bugünkü yoksuzluğa, bahallılığa sebeb:

Bu 25 sene zarfında hükümetin bir geçim ve mübadele vasıtası olan ziraatı tamamen ihmal ederek, bütçeyi devletçilik uğrunda kullanmasıdır. 25 sene evvel arazi kaybı dolayısıyla ufalan, harblerle zayıflayan Türkiye Cumhuriyet bütçesini evvela memleketi doyuracak haricle mübadele vasıtası temin edecek vasıtalarla sarfedilecek yerde, evvela memlekette zaten mevcut olan ecnebi ve milli şirketlerin elinden hemen acele şimendiferler, vapurlar, kömür havzaları, madenler, ormanlar, tramvay, tünel, elektrik, havagazı müesseselerini, Terkos suyu idarelerini almak ve yine bu fakir bütçenin 25 senelik varidatını Ankaranın imarına kullanmak ve muazzam israflarda bulunmak ve yine bu fakir bütçeden sun'i sanayi kurmak ve ticaret yapmak istemiş ve bütün para dökerek aldığı ve yaptırdığı bu işletmeleri- Ankara hükümeti en geri bir kırtasiye içine boğulan ve "A-Z" kadar bozuk bir idare mekanizmasına teslim etmiştir.

İşte Hitlerin Alman idare mekanizmasını teslim cesaret edemediği işletmeleri, ticareti bu idare mekanizmasına teslim ederek ticaret yapmağa kalkışması ve hepsinde ziyan etmesi ve bu zararları ve yine bu fakir bütçeden tazmin edilmek istenmesi ve netice de bütün bu 25 senede sarfedilen paralar bir varidat getirmeğe yaramaması zayıf istihsalat yapan ihracat malları ise ya feyzanlardan, ya kuraklıktan muazzam zararlara uğraması memleket bugünkü hale gelmiştir.

Mesela çok muhakkak olduğu gibi 936 da Seyhan Ceyhan feyzanında 400 bin dönüm arazinin hububat mahsulü mahvolmuş 938 de yine aynı mınıtkada 400 bin dönüm su altında, 931-932 de ise kuraklık memleketi öyle harab etmişti ki köylü Ziraat Bankasına borçlarını değil vergilerini verememişlerdi. Seyhan Ceyhan, Menderes, Porsuk Trakya Meriç, bütün bu memlekete altın getirecek menbalar böyle felaketler getirirken, herkes bilir ki Hollanda tamamen dümdüz münhat bir yer. Orada bu su kuvvetleri öyle bir nizama konmuştur ki feyzan şöyle dursun refah, saadet ve servet getirir.

Binaenaleyh bugün bütün bir milletin ittifakla şikayet ettiği bu dağınıklık, bahallılık ve yoksuzluğa çare için bazı Avrupa memleketlerini takliden ve dünya anayasasından sonra kullanılması adet olan, kabine değişti, kabine değişecektir gibi şeylerden ümid beklemek, boş bir şeydir. (3 Aralık 1948) (*)

BİTTİ

2 Aralık 1948

Akşam

-İktisat Kongresi

-Gelir vergisinin kabulünde ittifak hasıl oldu

-Osman Fikret Arkun İktisat Kongresindeki hadise hakkında ne diyor?

(*) Bu yazı 1,2,3 Aralık 1948 günlü Yeni Sabah Gazetesinde yer almıştır. Yazının bütünlüğünün korunması amacıyla tarihlere göre parçalanmamış, tümü birden alınmıştır.

Cumhuriyet

- İktisat Kongresinin doğurduğu ihtilaflar
- İstanbul Tüccar Derneği, Türkiye İktisat Kongresi Tertib Heyetinden çekildi

Hürriyet

- Tüccar Derneği iktisat kongresinden ayrıldı

Son Posta

- İktisat Kongresinin akisleri devam ediyor
- Tüccar Derneği tertip komitesinden çekildi
- Akosman, Taşkente bir mektup göndererek derneğin mazi, hal ve istikbali hakkındaki düşünce ve tasavvurlarını anlattı.

Tasvir

- İktisat kongresinden çıkan ihtilaf
- Tüccar derneği başkanı isnadlara cevap veriyor
- Kongrede alınan muazzam fikrin Tüccar Derneğinin elinde ve patentinde kalmaması planı muvaffakiyetle tatbik olunmuştur.

Vatan

- Tüccar Derneği iktisat kongresinden çekildi
- Dernek, dün Ticaret Odasındaki toplantıya iştirak etmedi ve bir tebliğ yayınladı

3 Aralık 1948

Akşam

- Tüccar Derneği
- İzzet Akosman'ın hareketini protestoya karar verdi

Cumhuriyet

- Tüccar Derneği, Başkanı aleyhinde cephe alıyor
- İzzet Akosman'ın Başkanlıktan, Hamdi Başar'ın da Genel Katiblikten ıskatı için imza toplanmaya başlandı.

3 Aralık 1948

Ulus

35. Tüccar Derneği Kongresinde:

Devletçilik bahsi

SADİ BEKTER

Bundan evvelki yazıda tertip ve çalışma tarzı hakkında bilgi verdiğimiz ve ne ad verilmesi lazım geldiğini münakaşa ettiğimiz toplantıda üç problem tetkik konusu olarak seçilmiş bulunuyordu.

- 1- Devletçilik ve devlet müdahalesi,
- 2- Dış ticaret,
- 3- Vergi reformu.

Bugün birinci mesele-devletçilik ve devlet müdahalesi meselesi- hakkında hazırlanan tezlerle bu mevzuda alınan kararları gözden geçirelim:

Bellibaşlı ve ilmi karakter taşıyan tezler sayın Ordinaryüs Prof. Ömer Celal Sarç, Prof.Dr.Muhlis Ete, Prof.Hazım Atıf Kuyucak, Prof.Dr. Ahmet Ali Üzen ve Doçent Feridun Ergin'e ait olanlardır.

Bu tezleri müdafaa ettikleri fikir bakımından ikiye ayırmak mümkündür: Devletçilik ve devlet müdahalesini reddedenler, sınırlı bir şekilde devletçiliği ve devlet müdahalesini kabul edenler.

Yüzde yüz liberalizmi tutanlar Sayın B.Feridun Ergin'in tezleridir. Milletvekilliği sırasında hükümetin ekonomik siyasetinin radyo sözcüsü olarak konuşmalarını dinlediğimiz Sayın Kuyucak bugün tam liberal bir anlayışın sahibi olarak işe devletin bir gaye değil bir vasıta olduğu kanaatiyle giriyor ve insan hakları zaviyesinden devletin iktisadi hayata müdahalesini tahlil ve hukuki ve iktisadi bakımdan devletçiliği ve devlet müdahalesini münakaşa ettikten ve bu arada devletçiliğin Anayasamızın yetmişinci maddesi ile emniyet altına alınan çalışma mülk edinme ve hakkını kullanma hak ve hürriyetlerine aykırılığını tebarüz ettirdikten sonra şu neticeye varıyor:

"Devlet muayyen maksatları temin için kurulmuş bir içtimai teşekkül bir vasıta ve bir alettir. Gayesi harici ve dahili emniyeti sağlamak ve bilhassa dahilde serbest müteşebbislerin, müstahsillerin ve müstehliklerin karar alma ve fırsat bulma hususundaki müsavatını temin eylemektir. Memleketin

iktisadi işlerinin idaresinde devlet tenvir edici, icabında tanzim edici bir rol oynamalı ve fakat hiçbir zaman müteşebbisler karşısına hem nazım, hem de rakip olarak çıkmamalıdır.

Müdahalecilik ve bilhassa devlet işletmeciliği milli emekten ve servet kaynaklarından azami randıman sağlayan bir usul değildir ve olamaz. Bu sistem gittikçe artan umumiyetle Millet Meclisinin murakabesinden de sıyrılan bir devlet kapitalizmine ve binnetice de bu büyük makinenin basına geçenlerin tahakküm ve istibdadına müncer olabilir. Beşer hürriyetini sağlayacak ve fertlere refah ve saadet temin edecek yol da bu değildir."

Sayın B.Ergin de "İktisadi hayatta müteaddit mezhepler yoktur. Yalnız iktisadi bilenler ve bilmiyenler tarafından temsil olunan iki ayrı cereyan vardır" cümlesiyle girerek liberalizmin öznlü ve güzel bir edebiyatını yapıyor.

Merkezi bir teşkilatın "İktisadi şartlar üzerinde tesir yaratan milyarlarca amili" bir arada mütalaa etmesine, imkan olmadığını, devletçiliğin bütçe siyasetinde enflasyoncu tesirleri olduğunu ve çalışma neticelerinin gayri mesul parlamentolar tarafından tetkik edildiğini söylüyor.

Nihayet sözlerini şöyle bitiriyor:

"Serbest iktisat nizamını tasfiyeye çalışan hükümetler, daima bürokrasi rejimlerine doğru sürüklenmişlerdir. İstikbalin ufuklarında bir serap gibi gözüken sosyalizm idealine doğru ilerliyen fikir ve siyaset adamları, bürokrasi adı verilen umulmadık bir realite ile karşılaşmışlardır."

Şimdi bu fikirler üzerinde biraz duralım:

Bugünün istihsal tekniği ve neticeleri bakımından tam liberal bir anlayışla devleti bir jandarma devlet olarak telakkiye imkan var mıdır? Kanaatimizce hayır. Zira makine sanayinin ortaya koyduğu bir hakikat vardır. Bu sanayiın yer aldığı bir dünya ekonomi nizamında temerküz hadisesi tabii bir neticedir. Temerküz, tabiatı iktizası serbest rekabet tesiriyle ya inhisara veya çöküntüye doğru gider. Bu nasıl olur? Dev istihsal müesseseleri ya temerküzün sağladığı faydalarla rakip ufak teşebbüsleri ortadan kaldırarak fiili bir inhisara sahip olurlar veyahut da diğer rakip dev müesseselerle rekabet yüzünden müşterek çöküntülerini önlemek için birleşirler ve istihsale ve satışa tek elden hakim olurlar. Eğer bunu yapmağa muvaffak olmazlarsa içlerinden birinin veya bir kaçının çökmesi muhakkaktır.

Malumdur ki fiili inhisar, tabiaten istismarcıdır. İnsan emeğini ve müstehlikin iştira gücünü istismar eder.

Liberal bir anlayışla bir kriz ve çöküntü halini katı yürekle mütalaa edelim. Böyle büyük bir dev müessesenin çöküntüsü tesirleri bakımından cemiyet nizamında geniş bir sirayete müstait olmasaydı buna devlet olarak seyirci kalmakta hiçbir mahzur olmazdı. Amma iş öyle değildir; bu çöküntü büyük bir işçi kütlesinin geçim akibeti ile alakalıdır.

İşte bugünün devleti bu zaruretlerledir ki bütün bu hadiselerle yabancı kalamaz. Diğer taraftan geri bir ekonomi nizamına sahip olan memleketler için devletçilik bir gaye değil vasıta olarak da kullanılmak icabeder.

Türkiye'de biran için tam liberal bir anlayışa döndüğümüzü tasavvur edelim. Ne olacaktır? Evvela dışarıdan daha ucuz fiyatla buğday ithaline müsaade edeceğiz. İktisadi kanunların tesirini bekliyerek köylünün ya istihsal vasıtalarını islah ederek buğdayı ucuza maletmesini veya daha elverişli bir mahsul ekimine geçmesini bekliyeceğiz.

Köylünün bugünkü haliyle yalnız başına cihazlanmasını veya yeni bir çeşit ziraate geçmesini sağlarken uğrayacağı felakete seyirci mi kalacağız? Liberal anlayışa göre bu tabii bir iktisat kanunudur. Hükümünü icra edecektir. Binaenaleyh cevap "evet" olacaktır.

Bu anlayışa intibak edecek bir devlet nizamının dünyada mevcut olduğuna inanmak güçtür.

Devletçiliğin ve devlet müdahalesinin Anayasaya aykırı olduğu hükmüne gelince, Anayasamızın ikinci maddesi Türkiye Devletini devletçi olarak kabul ediyor. Şu halde bu iki hükmü uzlaştırmak mümkün görülmüş demektir.

Kanaatimizce bu telif şekli siyasi partilerin programlarında her partinin anlayışına göre tahakkuk ettirilmiş olmak lazımdır.

Esasen sayın bilginlerin tariz hedefleri vasıta devletçilikten ziyade gaye devletçilik anlayışdır gibi bir his yaratmaktadır.

Bakalım diğer tezlerde neler var?

Sayın B.Sarç tezinde işe şimdiye kadar tatbik edilen devletçilik siyasetinin vasıflarını incelemekle başlıyor ve müşahedelerini şu suretle topluyor:

- 1- Devlet en çeşitli sahalarda müteşebbis olarak faaliyete geçmiştir.
- 2- Devlet muhtelif sahaları inhisarı altına alarak fertlere kapatmıştır.
- 3- Ferdi mülkiyetin mevzuları tahdit edilmiştir.
- 4- Devlet fertlere açık kalan mahdut sahalarda hususi faaliyetleri ağır takyitlere ve formalitelere tabi tutmuştur.

Ve bu müdahalelerin gayesini araştırarak "başlangıçta devletçiliğin zarureti geri kalmış olan ve teknik ve iktisadi bilgilerin, sermayenin ve teşebbüs ruhunun zayıf bulunduğu memleketimizi kısa bir zamanda ilerletmek ve yabancı sermayenin tahakkümünden korumak endişesiyle izah ediliyordu" dedikten sonra daha sonra yapılan bazı müdahaleleri bu hedeflere bağlamağa imkan yoktur hükmüne varıyor ve misal olarak Toprak Kanununu, gemicilik inhisarını, kömür madenlerinin devletleştirilmesini gösteriyor.

Bu tatbikatın neticesi olarak demiryollarıyla faydalı bazı işletmeleri o zamanın şartlarına göre bu tatbikata medyun olduğumuzu munsifane kabul ederek bunun yanında tekevvün eden mahzurlarında sıralıyor.

Bu mahzurlar şunlardır:

- 1- Hangi işlerin devletleşeceği ve hangi hususi faaliyetlerin ne gibi tahditlere tabi tutulacağı hakkında sarahatsızlık.
- 2- Sermaye yatırımlarında yanlışlıklar yapılmıştır ve bu yüzden milli sermayeden israflar olmuştur.
- 3- Devlet, kurduğu müesseseleri umumiyetle iyi teknik vasıtalarla teçhiz etmiş olmakla beraber bu müesseselerin rasyonel bir suretle çalışmalarını temin edememiştir. Yani kadro genişliği ve ücret nizamında bu işletmeler icaplarına aykırılık vardır. Üstelik devlet müesseseleri hesaplı bir surette çalışmalarını zaruri kılan muharriklerden de mahrumdur.
- 4- Hususi sahada çalışma güçleşmiştir.
- 5- Nihayet iktisad işlerinde devletin fertler yanında yer alması, hatta bazı sahalarda fertlerin yerine geçmesi, onu en esaslı ve normal vazifelerini gerektiği gibi ifadan alıkoymuştur. (Sağlık, eğitim, adalet ve idare işleri).

Mahzurlu neticelerin tadadı burada bitiyor. Bunu takiben Türkiye'de sosyalizm değil bir sosyal siyaset lüzumunu belirtiyor ve arada "hususî teşebbüsün muhtelif sahalarda devlet teşebbüsünden daha rasyonel olduğu kaziyesinin hala ve Türkiye içinde doğruluğunu ifade" ederek devletin yapacağı işler ve fertlere kapatılacak sahaların neler olduğunu ortaya koyuyor. Bakalım bunlar nelerdir?

- 1- Devlete ilkin hususi iktisadi faaliyetleri yakından murakabe ve kuvvetle teşvik vazifesi düşer.
- 2- Devlet, iktisadi faaliyetlerin başarı şartlarını sağlayacak icraata en büyük ehemmiyet vermelidir. (Limanlar, yollar, sağlık işleri, sulama, bataklık kurutmaları.)
- 3- Fertlere rakip değil rehberlik olmak şartıyla devletin müteşebbis olarak yapabileceği bir çok işler de vardır. (Enerji santralleri, zirai kombinalar. Sırf devlet ihtiyacını karşılayanlar orman ve numune işletmeleri.)
- 4- Fiili inhisara meydan veren, rekabet rejimi altında yürütülmesi rasyonel olmayan, askeri esrara taalluk edenler ise fertlere tamamen kapatılmalıdır.

Arkadan sayın profesör yabancı sermayenin memleket içi teşebbüslere yatmasından çekinmemek lazım geldiğini de kaydederek devletin iktisadi faaliyetlerinin yukarıdaki hadlere indirilmesinin kolay olmayacağını ve uzun bir zaman istiyeceğini söyleyerek görüşlerini tamamlıyor.

Diğer tezler ve neticeler üzerindeki incelemelere devam edeceğiz.

4 Aralık 1948

Vatan

-Tüccar Derneğindeki son hadiseler

-1948 İktisat Kongresinde çıkan ihtilaf, Tüccar Derneğinin ikiye ayrılması ile mi neticelenecektir?

4 Aralık 1948

Hürriyet

36. İktisat Kongresi ve Karşılaştığı Kötü Zihniyet

İSMET ALKAN

Bundan bir kaç gün evvel "Türkiye İktisat Kongresinde çalışmalar" başlıklı yazımızda, kongreye kendi kanaat ve görüşlerini her ne olursa olsun kabul ettirmeğe çalışan muayyen kimselerin, bu şekilde hareket etmelerini muvafık bulmadığımızı açıkca beyan etmiş ve bunun doğru olmadığını tebarüz ettirmiştir. İşte o gün bir endişe halinde bizi düşündüren şeyler, nihayet kongrenin son toplantı gününde bir vakıa, bir emri vaki halinde karşımıza çıkarılmış ve kongreye karşı hakiki bir tuzak kurulduğunu açıkca göstermiştir.

Kongrenin vergi komisyonunda da aynı kimseler kendi görüş ve kanaatlerini ekseriyet bulamaması, kabul edilmemesi üzerine orada da aynı yoldan gitmek istemişler, fakat maksat ve hedeflerine varamamışlar, mağlubiyeti kendi ikrarlarıyla sinelerine çekmişlerdir. Ancak derin bir görüşe sahip olmağa lüzum kalmadan bu yoldaki planlarını umumi heyet toplantısında tekrar edecekleri de devamlı surette bahis mevzuu edilmiştir.

Nihayet 27 Kasım Cumartesi günü, kongre umumi heyeti toplantısında, gayet kötü bir şekilde, bu plan mevkii tatbika konmuştur. Kongrenin büyük bir hüsnüniyetle seçtiği başkan, bitaraflığını tamamen ihlal ederek, kongreyi dağıtmak yoluna sapmış ve yurdun her köşesinden gelmiş vatandaşlar karşısında maalesef bu oyunun oynanmasına amil ve alet olmuştur.

Bu çok haksız ve yersiz vaziyet ve emri vaki karşısında kalan kongre ekseriyeti, hak ve hakikat uğrundaki mücadelesine vekarla devam etmiş ve kongreyi yürütmek azmiyle yerinden dahi kimildamadan toplantısına devam etmiş ve gerekli kararları almıştır.

Hadisenin esas mahiyetine geçmeden ve bu husustaki fikirlerimizi belirtmeden evvel, bu kararlar üzerinde durmak istiyoruz.

Bir kere, his ve görüşlerine mağlup olan kongre başkanı ittifakla azledilmiştir. Bu suretle bir suç haklı cezasını almıştır. Bundan sonraki kongrenin 1950 yılında İzmirde toplanmasına karar verilmiştir. İstanbul Sanayi Birliği Reisi Dr. Cudi Birtek'in teklifi kabul edilerek kongre zabıtlarının bastırılmasına karar verilmiştir.

Bu suretle, 1948 Türkiye İktisat Kongresi, muayyen maksatlarla ve görüşlerle hareket edenlerden temizlendikten sonra, yurdun her köşesinden gelmiş azaların ve hakikati görüp anlayan şehrimiz iş adamlarının büyük bir ekseriyetiyle faaliyetine son vermiştir. Kongreyi, cidden muhteşem varlığı ile son dakikalarda bile hiç bir kimsenin şahsi arzularına alet olmamış görmekten mütevellit büyük bir memnuniyet duyuyor ve istikbale ümitle bakıyoruz.

Toplanacağını büyük bir sevinçle sayın okuyucularımıza haber verdiğimiz ve baştan itibaren muhtelif makalelerimizle kongre hazırlık ve hareketlerini takip ettiğimiz, nihayet toplanmasını müteakip yine azimle içinde çalıştığımız, gayret sarfettiğimiz kongre, bu hale düşürülmüştür? Bu konuya, herşeyi açık bir vicdan muhasebesinden geçirmeğe alışmış bünyemizle, temas etmeği bir vazife addediyoruz. Ve bunun tam bir zaruret olduğuna da inanıyoruz. Hakikat daima söylenmelidir.

Bu işi anlayabilmek için biraz geriye gitmek lazımdır. Filhakika İstanbul Tüccar Derneği 15 Ekim 1947 tarihinde bir davet yaparak "bu prensip davamız üzerinde serbest bir münakaşa yapılmasını temin için" cümlesiyle iş ve ilim adamlarını bir araya toplamış ve derneğe ait bir komisyonun (Gelir vergisi inceleme komisyonu) hazırladığı raporu müzakereye arz etmiştir. Burada muhtelif fikirler beyan edilmiş ve umumiyetle raporun kuvvetsizliği meydana çıkar çıkmaz ve esas davanın çürüklüğü hissedilir edilmez yine başkan mevkiinde vazife gören zat, son sözü bu komisyonun başkanı olarak çalışmış bulunan kimseye vermiş ve o da "ya rapor aynen kabul edilir, yahut komisyon çekilir" şeklinde bir ifadeyle ve çoğu gitmiş olan azaların rey-i ile bu raporu kabul ettirmiştir. Bu dakikada anlamış bulunuyorduk ki, o günkü toplantı başında başkanın söylediği "Biz hür ve serbest olarak kararlarımızı vereceğiz" cümlesi tamamen boş bir şeydir. Çünkü toplantının sonu hiç te bunu ispat etmemiştir. O zaman biz davetli olduğumuzdan, fazla bir şey söylememiş ve yalnız İstanbul Tüccar Derneğinde mevcut bu şekil bir zihniyete hayret etmiş aynı zamanda tezadın mevcudiyetini görerek, bir daha bu toplantılara ve emri vakilere iştirak etmemeye karar vermiştik. Bu kararı müteakip toplantıların hiç birine gitmemek suretiyle de yerine getirdik. Bununla beraber, meslek sahasında her çalışmaya önem verdiğimiz için, bu faaliyetlerin iyi bir yolda yürütmesi temennisini ishar ettik. Ancak diğer toplantılara giden arkadaşlara da esen havadan memnun görünmüyorlardı.

Nihayet iktisat kongresi fikri bu dernek tarafından ileri sürülünce aklımıza gelen ilk şey, bu kongrenin de bu şekilde bir alet olması ve muayyen bir maksada hizmet etmesi endişesi oldu. Fakat

evvela bunu yapacaklarına ihtimal vermedik. Fakat kongre rünamesi Tüccar Derneğinin, evvelce hazırlandığı mevzulara göre tespit edilince, yine Hürriyet sütunlarında, bu durumu tebarüz ettirdiğimizi sayın okuyucularımız hatırlayacaklardır. ( ) Halbuki başka çok mühim ve evvela karara bağlanması gereken esas meseleler mevcuttu. Nitekim kongrenin ilk günü bunu ifade ve tenkit edenler oldu.

Çalışmalar başlayınca, ilk günü yine komisyon seçimi yüzünden başkanın havayı karıştırdığını müşahade edince, endişemiz arttı. Bunu da yine bir kolaylık teminine çalışıyorlar düşüncesiyle müsamaha ile karşıladık. Fakat işin öyle olmadığı bilhassa vergi komisyonunda kendini gösterdi. Muhtelif hareketlerle muayyen bir maksadın istihsaline çalışıldığı görüldü. Biz bunu en evvel görenler içersinde bulunuyorduk. Çünkü işin başını da biliyorduk. Komisyonunda ekseriyet teşekkül ettiği ve kanaatler belirlediği halde bunu kabul etmek istemiyenler, zor bir duruma düşerek bir gün sonra başkanlıktan bir yazı tebliğ ettirmeğe amil oldular. Komisyon raporu kısa olacaktı; komisyon raportörü söz söylemeyecekmiş, ekseriyet kazanamıyan fikirler de kongrede rey konabilecekmiş! Bunlar hangi kongre ve komisyon nizamına giren şeylerdir? Herkes bu suretle oynanmak istenen oyunu anlamış oluyordu. Bu sırada, büyük bir hüsnü niyetle ve fedakarlıkla çalışan kimselere, bu meyanda ilim adamlarına çeşitli iftiralar da yapılıyor ve bu iftiralara gülünç şeyler karıştırılıyordu. Bu hava ve zihniyet kendini her yerde gösteriyor, hissettiriyordu. Bütün bunların ifadesini yine biz Hürriyet sütunlarında sayın okuyucularımıza 25 Kasım tarihli makalemizle aksettirmeğe çalıştık ve kongreyi bu yola götürmemelerini bu kimselere hatırlattık.

Nihayet bu yoldan muhakkak surette gidilmesi kararlaştırılmış olsa gerekki, son toplantı gününde başkan, vergi reformu komisyonu raporunda bütün kongreye hakim olmak istiyerek işi mecrasından çıkarmış ve geri bir zihniyetle taraftarlarını temsil etmeğe gayret sarfetmiştir. Bunu kabul etmeyenler, başkanı kararlarıyla bu vazifeden haklı olarak iskat etmişler ve kongre faaliyetine devam olunmuştur.

Bir zümrenin fikrini bu derece ısrarla ekseriyete kabul ettirmeğe çalışması, bugün için elimdir; cidden acıdır. Bilhassa kongrenin ilk günü nutuklarında "Biz vesayet sistemini kabul etmiyoruz." diyen bir zatın, bütün kongre müddetince vesayet ihyasına çalışması, nihayet son günü bunun parlak bir misalini vermesi daha çok acıdır ve çok elimdir.

Kim ne derse, bu kimseler ne söylerlerse söylesinler, bu kötü zihniyeti herkes, her aza görmüş ve buna inanmıştır. Gülünç iftiralarda bulunanların maksatlarını anlamıştır. Bu hakikati bir takım kötü isnatlarla ortadan yok etmeğe imkan yoktur.

Şunu tebarüz ettirelim ki, vergi reformu komisyonu, nasıl bir rapor hazırlarsa hazırlasın, bu zümrenin fikrini getirmede için bu hareket yine mukadderdi. İki gün evvel bana karar verildiğini duyanlar olmuştur. Nihayet kendileri ziyafette eğlenirken, komisyon faaliyetinde eğlenirken, komisyon faaliyetinde idi. Bir maksada hizmet etmeyen hür insanlar, her zaman şu veya bu şekildeki hareketlerle, iftiralarla karşılaşmışlardır. Bunu bugün hepimiz müdrik bulunuyoruz. Burada da maalesef aynı şey yapılmıştır. İftiralarını kendilerine aynen iade ederiz.

Memleket ve meslek uğruna çalışmalarımıza devam edeceğimiz tabiidir. Her zaman belirttiğimiz gibi, aziz yurdumuz iktisadi kalkınmaya şiddetle muhtaçtır. Biz hiç bir zaman fena bir kararı tasvip etmedik ve etmiyeceğiz.

Bunu bütün yazı hayatımız efkârı umumiye önünde açık bir şekilde ispat etmektedir. Memleketimiz her türlü kıymetleri ile topyekün ilerlemeye cidden layıktır. Bunun bir an evvel gerçekleşmesi için çok çalışmamız, şahsi hislere ve görüşlere, zümre menfaatlerine yer vermememiz şarttır.

Hakikatler ergeç meydana çıkar ve çıkacaktır. Bütün kongre müddetince feragat ve fedakarlıkla çalışmış yüzlerce azaya yapılan haksız ve yersiz muamele, bunu yapanlar elbette bir gün utandıracaktır.

1948 Türkiye İktisat Kongresi, hak yolundaki gazan mübarek olsun!

İSMET ALKAN

4 Aralık 1948

Ulus

37. Yirmi Beş Yıl Sonra

YUSUF ZİYA ORTAÇ

( )Hürriyet Gazetesi 25 Kasım 1948 tarihli hüsha.

Başar dostumuzu takdime hacet yok. Eski lakabıyla "Limancı" yeni lakabıyla "Kongreci" Hamdi Başar'ı elbet tanırırsınız.

Kitap, broşur, makale, bütün yazılı eserlerine ve hususi sohbetlerinde belirttiği fikirlere - gözlerini sola devirerek-ters ters baksa bile, İstanbul'da toplanan "Türkiye İktisat Kongresi" de onun eseridir!

Sayın akradaşımız, bu Kongre dolayısıyla -gene kendi çıkardığı- Türkiye İktisat Mecmuasına, yeni lakabını imza diye kullanarak bir hatıra yazmış; Yirmi beş yıl önceye ait bir hatıra...

Hamdi Başar dostumuz diyor ki: (1923 de İzmir'de toplanan iktisat Kongresi sırasında madencilerle sanayiciler arasında mühim bir mesele hararetili tartışmalara vesile oluyordu.)

Bu mesele şudur: Madenciler, hariçten gelecek madenkömürlerine ağır gümrük resmi konarak kendi kömürlerinin korunmasını istiyorlarmış. Sanayiciler ise, bu tezi, sanayi inkişafına mani olacağını söyliyerek reddediyorlarmış.

Bu iki tez 1923 kongresinde münakaşa edilirken, Ödemiş murahhası söz istemiş ve kürsüde, Almanya'dan İngiltere'den, Belçika'dan ezbere misaller getirerek, ezbere rakamlar söyliyerek, ezbere kanunlar okuyarak "serbesti" fikrini müdafaa etmiş.

Sayın Başar diyor ki:

(Bir an düşündüm: Hepisi güzel, Ödemiş murahhasının söyledikleri doğru... Fakat bu zat bütün bu rakamları nederen aklında tutmuş?... Bütün bu kanunların hepsini nasıl tetkik etmiş?..)

Ve kararını veriyor:

(Bu zat bir bilgin olmaktan ziyade zeki, kurnaz bir politikacı.. Topluluğun ne gibi şeylere kapılarak karar vereceğini biliyor. Herkesin gözü Avrupa'da.. Dökeceği rakamların uydurma olduğunu kim anlıyacak sanki?..)

Başar düşünüyor, taşınıyor: Kürsüde çıkıp bunların yalan olduğunu söylese kimse inanmayacak... Ne yapsın öyleyse?..

Sayın kongreci, kendi kendine:

(Mademki bunların uydurma olduğuna inanıyorsun, şu halde sende!..)

Diyor ve hemen reisten söz isteyerek kürsüye fırlıyor:

(-Arkadaşlar!.. Ödemiş murahhası arkadaşımızın ilme, fenne, Avrupa'daki kömür istihsaline ve kömürle alakalı kanunlara dair verdiği kıymetli malumatın dolayı teşekkür ederim. Bunların hepsi doğrudur. Ancak kendileri Almanya, İngiltere gibi sanayi memleketlerini misal getirdiler. Biz ise ziraat memleketiyiz. Onun için müsaadenizle bende ziraat memleketlerinden misal getireyim.)

Diyor ve başlıyor uydurma kanunlar okumağa, uydurma rakamlar söylemeğe!..

Sayın Başar, Kasım 1948 tarihli ve 10 sayılı "Türkiye İktisat Mecmuası"nda çıkan bu yazısını şöyle bitirmektedir.

Ödemiş murahhası arkadaşım yerinden fırladı:

-Bu rakamları ve bahsettiğin kanunları hangi mehzadan aldın?

Diye bağırıldı. Sükunetle cevap verdim:

-Das Buch kitabından... Zatı alınızın müracaat ettiği mehzadan.. Emin olun, bütün verdiğim rakamlar ve malumat sizinki kadar doğrudur!

Dava lehimize halledilmiş ve kongre teklifimizi kabul etmişti.

Sayın Hamdi Başar'ın 1923 yılında İzmir'de toplanan "Türkiye İktisat Kongresi"ne ait bu hatırasını acı bir hayretle okudum. Bahsettiği Ödemiş murahhası kimdir? bilmiyorum. Kongrede böyle bir oyun oynanmış mıdır? Onu da bilmiyorum... Fakat muhterem Başar'ın 1135 aza karşısında, müdafaa ettiği tezi kabul ettirmek için kürsüden doğru olmiyan sözler söylediği, rakamlar uydurduğu kendi itirafıyla sabittir.

Şimdi merak ediyorum: Yirmi beş yıl önce İzmir'de 1135 delege huzurunda uydurma kanunlar, uydurma istatistikler, uydurma rakamlar söyliyerek bir İktisat Kongresine kendi tezini kabul ettirmeyi zekasının hakkı sayan değerli İktisatçımız, acaba 1948 Türkiye İktisat Kongresinde ne hünerler, ne marifetler gösterdi dersiniz?

Bunun itiraf edilmesi için bir yirmibeş sene daha beklemeğe hacet yoktur sanırım. Kongrenin neticesi gösteriyor ki, Cumhuriyet Türkiye'si, bu yirmibeş yıl içinde, hiç olmazsa sayın bilginimiz Hamdi Başar'ın tezini yutmayacak kadar uyanmıştır!

5 Aralık 1948

Akşam

-İstanbul Tüccar Derneğinde yeni seçimler yapılacak

-Başkan İzzet Akosman ile Umumi Katibi Ahmet Hamdi Başar'ın değişecekleri muhakkak görülüyor

Cumhuriyet

-Tüccar derneği, dedikoduların unutulmasını istiyor

Hürriyet

-Tüccar Derneğinin teşekkürü

6 Aralık 1948

Ulus

38. Ticaret Ahlakı

ORHAN SEYFİ ORHON

İstanbul'da toplanan (Türkiye İktisat Kongresi)'nin büyük dedikodular ve gürültülerle kapanışı ticaret ahlakının üzerinde düşünmek için bir fırsattır. Mali ve İktisadi meselelerin hayati bir önem aldığı şu sırada bu kongreden çok şeyler bekliyebildik. Beklenmiyen tek şey, onun bu tarzda kapanışdır.

Kongrede pahalılık, işsizlik, mali buhran, iktisadi kalkınma çareleri üzerinde konuşulmadı. Fakat sıra, gelir vergisine gelince kıyametler koptu. Kongre Başkanı komisyon raporunu rey'e koymadı. Kongreyi tatil ettiğini bildirdi. İkinci Başkan müzakereyi idare etti. Kongre böylece kapandı. Hala, gazete sütunlarında dedikodular devam ediyor. Birinci başkan, beşinci koldan bahsetmektedir. Karşı taraf da İstanbul Tüccar Derneğinin tertiplemediği bir komplodan!

Şimdi, ticaret ahlakının üstünde durabiliriz:

Memleketin şu buhranlı devrinde, iktisadi meseleleri konuşmak için büyük tüccarların bulunduğu bir Kongre böyle mi kapanmalıdır? Devletçiliğin sınırlanması isteği altında bolluk, ucuzluk ve umumi refah düşüncesi olacaktı. Milli fabrikaları yok pahasına şahsi sermayeye devretmek şüphesi değil! O şahsi sermaye ki hiç kimse onun bir cemaat kasasında fırsat beklemediğini temin edemez!

İkide bir, Tekelin gazoz yaptığını devletçilik aleyhinde bir hiciv gibi söyleyenler, şahsi sermayenin memleket refahına ne yolda hizmet ettiğini de gösterebilmelidir. Harp içinde ihtiyaç maddelerinden biri piyasadan çekilince, şahsi sermayenin boş kalan bu yeri nasıl doldurduğunu biliriz: Yüzdeyüz pahalı ve yüzdeyüz çürük mallarla! Hala, ticareti teşebbüs halinde "iş" kelimesinden vurgunculuk manasını seziyoruz: Pamuk işi, tütün işi, kahve işi, yol işi, taahhüt işi gibi...

Topraklarımızı, ormanlarımızı, madenlerimizi şahsi sermaye teşebbüsleri geliştirmemiştir. Zonguldak kömür ocakları şahısların elindeyken, ne bugünkü istihsale yaklaşabilişti; ne de bugünkü sosyal yardımları aklından geçirmiştir. İşçileri sefalette sürünen bir ocak sahibinin, parasını kumarda nasıl harcadığını unutmadık!

Ticaret güven istermiş! Doğru amma, tüccarlara da biraz güvenmek lazım. Sonu bir iflasla veya mahkemelere düşen bir ihtilafla bitmeyeceğine inanarak paranızı hangi ticari teşebbüse yatırabilirsiniz? Bir tanıdığım, otuzbeş senelik memuriyet hayatının ikramiyesini dört beş odalı bir ev sahibi olmak ümidiyle bir inşaat şirketine koymuştu. Sonunda ev yerine, iflas eden şirketin kasasından seksen lira çıkmıştı.

Türkiye İktisat Kogresinde, bazı İstanbul Tüccar Derneği sayın üyelerinin, vergi adaleti isteyen bir kanuna karşı bu kadar gürültülü bir hücumla geçişlerini anıyamıyorum! Bunun, mutlaka zihinlerde bir tereddüt uyandıracağını düşünmediler mi? Vergi kaçakçılığı, vergi adaletsizliği umumi viddanda o derece derin tesirler bırakmıştır ki, artık gürültüye tahammül edecek tarafı kalmamıştır.

Milli Hükümetin kuruluşundan sonra, Türk tüccarlarının Beyoğlu'ndaki kozmopolit rakiplerinin yerlerini yavaş yavaş ellerinden alması bizim için o kadar sevinilecek bir başarı sayılmaz. Sevinilecek şey, zekasını, teşebbüsünü, sermayesini, sabrını memlekete dağıtarak bir servet ve refah kaynağı yaratmaktır. Onlar burasını bir sömürge sayıyorlardı. Memleketin iktisadi kalkınmasıyla ilgileri yoktu. Biz onları taklit edemeyiz. Milli ticaret ahlakı da bu değildir.

Eski zamanlarda mesleki ahlak duygusu çok daha yüksekti. Türkler mesleğe (yol) diyorlardı ve meslek adabına uymayanları yolsuz çıkarıyorlardı. Ahiler teşkilatında yolsuz çıkanların pabucunun dama atılışı hala dilimizde yaşıyor. Bu teşkilat, ticarete fütüvvete dayanırdı. Fütüvvetin bugünkü manası; halkı nefsine üstün tutmaktır.

Geçen günkü Türkiye İktisat Kogresinde kopan gürültüler de gösteriyor ki, ticaret ahlakının üzerinde ciddiyetle durmanın zamanı çoktan gelmiş, hatta geçmiştir bile!

6 Aralık 1948

Vatan

39. İki İmtihanın Verdiği Neticeler

AHMET EMİN YALMAN

İktisat kongresine gelelim; İstanbul'da bir Tüccar Derneği kurulduğu ve büyük bir intizam ve ahenkle iş görmeğe başladığı zaman hepimiz sevindik. Bu teşebbüsten İkinci Türkiye İktisat Kongresi doğunca, bütün memleket, vatandaşların hususi teşebbüs ve gayretleriyle başarabilecekleri işler bakımından büyük ümitlere düştü ve iftihar duydu. Kongre, dünyanın herhangi bir yerinde tesadüf edilebilecek intizamın cidden azami derecesile kuruldu, tanzim edildi ve işledi, her şeye rağmen mükemmel de neticeler verdi.

Buna rağmen teferruat sayılabilecek işlerde, takım ruhuna ve verimli iş görme usullerine karşı yapılan ihmal ve kusurlar, hem işi sarstı, hem umumi efkârı incitti, hem de teşebbüsten beklenen bir kısım neticeleri devamlı olarak baltaladı, bizzat Tüccar Derneğinin varlığını da tehlikeye düşürdü.

Ben, İzzet Akosmanı da Hamdi Başarı da çok severim ve enerjilerini ve kurucu kabiliyetlerini takdir ederim. Bu işde çok çalışmışlar, çok hizmet etmişlerdir, fakat koca bir fıçı iyi suya, bir tek damla fena su karışması her şeyi bozmağa kafidir. Bu işte de öyle olmuştur. İki kurucunun, kongreye sahip çıkar gibi görünmesi; daha ilk günden itibaren fena bir istidat yaratmıştır.

İzzet Akosman, kongre başkanlığını vekillerden birine bıraktıktan sonra kongrenin diğer azasından hiç bir farkı kalmamıştı. Buna rağmen ilk gün reislik makamından sırası gelmeden söz söylemesi, Hamdi Başarın da sırasız bahse karışması; kongrenin intizamını sarsmış ve Akosmanın şikâyet ettiği beşinci kollara fırsat vermiştir. Hele kendisinin son celseyi tatil etmesi, fazla olarak da mikrofونun elektrik cereyanını kesmesi; büyük bir davayı, ikinci derecede bir mülâhaza ile veya ani bir asabiyetle tehlikeye düşürmek gibi bir netice vermiştir. Akosmanın neşrettiği izahnamede bu kusurlarını itiraf ederek halktan özür dilemesini çok bekledim. Bunu yapsaydı işi tamir edecek ve çok sevgi kazanacaktı. Ne çareki bunu yapmayıp bütün kusuru başkalarında aradı, iş de çıkırından çıktı.

Bu iki misal üzerinde durmamızın sebebi; takım kurmanın ve bunu devam ettirmek usullerinin esaslı icaplarına kafi derecede ehemmiyet verilmezse ne kadar emeklerin heba olacağını, ne kadar mühim davaların tehlikeye düşeceğini belirtmektir. Eğer demokrasi davasında muvaffak olmak ve memleketi ilerletmek istiyorsak, takım ruhile hareket etmeği öğrenecek ve kusurlarımızı görüp tashih edeceğiz. Yoksa her meselede birçok kıymetli emekler sarfettikten sonra kıyıda boğulmağa mahkumuz.

AHMET EMİN YALMAN

7 Aralık 1948

Ulus

40. Devletçilik Bahsi

SADİ BEKTER

İstanbul'daki toplantıda görüşülen meselelerden devletçilik ile ilgili olan tezlerin tahliline başlamıştık. Şimdi sayın Profesör Ete'nin tezine geçelim:

Bay Ete devletçilik tabirinden kaçınarak tanzimci bir iktisat politikasında devlet işletmeciliğinin mahiyet ve şûmulünü tayin etmekle işe başlıyor ve diyor ki: "Devlet işletmeciliği dediğimiz zaman, devletin iktisadi, mali ve içtimai sahada işletmeler kurarak bizzat istihsale, tevzie ve hizmete geçmesini kasetmekteyiz."

Devletin hangi mevzularda işletmecilik yapması doğrudur ve doğru değildir meselesinde Bay Sarç'la aralarında esaslı bir beraberlik vardır.

Tezde ikinci olarak devletçi telakkiye göre devlet işletmeciliğini doğuran ve idameye mecbur kılan sebepleri ve bu arada hususi teşebbüs aleyhine ve devlet işletmeleri lehine ileri sürülen sebepleri ve bunların münakaşasını ve bizdeki devlet işletmelerinin fayda ve mahzurlarını buluyoruz.

Üçüncü olarak da Türkiye ekonomisinde yer alan devlet işletmelerinin isim ve nevilerine yer veriliyor. Bu işletmelerden hangileri devlet elinde kalabilir ve bunların müstakbel çalışma nizamı ne olmalıdır? Konusu ele alınarak elden çıkarılması lazım gelenlerin devir şekilleri düşünülüyor.

Dördüncü olarak devlet işletmeciliğinin azaltılması halinde devlet ve hususi teşebbüslere düşen vazifeler anlatılıyor ve bundan sonra da hususi ilim derneklerinin teşebbüsüyle (Ekonomi Genel Meclisi)'nin yanında bir "Türkiye İktisadi Araştırmalar" merkezi veya enstitüsünün kurulması teklif ediliyor.

Sayın Profesör Özege'nin tezine gelince burada belli bazı devlet işletmelerimizin muhtelif merhalelerdeki veriminden ve kalifiye işçi davasının öneminden ve nihayet mevcut işletmelerde hakim kılınması gereken çalışma nizamıyla ücret nizamından bahsedildiğini görüyoruz.

Hakikaten Bay Sarç ve Ete ile müşahedelerinin ve hükümlerinin çoğunda birleşmemeğe imkan yoktur. Yalnız hadiseleri tahlil ederken ayrıldığımız noktalar var.

Evet, devlet en çeşitli sahalarda müteşebbis olarak faaliyete geçmiştir. Gene devlet mutelif sahaları inhisarı altına alarak fertlere kapatmıştır, ferdin mülkiyet mevzuları tahdit edilmiştir. Devlet fertlere açık kalan mahdut sahalarda hususi faaliyetleri ağır takyitlere ve formalitelere tabi tutulmuştur.

Bütün bunları devleti idare edenlerin zevkine hizmet etmek, hükmetmek ve her şeyi idareleri altına almak arzularının bir neticesi olarak nasıl düşünebiliriz? Zannedirim sayın bilginler de böyle düşünmüyorlar.

Kurtuluş Savaşından çıkmış, bütün insan ve servet kaynakları tamamen zaafa uğramış, her türlü cihazdan mahrum kalmış bir vatan olarak bize intikal eden bu mukaddes toprağın üstünde yaşayan bütün insanlar bir şey beklemektedir. Kapitülasyonların ve ecnebi sermayesi imtiyazının heyulasından öyle derin bir ürkeklik vardır ki cennete götürüleceği görülse dahi acaba bunun arkasında bir şey var mıdır şüphesinin yerleştiği bir korku ve endişe havası esmektedir. Hatta bu endişe telakkisi ecnebi ihtisastan faydalanmayı bile çok düşünerek ve çekinerek kabul edebilmektedir.

İdare edenler ve idare edilenler bu memleketin beka şartlarının ekonomik sahada olduğuna inanmaktadır. Ve gene cemiyet anlayışımızla her şey devletten beklenmektedir.

Hangisini yapalım demeğe lüzum yoktur. Her şeyi ve her şeyi yapmağa lüzum ve ihtiyaç vardır.

Çok kısa bir zaman sonra kendi kendine yeterli zihniyeti dünya ekonomik gidişine hakim olmaktadır. Liberalizmden bahsetmek hatta bir suç, bir günahdır.

O halde bu şartlar altında bir şey yapmak ve ne olursa olsun yapmak ve başta demiryolu yapmak ve başka sermaye menbאי olmayınca devlet tarafından vergi ile yapmak fikri etrafında birleşildiğini unutmamalıdır.

Yapılacak işlerin mahiyetini, inşa edilecek demiryollarının istikametini ve kurulacak fabrikaların yerlerini tayin bakımından müdafaa düşünceleri ve bilhassa o günün anlayışına ve vasıtalarına uygun strateji mülahazaları da buna katıldığı zaman tablo tamamlanmış olur.

Bütün bu işlerin o günkü şartlardan ve hadiselerden tecerrüt ederek, objektif kritiği yapıldığı zaman gayri ilmi ve gayri iktisadi kuruluşlar bulmak elbette mümkündür. Hatta daha ileriye giderek diyebiliriz ki bunların içinde beğenilenlerin mevcut olması büyük bir karar isabetinin mahsulüdür. Eğer bu eserler ortaya konmasaydı bugün bulunduğumuz yerden ve elde ettiğimiz tecrübelerden dahi mahrum olacağımızı düşünmek lazım değil midir?

Bu arada devlet muhtelif sahaları inhisarı altına alarak fertlere kapatmıştır. Yani şeker sanayii kurdurmamıştır. Yani demiryolu ve deniz yolları inhisarını tesis etmiştir.

Ferdi mülkiyetin mevzuları tahdit edilmiştir, yani toprak ve ormak tasarrufu kayıtlanmıştır.

İnsanın soracağı geliyor:

"Acaba bu memlekette inhisar altına alınan sahalardan ferdin teşebbüsüne açık hiçbir yer mi kalmamıştır?"

Toprak mülkiyetinde bir tahdit düşünülmüşse bu nasıl bir düşüncenin mahsulü olarak ortaya çıkmıştır? Bu bir sosyalizm tatbikatı olarak değil sosyal politika icabı olarak ele alınmıştır.

Devlet elinde, amme müesseseleri elinde ve en son olarak da hususi şahıs elinde toprak boş duruyor. Köylü eli böğründe ekecek yer arıyor. Esasen istihsale tahsis edilmemiş bir toprağı böylece muhafaza etmektense bunu köylüye verip istihsale elverişli bir hale koymak yolundaki anlayış nasıl bu memleket ekonomisi aleyhine mütalaa edilebilir?

Yüzde 10 miktarında bir azalma halinde hepimizin başka bir yere göç etmek zaruretinde kalacağımız bu memleketin orman servetini korumak emeliyle bir tahdit yapılmışsa bu bir nefis müdafaası ihtiyacının ifadesi olarak bir meşruyet mesnedi bulamaz mı?

Denecek ki, buna rağmen orman işletmeciliğimiz bu harabinin önünü alamıyor. Halktan bunun ıstırabını çok dinlemiş bir adam sıfatıyla buna belki hak vermek mümkündür. Amma bu demek değildir ki tahdit etmiyeceğiz diye eski ölçüsünde harabiye devam etmek doğrudur.

Devlet fertlere açık kalan mahdut sahalarda hususi faaliyetleri ağır takyitlere ve formalitelere tabi tutmuştur. Evvela bu sahalarda-bilhassa ticaret sahasında-takyit, ekonomik ifademizin ve sonra harp hadiselerinin ortaya koyduğu zaruretlerden doğmadır. Bunları mümkün olduğu kadar az tazyik edici bir hale koymak ve düzenlemek elbette pek yerinde olacaktır.

Şimdi bir sual; hususi teşebbüs faaliyet sahası bulamamıştır? Kayıtlardan teneffüs edemez bir halde bırakılmıştır ve bunların hepsi de doğrudur. Peki amma bugün muazzam bir servet ifadesi olan devlet işletmelerine talip olan hususi teşebbüs bu işletmeleri satın alacak iktidara nasıl ulaşmıştır?

Bunu sormakta hakkımız vardır. Çünkü toplantı olacak sırasında Ticaret ve Sanayi erbabı arasında bunları hususi sermayenin biriktirdiğini kabul ve iddia edenler olmuştur.

Bu karşı mütalaalarımızla bugün kritiği yapılan devlet işletmelerinin sevk ve idaresinde yeni bir anlayışa kavuşmak ve bundan sonra ele alınacak kalkınma hamlelerinin mütalaasında daha ilmi ve objektif esaslara dayanmak lüzumunu inkar etmek yolunda değiliz. Sadece dünkü kuruluşların yalnız iktisadi temele dayanmayan tesis şartlarını ortaya koymak istemekteyiz; ve harbin devamınca sağladıkları faydaları daha iyi anlamak için hepimizin, bu tesislerden mahrum bulunduğumuz takdirde, nasıl ıstırapların mukadder olduğunu düşünmemiz kafi, sanırım.

Tezlerin teklif kısmı kongre kararlarında yer aldığı için bu kararları beraberce mütalaa sırasında düşüncelerimizi de arzedeceğiz.

Bu tezler üzerinde komisyonda cereyan eden münakaşalar sonunda devletçilik komisyonu umumi heyete şu esasları teklif etti ve bunlar kabul edildi:

1- Devletin iktisadi siyaseti, hususi mülkiyete dayanan ferdin iktisadi hürriyetlerini koruyan, iktisadiyat sahasında hususi teşebbüsü esas tutan ve milli ekonomiye rehberlik eden ve içtimai adaleti ehemmiyetle ele alan bir sistem olmalıdır.

2- Devlet, iktisadi yapının temellerini bu suretle attıktan ve kurulan müesseseleri yeter derecede işlettikten sonra işletmecilik faaliyetlerini ancak birinci derecede amme hizmetleri sayılan işlere ve asıl vazifesi olan ve iktisadi siyasetin işletmecilik dışında kalan teşvik, tanzim ve murakabe sahalarına hasretmelidir. Devlet bu gibi hizmetler dışında kalan zirai ve sınai mahiyetteki işlerden peyderpey elini çekmeli ve bilhassa hiçbir suretle serbest piyasadaki teşebbüsler karşısında hem rakip hem de murakip durumunda bulunmamalıdır.

3- Tabiatı iktisası inhisarı mahiyette olan veya henüz hususi teşebbüsçe ele alınamıyacak bulunan ve rasyonel bir şekilde işletilmek şartıyla Devlet elinde kalmasında mahzur görülmiyen işletmelerden başlıcaları şunlardır;

- 1) Demiryolları,
- 2) Limanlar (işletmesi muhtar idarelere bırakılmak üzere),
- 3) P.T.T.
- 4) Radyo,
- 5) Milli istihsal ve istihlaki takviye ve tanzim eden mühim enerji işletmeleri,
- 6) Hususi teşebbüslerce orman bölgeleri haricinde kurulmuş ve yeniden kurulacak olanlar haricindeki ormanlar,
- 7) Müstahsil mahsulünün kıymetini koruyacak müesseseler,
- 8) İnhisar halinde olmamak şartıyla muntazam posta ve yolcu gemiciliği,

- 9) Devlet Kredi Müesseseleri (İşletmesi muhtar idarelere bırakılmak üzere),
  - 10) Her nevi örnek ve öğretim müesseseleri,
  - 11) Hususi sermayenin gidemiyeceği, durumları ekonomik kalkınmaya ihtiyacı olan bölgelerde girişilecek sınai teşebbüsler.
- 4- Devlet bundan böyle amme mahiyetini haiz olmyan işletmelere devam etmemeli ve yeni tesisler ve tevsiler yapmamalı ve mevcut işletmeleri peyderpey hususi teşebbüslere ve kooperatiflere devretmek üzere esaslar hazırlamalıdır.
- 5- Devletin teşvik, murakabe ve müdahalesiyle ilgili mevzuat ve bilhassa tatbikat şekilleri hususi işletmelerle Devlet teşebbüslerini müsavi hukuki ve iktisadi şartlar altında bulundurmalı ve hususi sermaye emniyet telkin edecek bir istikrar arzetmelidir. Vergi ve resimlerin esaslı bir şekilde tetkiki ve himaye politikasının kademeli bir şekilde hafifletilmesi muvafık olur.
- Devlet serbest rekabete fırsat vermeli ve hususi teşebbüslerin inhisarı mahiyetindeki zararlı gelişmesine karşı uyanık ve tedbirli olmalıdır.
- 6- ...Ecnebi sermayenin, anormal imtiyazlara malik olmamak şartıyla Türk Ekonomisine katılmasını... lüzumlu görürüz.
- 7- Memleketimizin iktisadi bünye ve münasebetlerini tetkik etmek üzere ilmi hüviyetleri veya iş hayatındaki başarılarıyla tanınmış bitaraf iktisatçılardan mürekkep bir enstitünün kurulmasını lüzumlu görürüz. İşte toplantı heyeti umumiyesinin vardığı kararlar.
- Bu kararları teker teker ele almadan önce İktidar Partisi devletçilik anlayışının daha çok evvel revizyona tabi tutulduğunu ve İstanbul toplantısındaki çalışma zihniyetinden daha salim bir anlayışla memleket ekonomisini mütalaa ettiğini ve bu bakımdan daha köklü kararlara varıldığını ortaya koymak isterim.
- Benimsediğimiz bu görüş tarzına nazaran bizim devletçiliğimiz gaye değil vasıtaadır. Yani sosyal bir siyasetin temelidir.
- Devletçiliğimizin temel esaslarına bakılırsa:
- 1- Milli ekonomi bir bütündür. Yani bu bütün içinde bütün ekonomik faaliyetler ve bu faaliyetlerle alakalı kimseler ve teşekküller dahildir.
  - 2- Milli ekonomiyi kısa zamanda geliştirmek lazımdır.
  - 3- Bu gelişme ile milletin yaşama şartlarını dünyanın bugünkü gereklerine uygun ve üstün bir seviyeye ulaştırmak Devletçiliğin amacıdır.
  - 4-a) Milli ekonominin her kolunu, birbirini tamamlayıcı surette ileri teknik araçlarla cihazlandırmak, b) Milli çalışmaların verimini artırmak, c) Milli sermayenin yurt ekonomisine yararlı alanlarda çalışmasını sağlamak, lazımdır.
  - 5- Bu amaçlara ulaşmak ve kamu hizmetlerini ve menfaatlerini ve milli savunmayı sağlamak üzere a) Büyük maden işletmeleri, b) Büyük enerji santralleri, c) Ağır endüstri, d) Savunma endüstri e) Bayındırlık işleri, f) P.T.T., g) Ulaştırma işleri Devletin uhdesinde kalacaktır. bunların dışında kalanların özel teşebbüsler eliyle kurulması ve Devletin bunları teşvik etmesi ve koruması ve bunlara gerekli yardımlarda bulunması esastır.
- Gene bu arada özel teşebbüse emniyet ve kararlık temini için yurttaki hangi işlerin nerelerde, ne kadar zamanda ve hangi ölçülerle yapılması ve yukardaki esaslara göre Devlete düşen işler ilan edilecektir.
- Buna rağmen özel teşebbüs bu lüzumlu işleri başarmağa imkan bulamadığı takdirde milli ekonomi için bir zaruret ifade eden tesisleri Devlet üzerine alacaktır.
- 6- Devletin kar kastiyle ziraat yapması bahis mevzuu değildir.
  - 7- Özel teşebbüslerle Devlet teşebbüslerinin eşit şartlar içinde çalışmaları esastır.
  - 8- Hususi sermaye ile Devlet sermayesinin ortaklık etmesi de kabul edilmiştir. (Ancak sermaye ortaklığında şerik hususi şahıs olmayacak hükmi şahıslar olacaktır.)
  - 9- Halkı istismardan koruyucu ve fakat inkişafını menetmiyen bir yüksek murakab lüzumudur.

10- Milli ekonomide çalışma hayatının sosyal adalet ve güvenlik içinde korunmasını sağlayacak tedbirler alınmalıdır.

11- Nihayet milli ekonomiyi bünyesi içinde ve milletlerarası ekonomi şartları karşısında devamlı surette gözönünde tutup inceliyerek milli ekonomi teşebbüs ve faaliyetlerini planlara bağlamak ve uygun göreceği tedbirlerle ve programlarla hükümete teklifler yapmak üzere uzmanlardan mürekkep bir (Ekonomi Genel Meclisi) kurulacaktır.

Şimdi bu anlayışla toplantıda varılan neticeler karşılaştırılacak olursa;

"1- Bizim devletçiliğimizde hususi teşebbüs değil milli ekonomi esastır. Fakat bu suretle hususi mülkiyet ve fert hürriyetlerine aykırı hiçbir düşünce yoktur. Bilakis bunlar milli ekonominin temel taşlarıdır.

2- Devlet elinde bulunan ve bugünkü anlayışa göre devlete ayrılan çalışma sahasına girmiyen teşebbüslerin peyderpey elden çıkarılması meselesi esasen tez sahipleri tarafından da kolay tahakkuk edecek bir mahiyette görülmemektedir.

Filhakika kanaatimizce bunun için memlekette hususi tasarruf terbiyemizde tam bir istihaleye intizar lazımdır. Bunu münasip bir fırsatta, geniş bir şekilde ve ayrıca tahlil edeceğiz.

Her halde bizim tahakkukunu görmek istediğimiz manzara bu tesislerin hiçbir zaman büyük kapital eline intikali değildir.

3- Devlet tarafından tahakkuk ettirilecek işlerin nevi ve mahiyetleri esasında hemen hemen tam bir intibak halindeyiz.

4- Milli ekonomiyi nizamlayan mevzuatın biran evvel düzenlenmesi ve hususi teşebbüs ile devlet arasında eşit şartların sağlanması ve bir istikrar tesisi elbet lazımdır.

Ve bu arada hakikaten vergi sistemimizin muhtaç bulunduğu reforma kavuşmasını özlememeğe imkan var mıdır?

Hatta bu arada himaye politikamızın gözden geçirilmesi pek tabiidir ve daha ileri giderek diyebiliriz ki yeni kurulacak işletmelerin ilanihaye himaye ile değil muayyen bir müddet sonra beynelmilel serbest rekabete mukavemet edebilecek bir hayatiyete sahip bulunacak şekilde düşünülmesi zaruridir.

5- Ecnebi sermayenin Türk ekonomisine katılması mevzuunda anormal imtiyaz tabirinden ne kastedildiğini anlamadığımızı itiraf etmek mecburiyetindeyiz. Beraberinde siyasi imtiyaz olmasının manasına bir telakkinin ifadesi ise biz ecnebi sermaye ile yerli sermayeye ancak eşit şartlar tesisine taraftarız. Anormal değil normal bir imtiyaz dahi düşünmemekteyiz. Esasen ecnebi sermayenin memlekete çekilmesi mevzuunda beynelmilel politika istikrarının vücudu ilk şart olduğuna göre bunda fazla acele etmemek yerinde olur. Tabii Avrupa kalkınma planı ve beynelmilel Kalkınma Bankası kredileri burada kastedilen ecnebi sermayesi değildir.

Eğer bugünkü tehlikeler ve tehditler arasında bir ecnebi sermaye bu memlekete gelmeyi göze alıyorsa bu risk karşısında sermaye sahibinin bazı imtiyazlar aradığına hükmetmek doğru olur.

6- Ekonomi Genel Meclisi yanında bir araştırma enstitüsünün kurulması çok faydalı olur. Ve böyle bir enstitünün kurulmasına da hiçbir engel yoktur."

Tetkiklerimizi buraya kadar getirdikten sonra devletçilik siyasetimizin bazı nüans farkları ile teyidedilmiş olmasından fayda hasıl olduğuna kaaniiz.(*)

8 Aralık 1948

Akşam

-Türkiye İktisat Kongresi ve İstanbul Tüccar Derneği

Tasvir

-İktisat Kongresi ve Tüccar Derneği

Vakit-Yeni Gazete

-Tüccar Derneğinin kararları

Vatan

(*) 3.12.1948 tarihli (Ulus)ta çıkan makalede bir dizgi yanlışı olmuştur. Üçüncü sayfanın altıncı sütununda 36. Ve 37 ninci satırlardaki (görölmüş değildir) ibaresi (görölmüş demektir) şeklinde okunacaktır.

-İktisat Kongresi ve Tüccar Derneği

-İdare heyeti davet vuku bulursa 1950 İzmir İktisat Kongresine iştiraki kararlaştırdı.

9 Aralık 1948

Aşam

41. İktisat Kongresi Devletçilik Komisyonunun Raporuna Dair

KAMRAN ARKUN

İktisat kongresinin Devletçilik mevzuu hakkındaki kararı umumiyet itibariyle devleti; devlet kapitalizmine kayan iktisat siyasetinden vazgeçip, bu yüzden ihmal edilen asli vazifesine davet etmekte ve devletin iktisadi faaliyet sahasının hudutlarını çizmektedir.

Komisyonunda cereyan eden münakaşalar esnasında liberalizmin en aşırı taraftarlarından devletçiliğin en koyu müdafilerine kadar mevcut bütün şahıslar; Cumhuriyet devrinde tatbik edilegelmekte olan devlet iktisat siyasetinin memleket menfaati için bir zaruret olduğunda ve memlekete uzun müddet faydalar sağladığında hemen hemen ittifak etmişlerdir. Ancak; geri kalmış teknik ve iktisadi bilgi, teşebbüs kabiliyeti ve sermaye noksanlığı dolayısıyla zaruri görülen devletçiliğin artık tarihi vazifesini ikmal ettiği; çünkü memleket için lüzumlu sermaye ve teşebbüs kabiliyetinin vücuda gelmiş olduğu ileri sürülmüştür. Devletin elinde bulunan işletmeleri ve bunun benzerlerini devletten daha rasyonel işletecek serbes teşebbüs erbabının memleketimizde mevcut olduğu kabul edilince de gayesinden uzaklaşıp işi gazozculuğa kadar götürmüş olan devletin -iktisadi olmaktan ziyade muazzam bürokratik hercümerç içinde yuvarlandığı -işletmeciliği daha ehil olan hususi teşebbüslere bırakması tavsiye edilmiştir.

Raporun hazırlanmasına amil olan bu ana fikirler gözden geçirilirse, bunlarda mevcut olan hakikat hissesini kabul etmemek mümkün değildir. Kuruluş yeri seçilmesindeki hatalar, personelin miktar fazlalığına mukabil kalite düşüklüğü ve boğucu bir kırtasiyecilik gibi sebepler yüzünden gayriiktisadi çalışan devlet işletmelerinin mevcut olduğu aşikardır. Devletin yarın nereye kadar varacağı kestirilemeyeceği için serbest teşebbüs emniyetsizlik içinde inkişaf imkanı bulamamaktadır. Komisyonunda bir azanın söylediği gibi "Bir akşam Hükümet karar verir de mesela mevcut çimento fabrikalarına el koyarsa..." nasıl olur da müteşebbis yarın kendi tesis edeceği işletmenin de aynı akıbete uğramıyacağından emin olabilir?

Fakat, bütün bunlara rağmen, kongrenin kararında olduğu gibi devlet hakikaten kuruculuk vazifesini ikmal etmiş midir ve acaba faaliyetleri sadece teşvik ve murakabe edici sahalara münhasır mı kalmalıdır? Biz devletçilik komisyonu kararını umumiyetle memleket bünyesi için isabetli teşhis ve tedavi tavsiyesi mahiyetinde bulmakla beraber devlet faaliyetinin rapordakilere nazaran biraz daha geniş tutulması icab ettiği kanaatindeyiz.

Devlet iktisadi faaliyetinden canı yanmış olan kimseler haklı olarak devletçilikten endişe ederlerken bazıları hatanın devletçiliğin bünyesinden ziyade bu faaliyetleri idare edenlerde olduğunu nazara almamaktadırlar. Komisyon müzakereleri esnasında devletçiliğin müdafaasını yapan bir şahıs, devlet işletmelerini tenkid edenlerin tenkid ettikleri müesseseleri yakından tanımadıklarını bu müesseselerin başında uzun müddet bulunmuş bir adam sıfatıyla iddia etmiştir. Aksi tezi müdafa eden bir şahıs da devlet iktisadi müesseselerini bir ata benzeterek bu atın zararlarının atın üstünde bulunandan ziyade ayaklarının altında ıstırap çekenlerin anlayacağını ileri sürmüştür. Evet, hakikaten atın büyük zararları olduğu aşikardır. Fakat biz zararın attan ziyade üzerindeki liyakatsiz biniciden ileri geldiğini kabul ediyoruz.

Bu müşahedelerimizi objektif olarak naklettikten sonra Devletçilik raporunda memleketimizin ziraatine layık olmadığı şekilde tahsis edilen iki kelimeye işaret edelim. Kongrede; çiftçi olan büyük nüfus kütlesiyle ve el'an bakir yerleri bulunan bereketli topraklarla Türkiyemizi bugün ve uzun müddet refaha götürecek yolun ziraat olduğunda aşağı yukarı ittifak vardır. Bu böyle olduğuna göre on maddelik devletçilik komisyonu raporunda ziraatımızın mevkii ancak (zirai, sınai mahiyette işlerden devlet peyderpey elini çekmelidir.) şeklinde mi olmalıdır.

Umumi hayrette devletçilik müzakerelerinin takip etmeğe fırsat bulanların cenup vilayetlerimiz delegelerinden birinin söylediği sözleri kolay kolay unutamıyacaklarını tahmin ediyoruz. Mensup bulunduğu mıntikanın iktisadi dertlerini ortaya dökmeye çalışan bu arkadaş; memleketin en mümbit toprakları olan kendi mıntıkasında geniş arazi parçalarının hiç el sürülmemiş olduğunu teesüfle kaydederken o mıntikalarda vücut bulan kaçakçılıkta işsizliğin çok mühim rol oynadığını ilave etmektedir. Yine aynı şahıs cenup hududunu teşkil eden demiryollarının iki tarafına ibretle bakarsa, bizden ayrılanların en teknik aletlerle ziraat yapmalarına mukabil bizim temiz imanlı köylümüzün kara sapanla toprağı eşelediğini görür, demiştir. Devletçilik namına bir rakı fabrikasından başka bir şey bulunmayan buraların millî hudutlarımız dahilinde bulunmasına mukabil iktisadi hudutlarımız dışında kaldığını içi yanarak anlatmıştır.

Şimdi, acaba devlet zirai işletmeler tesis ettiği için mi bir çok verimli arazi metruk kalmıştır? yoksa devlet hem rakip ve hem de murakip mevkiinde bulunduğu buraları işletmek isteyen sermayedarlara mani olduğu için mi buralar bakir kalmıştır.

Bize kalırsa ne o ne de bu! Ancak; serbest teşebbüs ziraat sahasında kendini kafi miktarda kabiliyetli görmeyip muvaffakiyetinden biraz şüpheli olduğu için buralara fazla iltifat etmemektedir. Bunun için de kolay ve çok kısa bir zamanda fazla dünyalık getirecek sahaları tercih etmektedir. Bunu söylemekle serbest teşebbüs erbabını suçlandırmak istemiyoruz. Kar gayesiyle hareket etmek kendi menfaatini düşünmek elbette herkesin hakkıdır. Esasen iktisadın sa'yı akal kanunu da bunu icabettirir. Fakat memleket menfaati bazan fazla ve emin bir karın mevzuu bahis olamayacağı zaman ve yerlerde teşebbüslere girişmek mecburiyetini doğurur. İşte bugün bunu yapacak yegane varlık devlettir.

Ziraat anbarı olabilecek memleketimizde bazı mıntakaların yiyecek buğday ve mısır bulamadığını ve gene bu memleket evlatlarının çamur gibi ekmeklerle kifafı nes ettiğini teessüfle gördük. Buna alınan bazı kararların tesiri olduğunu kabul etmekle beraber pırlanlı bir ziraat siyaseti takip edilmemesinin en mühim amil olduğuna kani bulunuyoruz.

Çok demokratik bir hava içinde cereyan eden Devletçilik komisyonunda ziraatin ihmal edilmiş olmasını komisyonunun buna lüzum görmediğinden değil, ancak umumi münakaşalarla fazla vakit kaybedildiğinden ve rapor taslağı hazırlandıktan sonra da münakaşa için çok kısa bir zaman kaldığından zühul eseri olarak unutulduğunu tahmin ediyoruz.

Çünkü; kararların iptidai malzemesi olan tebliğlerle (Bunlar neşredilmiştir) bir çok şahıslar bu noktalara temas etmişlerdir. Esasen kongrenin Dış ticaret komisyonunun memleketimiz için çok ehemmiyetli olan zirai kalkınmanın biran evvel temini maksadiyle bir ziraat kongresinin acele toplanması lüzumuna işaret etmesi de buna delalet eder.

Bu mevzudaki kanaatimizi kongredeki intibalarımıza dayanarak ve gazete sütunlarından mümkün olacağı kadar izah etmeğe çabaladık. Memleket ekonomisinin bel kemiğini teşkil eden ziraat davamızı iktisat kongresinin tavsiye ettiği gibi hükümet mümessillerinin de iştirak edeceği bir kongrede salahiyetli kimselerin ilmi şekilde bir düzene koymalarını candan dileriz.

Yazımızı bitirirken bir noktaya daha işare edelim. Kongrede devlet işletmeleri peyderpey hususi teşebbüslere devredilmesi tavsiye edilmiştir. Fakat bu devir derhal olmayacağına, ve kongre bazı sahalarda devlet işletmelerinin devamında mahzur görmediğine göre; bu işletmelerin gerek idaresinden ve gerekse bünyesinden doğacak aksaklıkları bertaraf edecek tavsiyelerin kongre kararında yer alması icap ederdi. Bu tavsiyelerin bulunmamasını vaktin ademi müsaadesi ile izah ve teşkili tavsiye edilen bitaraf tetkik enstitüsünün vazifesi meyanına ithal etmek de mümkündür.

İktisadi ve mali sahadaki aksakların, içtimai, sıhhi ve ahlaki bünyemizde açmakta olduğu derin çatlaklara çare bulmakla mükellef olan hükümetin, İktisat Kongresi kararlarına bigane kalmamasını temenni .

KAMRAN ARKUN

11 Aralık 1948

Akşam

-Ekonomi genel meclisi kuruluyor
-Nureddin Ünenin İktisat kongresi hakkındaki sorusunu izah ederken Bakanların beşinci sınıf Milletvekillerine cevap vermek istemedikleri hakkındaki iddiası şiddetle reddedildi.

Cumhuriyet

-İktisat Kongresi ve hükümet
-Mesele dün Mecliste görüşüldü, sual takriri sahibi, hükümeti tenkid etti, C.H.P. Milletvekilleriyle tartışanlar oldu.

11 Aralık 1948

Son Posta

-Büyük Millet Meclisi
-İktisat Kongresine hükümetin alakasız kalması tenkit edildi.
-Önerge sahibi dedi ki: Hükümet kongreye alaka gösterecek yerde Partilerle mücadeleye düştü, milletin ihtarına hükümet aldırmadı.

Tasvir

-İktisat kongresi etrafında dün Mecliste münakaşalar oldu.
-Hükümet bu kongre ile alakadar olmamağa neden karar verdi?

- Milletvekilllerinden Nureddin Önen dedi ki: Hükümet Kongreye alaka gösterecek yerde Partilerle mücadeleye düştü. Millet Devlete ihtar etti. Fakat Hükümet yine aldırmalı.
- Tüccar memur değildir. Hükümet ona emir veremez!.

Yeni Asır

- Millet Meclisinde dünkü müzakereler
- Hükümet İstanbul İktisat Kongresinden faydalanmak niyetinde mi?
- Mecliste bu konuşulurken "Mihrapta yeri olmayın beşinci sınıf millet vekilleri" denilmesi münakaşalara yol açtı.
- Neticede asıl mevcut kayboldu.

Vatan

- Mecliste sert ve ağır münakaşalar
- İktisat Kongresine dair takdirin müzakeresinde Millet Vekileri birbirlerine hücum ettiler.

Vakit-Yeni Gazete

- İktisat kongresi ve hükümet
- Ekonomi Bakanı dün soru önergesine cevap verdi
- "Hükümetimizin şiarı, ilmi mütalealardan azami şekilde faydalanmaktadır."

12 Aralık 1948

Akşam

- İstanbul Tüccar Derneğinde bir istifa
- İdare Heyeti üyelerinden Muhlis Erdener istifasını verdi.

13 Aralık 1948

Hürriyet

-İktisat kongresinin akisleri devam ediyor.

-Tüccar Derneği idare heyetinden Muhlis Erdener de protesto maksadıyla Dernekten istifa etti.

13 Aralık 1948

Vatan

-İktisat Kongresinin akisleri

15 Aralık 1948

Yeni Sabah

-Tüccar Derneğindeki ihtilaf devam ediyor.

-Başkanla Genel Sekreterin dernekten ihracı için imza toplandığı bildiriliyor

15 Aralık 1948

Ulus

42. Bir Toplantının Bilançosu: Yanlışlıklar Kongresi

ŞEVKET SÜREYYA AYDEMİR

İstanbul'da bir kongre bir yanlışlık içinde toplandı, yanlışlıklar içinde devam etti ve gene bir yanlışlık içinde dağıldı.

Kongrenin ilk yanlışlığı kendine seçtiği isimle başladı. Sayın başkanın açış nutkunda belirttiğine göre bu Kongre "Türkiye ikinci iktisat kongresi"dir ve ilk kongre 1923'te İzmir'de toplanmıştır. 1923'te İzmir'de "Türkiye İktisat Kongresi" fihakika açılmıştı. Fakat o kongre hakikaten bir iktisat kongresi idi. Orada milli iktisadın bütün kollarını temsil eden delegeler yer almıştı. Köylü mümessilleri, sanayici mümessilleri, işçi mümessilleri, tüccar mümessilleri, maliyeciler, devlet sektörünü, küçük sanayii kooperatifleri temsil edenler, teknik öğretim mensupları, hulusa, bir bütün teşkil eden iş ve iktisat hayatının çeşitli kollarından gelme iş ve fikir adamları bir araya toplanmıştı. Bu kongreyi açarak ona hedefini gösteren aziz ve ölümsüz Mustafa Kemal'in şahsında ise, milli birlik, milli bütünlük, toplu ve ahenkli bir kalkınma aşkı tam kemalini bulmuştu.

İstanbul'daki kongreye gelince bu; İstanbul Tüccar Derneğinin tertiplediği bir toplantı idi ve buna olsa olsa ve dar manasıyla bir "Ticaret Kongresi" denebilirdi. Çünkü iktisat hayatının çeşitli kolları, yani ziraat, sanayi, işçi sendikaları, kooperatifler, mali mümessiller, devlet ticaret ve sanayi sektörü, ulaştırma, küçük sanayi temsilcileri vesaire buraya davet edilmemişlerdi. Fakat ona rağmen Tüccar Derneği Başkanı bu toplantıya "Türkiye İktisat Kongresi" ismini taktı. Bu karar alkışlar arasında ve oybirliği ile kabul edildi. Bu suretle İstanbul Tüccar Derneği Kongresi, 1923'te İzmir'de temsil olunan ekonomi bütünlüğünün yanlışlıkla gayri meşru bir varisi haline geldi.

Bu ilk yanlışlıktan sonra iki küçük ve masum yanlışlık daha yapılarak daha mühim bir yanlışlığa geçildi. Evvela konre başkanının açış nutkundan sonra İstanbul Ticaret Odası mümessili bir tebrik söylevi verdi. Fakat arkasından derhal Oda'nın diğer bir mensubu çıkarak işte bir yanlışlık olduğunu ve söylevi verenin Oda'yı temsil etmediğini açıkladı. Aynı hal ondan sonra kürsüye çıkan ve kongre tertip heyeti adına konuşan Hamdi Başar'ın da başına geldi. O da kürsüden inince tertip heyetinden diğer biri çıktı ve ne söylevin ne de söylevi verenin derneği ve tertip heyetini temsil etmediğini söyleyerek işte bir yanlışlık olduğunu bildirdi. Fakat asıl mühim yanlışlıklar bunlardan sonra başladı. Evvela:

-Tüccar artık devletin vesayetine muhtaç değildir: Denildi. Bazı dinleyiciler alkışladı. Bazı dinleyiciler de:

-Her halde işte bir yanlışlık olacak dediler.

Çünkü tüccarın, artık devletin vesayetine muhtaç olmaması, evvela ticaret ahlakının artık teessüs etmiş olması demektir. Eğer Allahın hakkını Allaha ve Kayser'in hakkını Kayser'e verip devletin ticaret vergileri istihkakı devlet kasalarına şırlı şırlı aksaydı, eğer kar haddi, fatura, mal kalitesi ve her alışverişte karşılaşılan çeşitli teamümler üstünde sayın tüccarımız müşterilerine karşı saygıdeğer hale gelseydi, eğer milli ticaret gelilerinden mühim kısmı gene kongrede açıklandığı gibi vatan sınırları dışına kaçmamış olsaydı, hulusa ticaret muvazenemiz, tediye muvazenemiz, bütçemiz açık olmasaydı, bu rüşdünü ispat etmiş evlat üstünde devlet babanın yol gösterip akıl öğretmesine ve bazan da kulak çekmesine hakikaten ihtiyaç kalmazdı. Mamafih bu yanlışlık kongrece o kadar mühim görülmedi ve tüccarın artık devletin vesayetine muhtaç olmadığı tezi sürekli alkışlar arasında onaylandı.

Ondan sonra müteakip prensip yanlışlıklarına geçmek için evvela teknik yanlışlıklar yapıldı. Dağılan programa göre kongre üç komisyon seçecekti. Fakat tatbikatta ihtilaf çıkınca başkan işi üç defa reye koydu. Fakat her nedense reyle sayıldıktan sonra her üç defasında da yanlışlık oldu dediler. Bu defa başkan dördüncü defa reye baş vurunca kürsüde başkanın yerini son yıllarda kurulan bir bankanın sayın müdürü aldı ve bu müteşebbis başkan yardımcısı, salondaki karışıklığa rağmen, orijinal usullerle reyler topladı, reyleri tasnif etti, komisyonlar ayırdı, işi pek kavrayamayıp:

-Fakat bu programa pek uymadı!

diyenlere de :

-Efendim, programda yanlışlık var. Zaten seçim o kadar mühim değil! denildi ve demokratik bir hava içinde ilk toplantı bitti.

Komisyonların çalışmaları daha enteresan oldu. Ben şahsen çok şeyler öğrendim. Fakat ne yazık ki sayın kongrenin bana öğrettiği bu şeylerin hepsi de yanlıştı. bunlardan birkaçının sayayım, evvela:

-Devletçilik Anayasamıza uymaz!

denildi. Fakat pek çok alkış toplamasına rağmen ne yapalım ki devletçilik Anayasamızın hemen ikinci maddesinde yer almıştır ve bu maddeye göre Türkiye devletçidir.

Bundan sonra da:

-Devletçilik milli hakimiyete de aykırıdır!

diye ilan olundu. İşte bir yanlışlık olacak dedik. Çünkü Anayasanın yukarıda kaydedilen ikinci maddesinden sonra üçüncü maddesi gelir. Bu maddede ise:

-Egemenlik kayıtsız, şartsız ulusundur!

denilir. O halde devletçilik ile milli hakimiyet aynı Anayasada ve yanyana yer aldığına göre, bunların birbirini nakzeder, nefi ve inkar eden bir cihetleri olmasa gerekir. Çünkü o kadar büyük bir tezat, devletimizin temeli olan Anayasada yer alamaz diye düşündük ve bu fikrimizi de söyledik. Fakat ne yapalım ki, yukarıdaki hakikat çok yetkili bir zat tarafından ilan edilmiş ve gerek tüccar, gerek bilgin vatandaşlar tarafından çok beğenilmişti. Ancak ben ve eski bir milletvekili, Koordinasyon Heyetinin eski Umumi Katibi, radyomuzda devletin iktisadi siyaset meselelerinin eski sözcüsü, hala hem üniversitede, hem Yüksek Ticaret Mektebinde profesör ve Sokoni Vakum Şirketinin Müşaviri, hulasa siyaset, fikir ve iş hayatında çok yetkil bir zat olan Hazım Atıf Kuyacak'ın bu sözlerini:

-Türkiye'de fikir baskı altındadır!

diyenlerin idrakine ithaf ederim. Lakin şu da varki, baskı değil, fakat bu baskısızlık böyle devam eder de yarın bir başka önderler, bir başka salonda veya meydanda bir başka kalabalık toplayıp ve tüccar kongresinin verdiği misalden faydalanarak:

-Devletçilik gibi layiklik de milli hakimiyet aykırıdır!

-Halkçılık da milli hakimiyet aykırıdır!

-Cumhuriyetçilik de milli hakimiyete aykırıdır!

gibi sözler söylerlerse bizatihi milli hakimiyetini Anayasa aykırı olduğunu söylemeye ne engel kalır.

Neyse biz yanlışlıklar serisine devam edelim:

Yukarıda öğrendiğiniz hakikatlerden sonra bir hakikatde ortaya atıldık, o da:

-Devletçiliğin demokrasiye de aykırı olduğudur.

Gerek Halk Partisinin, gerek Demokrat Partinin programlarında devletçiliğin yer almış ve bunların bu prensipi demokratik bir şiar olarak halka sunmuş olmalarından sarfınazar, bu sözleri dinlerken biran için, şimal memleketlerini, garp ve cenup memleketlerini, demokrasinin vatani olan İngiltere'de yapılanları ve bu yapılanlar karşısında yaptıklarımızın ne kadar cılız kaldığını düşündüm.

-Fakat ya Amerika!

diyeceksiniz. Ona bir komisyon azası daha iyi cevap verdi.

-Amerika'da devletin iktisadi hayatta aldığı sayısız müdahale ve tanzim tedbirlerinden sarfınazar, bizzat Marshal Planı, Amerika'da devletin, hatta kendi sınırları dışında kalan milli ekonomileri de tanzim için baş vurduğunu uluslararası bir devletçilik tatbikatı değildir?

Komisyonların diğer yanlışlıklarını bir listeye sığdırmak zordur.

-Devlet sanayi ve madenleri bütçeye yük olur ve bütçe kaynaklarından yaşar!
denildi. Yanlış, Bunlar devletten olmaz, devlete önerler. İşte hesabı:

1947 senesinde

	Devlet Bütçesinden Aldığı	Vergi Olarak Devlete Ödediği
Sümerbank	-	30.244.000
Etibank	2.000.000	33.000.000
Şeker Şirketi	-	60.607.108
Yekun	2.000.000	173.851.108

Sağlanan döviz ayrılır.

Merkez Bankasının ticari kredi imkanlarından ise Milli bankalar kanalından her müessese itifade edebilir.

Bundan sonra:

-Devlet işletmeleri hususi sanayie nazaran muafiyetlere tabidirler!

denildi. Yanlış. Böyle muafiyetler temin eden tek kanun yoktur. Bilakis devlet işletmeleri hususi sanayie nazaran pek büyük sosyal külfetler altındadır.

-Hususi sanayi devlet sanayiine nazaran daha verimli ve rasyonel çalışır!

denildi. Fakat sayın profesörlerin bu sözlerine aynı zamanda fabrikatör olan tüccarlar her nedense gülümsediler ve adeta, gören Allah için söylesin demek istediler. Fakat bir defa diller çözülmüş ve suçlu bulunmuştu bu suçlu devletçilikti. Mahalle bekçisinden vergi tahsildarına kadar herkesin hareketi bu suçluya malediliyordu. Yanlış diyecek olduk. vakit tamamdır dediler ve iş reye konulunca netice anlaşıldı;

-Devlet elindeki madenleri ve fabrikaları hususi sermaye sahiplerine vermelidir! ve içtimai adalet budur diye tebliğ edildi.

20.000.000 hissedar yerine bir kaç bin hissedar. Güzel. Fakat doğrusu ya, eğer bana sorsalar ben kendi hissemi satmak istemem.

Mamafih asıl yanlışlık kongresinin sonunda oldu. Çünkü kongre bitti mi, bitmedi mi? Pek belli olmadı. Bir başkan kongreyi dağıtıyorum, gidebilirsiniz, dedi. Diğer bir başkan belirdi, hayır ben dağıtmıyorum, gitmeyin, kalın, diye bildirdi. İkisinin dediği de oldu. Halk iki kısma ayrılarak bir kısmı içeri, bir kısmı dışarı doğru dalgalanmaya başladı. O arada olanları artık ben de anlıyamadım.

Fakat işin diğer bir anlaşılmaz tarafı şudur ki yanlışlıklar hala devam etmektedir, dün bir mektup aldım, kongreyi kapadım diyen idare heyetindendi. Mesaimize çok teşekkür ediyor ve bize tebliğler yapacağını bildiriyordu. Diğer heyetten gelen haberler başkadır ve kongreyi kapamıyan başkanın da bazı tebliğler hazırladığı anlaşılmaktadır.

İşte bir yanlışlık var amma ehemmiyet yok. Ben her iki başkana ve her iki idare heyetine de ayrı ayrı teşekkür ederim: milli iktisat, Anayasa ve içtimai adalet mefhumlarında bizi daha hassan olmağa davet ettikleri için....

16 Aralık 1948

Akşam

- Tüccar Derneğinde fırtınalı bir toplantı
- Dernek başkanına yapılan hücumlar
- Ocak ayında yeni seçim yapılacak

Cumhuriyet

- Tüccar Derneğinin dünkü toplantısı fırtınalı geçti
- Kongre başkanına hücumlar oldu, Hamdi Başar, İktisat Kongresi zabıtlarının aşırıldığını söyleyince azadan Muhlis Erdener: "Yalan, çıkar zabıtları! diye bağırdı.

Hürriyet

- Tüccar Derneği dün gürültülü bir toplantı yaptı
- Bir hatip son iktisat kongresini üniversite hoca ve talebelerinin torpillediklerini ileri sürdü.

16 Aralık 1948

Son Posta

- İstanbul Tüccar Derneği asabi bir toplantı yaptı
- İzzet Akosman İktisat kongresindeki hadise yüzünden Tüccar Derneğinin haksız yere itham edildiğini izah ettikten sonra ileri geri münakaşalar oldu ve toplantı neticeye varılmadan dağıldı

Tasvir

- Tüccar Derneğinin aylık toplantısı
- İktisat kongresinin son celsesinde beliren ihtilaf mevzuu görüşüldü.

Vakit-Yeni Gazete

- Tüccar Derneğinin fırtınalı bir toplantısı
- İktisat Kongresinin zabıtları aşırılmış.
- Kongreyi yüksek tahsil öğrencilerinin ve hocalarının torpillendiği, Hükümetin her hangi bir mümanaatı görülmediği ileri sürüldü.

Vatan

- Tüccar Derneği İktisat Kongresinden neden çekildi?
- Derneğin dün yaptığı aylık toplantıda çok şiddetli münakaşalar oldu?

Yeni Asır

- İstanbul İktisat Kongresi zabıtları çalındı mı?
- İstanbul tüccar derneğinde dün münakaşalı, gürültülü bir toplantı yapıldı

Yeni Sabah

- Tüccar Derneğinin münakaşalı toplantısı

18 Aralık 1948

Ulus

43. Devletçiliğe Karşı Yedi Fikir

DR. NİZAMETTİN ALİ SAV

Parlak başlayıp hüzünlü biten İstanbul İktisat Kongresinde devletçilik aleyhinde esaslı olarak yedi fikir belirmiştir. O fikirler şunlardır:

1- Devletçilik takma bir sözdür.

Devletçilik diye bir rejim yoktur. Ne nazariyet, ne ameliyatta devletçiliğe rastlanmaz. İlim kitaplarında devletçiliğin tek satırlık bir tarifi bile bulunmaz. Aslı faslı olmıyan bu uydurma iktisat rejimi sökmez ve sökmiyecektir.

2- Halk devleti geçmiştir.

Yirmi beş yıl önce Devlet halktan ileri idi, fakat bugün halk devleti geçmiştir. O zaman Devlet halkı iktisada teşvik ediyordu bu teşvikten halk o kadar hız almıştır ki, Devlet artık arkada kalmıştır. Mesela halka seyahat et denmiş, halk biletleri çıkarılmış, halk seyahate alıştırmıştır. Fakat Devlet seyahat izdihamı karşılamaktan aciz kalmıştır. Onun gibi, bol istihlal yapacaklara Devlet elektrik kuvveti veremiyor, yedi yıldır telefon bekleyenler vardır. Bu şartlar altında, Devlet geri çekilmeli, yerini iktisat kaabileyeti çok daha ileride olan halka bırakmalıdır.

3- İktisadımız batı memleketlerindeki iktisatlara benzemelidir.

İngiltere’de şekercilik, gemicilik Devletin elinde değilse, ki değildir, bizde de olmamalıdır. Batı memleketlerinde fert teşebbüsten ürkütülmüyorsa, ki öyledir, bizde de ürkütülmemelidir. Halbuki, bizde Devlet şekercilik de yapar, gemicilik de, üste bir de, Devlet sübjektif kararlar ve emirlerle halkı ürkütür. Sosyalist mi, müdahaleci mi, ferdiyezçi mi ne olduğu belirsiz böyle bulamaç rejimden halas olmalı, batı memleketlerinde görülen insicamlı rejimleri kabul etmeliyiz.

4- Devletçilik kırtasiyeciliktir.

Devletçilik yaptıkça kırtasiyecilikte boğuluyoruz. Bunun neticesi, memur diktatörlüğü, maliyet hesapsızlığı meydan alıyor. Bu afetlerden kurtulmanın tek çaresi devletçiliği yok etmektir.

5- Anormal zamanlardayız, onun için devletçilik yapıyoruz, sözü yalandır.

Anormal zaman daha ne kadar devam edecektir. Bu bir paravandan başka birşey değildir. Pekala normal zamandayız. bundan normali olamaz. Eğer devletçiliğin dayandığı mesnet bu ise, bo bir hayal mahsulünden başka birşey değildir. Onun için de devletçiliği kaldırmalıdır.

6- Devletçilik ani kararlarla memleket idaresidir.

Devletçilikten dolayı bütün iktisadi kararlarımız fevri verilmiştir. Meselas 1938'de bir gece yarısı 3'de ani olarak devletin çimentoculuk yapmasına karar verilmiştir. Bu şekilde idare yüzünden memleket felakete gidiyor. Bu idareyi tez elden devirmek icabeder.

7- Devlet kar etmesin, hizmet yapsın.

Devletin sahası (kar) değil (hizmet)'tir. Halbuki Devlet en yağlı kuyruk kar sahalarının eline geçirmiş, hizmet sahalarına asla bakmamıştır. Devletin vazifesi kazan yapmak, kaynak yapmak değil, sihhate, adalete, yola bakmaktır. Devleti kendine ait olmıyan yerlere yerleşmekten menetmeli oturması gereken yere oturmalıdır.

İşte, 1200 kişilik kongrenin sabahlı akşamlı bir hafta süren toplantılarından devletçilik aleyhinde ifade olunan bir fikrin ana çizgileriyle özeti takriben budur. Gerçi, kongrenin bazan karışık, bazan da tezatlı tartışmalarından vazih süzme terkipler çıkarmak kolay değildir. Ancak ilerisi için böyle bir ameliyeye ihtiyaç olduğu da muhakkaktır. Bu itibarla, yukarıki tecrübeye girimşi olduk. Toplanan bu fikirler arasında hemen veya bir tartışma ile bertaraf edilebilecekleri olduğu gibi üzerlerinde ciddi durulmak ıktiza edenleri de vardır.

İstanbul İktisat Kongresi faydasız olmamıştır. Sonuna kadar takibettiğimiz bu kongreden fıskıran fikirler, onbeş yıllık iktisat devletçiliğinden sonra, ona karşı olanlar zümresi ortasında yapılan geniş ve canlı bir maktai gösteriyor. Bu maktai apaçık ortada durdukça, eğer varsa, mukabil tezlerin de meydana çıkması icabeder. Bugüne kadar devletçiliğe karşı bundan sarıh bir kongre tertip edilmemişti.. Bu sebeple, devletçiliği uygun bunaların kongre münasebetiyle açıklanan delillerle hesaplaşmaları daha kolay olabilecektir.

Bu arada bir mülâhaza var. Ortaya koyacağı hükümlerin doğruluk ve yanlışlığını anlamağa yarayacak bir mukayese mihverinden mahrum her münazara dağılmağa mahkumdur. Devletçilik etrafındaki bir münazaraya da önce bir nisbet ve mukayese mihveri bulmak (usul) bakımından lüzumludur. Şimdiye kadar böylesine mihverler bulunmuştur. Fakat onlardan mesela (bu memleket terakki etmelidir) veya (iktisadımızı yükseltmeliyiz) gibi müphem ve buhar bir elden kaçan veyahut da (memleketi savunma baş kaygumuzdur) gibi doğru, fakat onu mümkün kılacak maddi imkanlara işaret etmiyen nisbet ve mukayese mihverleri aradığımız değildir.

Bize göre, böyle bir nisbet ve mukayese mihveri olsa olsa (Türk Milletinin sermaye terakümü sürati) olabilir. Zira, bu memleketin bugünkü taliine hakim olduğu kadar, yarınki kaderine de hakim olacak olan baş müessir o sürat dir. Diğer müessirler onun yanında tali kalırlar. Bu sebepten, devletçiliği nehyeden yedi tezi, bu merkezi mihvere nisbet ederek değerlendirmek bize en emin usul olarak görülmektedir.

Böylece, o tezlerden herbirinin, Türk Milletinin sermaye terakümü süratine nisbetini tesbite çalışmak suretiyle devletçilik aleyhine silah olarak kullanılabilme imkanları anlaşılacak, nisbeti olmıyanların da konu ile ilgili değildir diyerek bir tarafa bırakılması icabedecektir.

Bu çalışma, Devlet Planlama Teşkilatının görüşlerini yansıtmaz. Yayın ve referans olarak kullanılması Devlet Planlama Teşkilatının iznini gerektirmez; internet adresi belirtilerek yayın ve referans olarak kullanılabilir. Bu e-kitap, <http://ekutup.dpt.gov.tr> adresindedir.